

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

ONLINE RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ
V SOUVISLOSTI S VYBRANÝMI
FENOMÉNY U ČESKÝCH ADOLESCENTŮ

RISKY ONLINE BEHAVIOR IN RELATION TO SELECTED PHENOMENA IN
CZECH ADOLESCENTS

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Terezie Babilonová**

Vedoucí práce: **Mgr. Jaroslava Suchá, Ph.D.**

Olomouc

2023

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat své vedoucí, Mgr. Jaroslavě Suché, Ph.D., za obrovskou podporu během celého procesu tvorby této práce, za odborné vedení a zejména poskytnutí cenných rad, které mě vždy dokázaly navést správným směrem. Mé poděkování patří také PhDr. Martinu Dolejšovi, Ph.D., a to za podporu a sdílení zkušeností během realizace výzkumu.

Dále bych chtěla vyjádřit svůj nesmírný vděk kamarádce a kolegyni Bc. Barboře Hudecové, jelikož jsem díky této skvělé osobě a našemu přátelství dokázala překonat mnohé strasti spojené s psaním diplomové práce, a která mi byla ve škole, ale i mimo ni, bezvadným parťákem.

V neposlední řadě jsem také vděčná svému příteli Davidovi, a to za jeho klidnou povahu, díky které zvládal bravurně veškeré mé bouřlivé emoce během studia. Jemu, ale i své rodině a dalším blízkým osobám v mém životě, děkuji, že mě v průběhu mého studia zahrnovali oporou, péčí a láskou, přičemž jen díky těmto lidem mohu být dnes tam, kde bych chtěla být.

Tato diplomová práce vznikla v rámci projektu „IGA_FF_2022_048 – Aktuální online rizikové chování u adolescentů a vztah s vybranými psychologickými fenomény“ s grantovou podporou Univerzity Palackého v Olomouci.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Online rizikové chování v souvislosti s vybranými fenomény u českých adolescentů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 30. 3. 2023

Podpis: .....

OBSAH

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 INTERNET A CHOVÁNÍ NA INTERNETU	10
1.1 Internet a kyberprostor	10
1.2 Disinhibiční efekt.....	11
1.3 Virtuální identita.....	13
1.4 Dospívající a internet.....	13
1.4.1 Virtuální identita v období adolescence	14
1.4.2 Online aktivity u dětí a dospívajících.....	15
2 ONLINE RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	18
2.1 Vymezení rizikového chování	18
2.2 Vymezení online rizikového chování.....	19
2.3 Vybrané formy online rizikového chování.....	20
2.3.1 Kontakt s cizími osobami na internetu.....	20
2.3.2 Kyberagrese	26
2.3.3 Sexting.....	30
2.3.4 Explicitní obsah na internetu	33
3 SOCIÁLNÍ OPORTA.....	36
3.1 Vymezení a teoretická východiska.....	36
3.2 Funkce a typy sociální opory	37
3.3 Sociální opora v adolescenci a její zdroje	39
3.3.1 Sociální opora od rodičů a kamarádů.....	39
3.3.2 Vztah sociální opory a online rizikového chování v období adolescence.....	42
4 DEPRESIVITA.....	45
4.1 Vymezení deprese a depresivity	45
4.2 Epidemiologie.....	47
4.3 Depresivita v adolescenci	48
4.4 Vztah depresivity a online rizikového chování v období adolescence.....	51
5 ÚZKOSTNOST	53
5.1 Terminologie.....	53
5.2 Symptomy úzkosti.....	54
5.3 Epidemiologie.....	56
5.4 Úzkostnost v adolescenci.....	56

5.5	Vztah úzkostnosti a online rizikového chování v období adolescence	59
6	ADOLESCENCE.....	62
6.1	Změny biologické, kognitivní, emoční, sociální a spirituální	63
6.2	Vývoj identity	65
6.3	Střední a pozdní adolescence.....	67
6.4	Rizikové chování v období adolescence.....	68
	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	70
7	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	71
7.1	Výzkumné cíle	72
7.2	Výzkumné hypotézy.....	72
8	ZÁKLADNÍ A VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	75
9	TECHNICKÝ PRŮBĚH A ETICKÝ RÁMEC.....	77
9.1	První fáze výzkumu.....	77
9.2	Druhá fáze výzkumu	78
9.3	Třetí fáze výzkumu.....	79
9.4	Etické aspekty výzkumu.....	79
10	APLIKOVANÁ METODIKA	81
10.1	Dotazník citlivosti v kyberprostoru (DCK).....	81
10.2	Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ).....	82
10.3	Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21).....	83
11	METODY ANALÝZY A ZPRACOVÁNÍ DAT.....	86
12	POPIS A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	87
12.1	Online rizikové chování (DCK).....	87
12.2	Sociální opora od rodičů (CASSS-CZ)	88
12.3	Sociální opora od kamarádů (CASSS-CZ).....	92
12.4	Depresivita (DASS-21)	96
12.5	Úzkostnost (DASS-21).....	100
12.6	Shrnutí hypotéz	104
13	DISKUSE.....	106
14	ZÁVĚR	117
	SOUHRN	119
	LITERATURA.....	123
	SEZNAM SCHÉMAT, TABULEK A GRAFŮ	145
	PŘÍLOHY	146

ÚVOD

Internet je v dnešní době nepostradatelným nástrojem pro širokou paletu činností od vyhledávání informací přes komunikaci až po zábavu. Mnoho lidí, a zejména dospívajících, tráví svůj život tzv. „v síti“. Toto virtuální prostředí navíc nabízí mladým lidem prostor pro nevšední zážitky, díky kterým je internet zdrojem zábavy a potěšení, umožňuje rozptýlení a dává možnost, obzvláště dospívajícím, v tomto prostředí experimentovat. Rozvoj technologií přináší vedle zmíněných přínosů a pozitiv také svou stinnou stránku, mezi něž můžeme zařadit stále více aktuální rizika jako jsou závislost na internetu, komunikace s rizikovými osobami na internetu či expozice nevhodnému (sexuálnímu, agresivnímu) obsahu. Kromě toho vnímáme, že jsou mladí lidé právě v období dospívání nejvíce citliví vůči těmto rizikům, kterým mohou snáze podlehnout. Nesmíme také opomenout, že online rizikové chování může dále vyústit v nechtěné a nepříjemné následky, které mohou negativně ovlivnit nejen dospívajícího, ale také jeho rodinu a okolí.

Jsme si vědomi toho, že existuje mnoho velkých studií mapujících online rizika, zvláště z hlediska jejich prevalence, a to jak v České republice, viz. výzkumné projekty *EU Kids Online IV* (Bedrošová et al., 2018), *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* (Kopecký et al., 2015) nebo *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru* (Kopecký & Szotkowski, 2017), ale také v zahraničí, například projekt *EU Kids Online 2020* (Šmahel et al., 2020) nebo *Teens, Social Media and Technology 2022* (Vogels et al., 2022). Cílem našeho výzkumného šetření je však zmapovat zkušenost dospívajících s námi vybraným online rizikovým chováním, které s ohledem na studium literatury zabývající se těmito riziky považujeme za důležité, a následně je naším záměrem prozkoumat, jak zjištěné rizikové chování v online prostoru souvisí s vnímanou sociální oporou od rodičů a od kamarádů, depresivitou a úzkostností.

Autorka se věnovala online rizikovému chování již v rámci její bakalářské práce na téma *Rizikové aspekty v kyberprostoru z pohledu adolescentů* (Babilonová, 2021), která poskytovala základní vhled do oblasti rizik v online prostoru, se kterými se dospívající v dnešní době setkávají, s bližším zaměřením na reakce dospívajících na online rizika. Zmíněná práce si kladla také za cíl, aby sloužila jako podklad pro další výzkumy zabývající se riziky v online prostoru a byla také jedním z materiálů, které přispěly k formulaci výzkumného problému této práce.

Předkládaná diplomová práce se snaží hlouběji postihnout déle sledovanou problematiku, a z tohoto důvodu některé kapitoly vychází již z dříve uvedeného výstupu autorky. Konkrétně se jedná o kapitoly 1 *Adolescence* a 2 *Internet a chování na internetu*. Kapitola 3 *Rizika a rizikové chování na internetu* byla využita v rámci této práce pouze z malé části, jelikož se aktuální práce značně odlišuje od té předešlé ve svém výzkumném cíli, a proto byla zmíněná kapitola přepracována a doplněna vzhledem k cílům této práce.

TEORETICKÁ ČÁST

---

1 INTERNET A CHOVÁNÍ NA INTERNETU

Můžeme říci, že internet je v dnešní době naší nezbytnou součástí. Je jedním z nejvýznamnějších objevů lidské společnosti. Všudypřítomné prostoupení našeho světa internetem s sebou nese nejen pozitiva, ale také negativa a četné sociální změny.

Podle statistik ČR z roku 2019 používalo internet 81 % lidí starších 16 let. Podle dalších údajů mají téměř všichni patnáctiletí doma přístup k internetu a mohou používat mobilní telefon. Surfování na internetu není pouze trendem u mladších či vysokoškolsky vzdělaných lidí. Jeho podíl se zvednul i u osob starších 65 let, a to z 13 % v roce 2010 na 39 % v roce 2019 (Český statistický úřad [ČSÚ], 2020). Není překvapivé, že během roku 2021, kdy nás zasáhla pandemie covidu-19, se internet začal používat ještě více než předtím (ČSÚ, 2022). Existují také samostatné obory, které se fenoménem internetu zabývají. Mezi ně můžeme zařadit například kyberpsychologii či sociologii internetu.

1.1 Internet a kyberprostor

Obecně se v literatuře můžeme setkat se dvěma pojmy, kterými jsou internet a kyberprostor. Ačkoli se mohou slova společně jevit jako synonyma, v následující podkapitole se bude objasněno, že je potřeba tyto pojmy chápat spíše hierarchicky.

Kyberprostor je často zaměňován se slovem internet. **Internet** je globální síť propojující lokální počítačové sítě a zároveň poskytující různé služby (webové stránky, sociální sítě, vyhledávače). Je v něm zahrnut přístup k informacím písemným, obrazovým či k audio obsahu (Šmahaj, 2014). Internet je tedy elektronická síť, která spojuje miliardy lidí z celého světa, slovem **kyberprostor** označujeme veškerou komunikaci a interakci probíhající na internetu (Linde, 2013). Internet je masové hypermédium, které vytváří kyberprostor a zároveň je jeho součástí (Šmahaj, 2014). Lévy (2000, s. 15) definuje kyberprostor jako „nové komunikační prostředí, které povstává z celosvětového propojení počítačů“.

Dalším rozdílem mezi internetem a kyberprostorem je ten, že internetová síť je sítí jedinou, ale kyberprostor není místem, který se nachází pouze na této síti. Můžeme se s ním setkat také na lokálních počítačových sítích, v telefonních sítích a sítích mobilních operátorů (Faltýnek, 2002).

Samotný výraz „kyberprostor“ se poprvé objevil počátkem osmdesátých let 20. století v povídce Burning Chrome od Williama Gibbona (1982, citováno v Jirovský, 2007). Avšak do širšího podvědomí se dostal až v jeho sci-fi románu Neuromancer z roku 1984 (Jirovský,

2007). V tomto literárním díle byl kyberprostor vymezen jako: „Sdílená halucinace každý den pocíťovaná miliardami oprávněných operátorů všech národů, dětmi, které se učí základům matematiky“ (Gibson, 1984, citováno v Cavallaro, 2000, s. 9). Kyberprostor vymezuje i český autor Jirovský (2007), který jej označuje jako prostor, kam lidé přenáší rysy své společnosti, avšak s tím rozdílem, že kyberprostor si určuje svá vlastní pravidla. Také upozorňuje na nová nebezpečí a rizikové formy chování, které s sebou kyberprostor přináší, a s nimiž se musíme naučit žít nebo hledat způsoby, jak s nimi pracovat.

Suler (1998) vymezuje **základní psychologické rysy kyberprostoru**, kterými jsou například: a) *omezená percepce* – v rámci kyberprostoru jsou limitovány všechny naše smysly; b) *flexibilita identity* – můžeme kontrolovat, jakou část své identity odhalíme, nebo si vytvoříme novou; c) *absence sociální stratifikace* – všichni jsme si rovni; d) *přesažení prostoru* – můžeme komunikovat s někým, kdo je přes polovinu světa daleko; e) *sociální multiplicita* – přístup k mnoha lidem a komunikace s nimi. Nutno poznamenat, že tyto základní psychologické rysy kyberprostoru dávají podnět k vytváření rizik, které jsou stěžejním tématem této práce.

Některé z těchto rysů mají vliv na vznik takzvaného **disinhibičního efektu** (Suler, 2004), který nasvědčuje tomu, že lidé v online prostoru říkají a dělají věci, které by v realitě neřekli či nedělali. Více se budeme disinhibičnímu efektu věnovat v následující podkapitole.

1.2 Disinhibiční efekt

V dnešní době lidé velmi aktivně využívají internet a internetové služby. Ne vždy se však v kyberprostoru chovají bezpečně. Například komunikace v prostředí internetu je velmi specifická a pojí se s ní řada procesů, které ovlivňují obsah i formu samotného internetového sdělení. Mezi nejvýznamnější procesy, které provází online komunikaci, patří tzv. *online disinhibiční efekt* (Kopecký et al., 2015). Disinhibici v komunikaci popisuje Vybíral (2009, s. 272) jako: „odložení zábran a skrupulí, ztrátu nebo překonání nesmělosti, plachosti a ostychu, v krajních podobách může jít o obcházení tabu a zákazů, tedy o jistou odvázanost či nevázanost na normy, která může být až anomální“.

Disinhibiční efekt může působit pozitivně i negativně. Pozitivně se projevuje ve zvýšené laskavosti, toleranci a porozumění. K negativním důsledkům disinhibičního efektu řadíme například hrubé chování či vyhledávání stránek s násilným či pornografickým obsahem (Suler, 2004). V kyberprostoru se disinhibiční efekt projevuje tím, že se někteří lidé nebojí

více projevovat své emoce a sdělují intimní či důvěrné informace o sobě. Takovéto chování můžeme sledovat téměř u všech uživatelů sociálních sítí (E-bezpečí, 2012).

Na disinhibičním efektu se podílí nejméně šest faktorů popsané Sulerem (2004), mezi které patří: **disociativní anonymita**, díky které se lidé na internetu mohou schovávat za přezdívky a e-mailové adresy, a to je dělá anonymními. Rozlišují svou identitu online a offline, jelikož se tak cítí méně zranitelní. Pokud dojde u jedince k deviantní akci či projevení nepřátelství v rámci internetu, jedinec může odmítnout odpovědnost za toto chování, jelikož v procesu disociace vnímá své „internetové já“ jako oddělené od reálného. Dalším jevem je **neviditelnost** – lidé navštěvují různá online prostředí a ostatní nemusí vědět, že jsou vůbec přítomni. Nemusí se ani starat, jak člověk na druhé straně vypadá nebo zní při reakci na jejich zprávu. Tato neviditelnost dává lidem odvahu dělat věci, které by jinak nedělali. Pokud se lidé nevidí ani neslyší, zesiluje se disinhibiční efekt. V prostředí internetu funguje **asynchronicita** – komunikace přes internet je asynchronní – lidem může trvat minuty, hodiny, dny a klidně i měsíce než odpoví na zprávu. Na rozdíl od reality nemáme okamžitou zpětnou vazbu, což může vést k hlubším projevům benigní a toxické disinhibice, která se odvrací od sociálních norem. Podle Schwartze et al. (2020) obsahuje mnoho internetových programů asynchronní prvky, například e-mail nebo diskuzní fóra. Autor vidí pozitivitu asynchronicity v poskytnutí času pro reflexi před odpovědí a negativitu ve zpožděné odpovědi uživatelem, což může být v některých oblastech problematické. Mezi rysy disinhibičního efektu patří dále **solipsystická introjekce** – komunikace odehrávající se v kyberprostoru je jen v naší hlavě a vychází z nedostatku podnětů, které jsou v reálném světě. Člověk může vědomě či nevědomě přiřadit hlas nebo vizuální obraz druhé osobě, podle toho, jak si sám myslí, že druhá osoba vypadá nebo jak se chová. Pokud při čtení zpráv od někoho vnímáme jeho hlas v naší hlavě, a tato osoba je vložena do naší psychicky, mluvíme o tzv. introjekci. Schwartz et al. (2020) uvádí, že díky tomu může dojít ke špatné interpretaci psané zprávy. Typická je **disociativní představivost**, která umožňuje některým uživatelům internetu brát své „internetové já“ za někoho jiného, za koho nemusí nést zodpovědnost v reálném světě. Tuto virtuální postavu vnímají jako hru, která se dá jednoduše ukončit vypnutím počítače. V neposlední řadě dochází na internetu k **minimalizaci statusu a autority** – authority, které umí vyjádřit svou pozici a sílu v reálném světě (oblečením, pohyby svého těla), mají v kyberprostoru, díky absenci těchto podnětů, menší vliv na ostatní. Na mnoha místech internetu má každý stejnou možnost vyjádřit se bez ohledu na status, bohatství, rasu či pohlaví – všichni jsou si rovni. Vliv na internetu určuje

většinou schopnost komunikovat (včetně psaní), vytrvalost, kvalita myšlenek a technické know-how (Suler, 2004).

1.3 Virtuální identita

Ve virtuálním světě se nenacházíme jako fyzický subjekt, ale nachází se zde reprezentace sebe sama – naše **virtuální reprezentace**, která není sama o sobě identitou. Jde pouze o shluk digitálních dat obsahujících informaci o tom, kdo jsme na internetu, jaké zde máme jméno či přezdívku („nick“), jaká je naše historie a jakého statusu jsme dosáhli ve virtuální společnosti. Do své virtuální reprezentace vkládáme část svého myšlení a pocity. Avšak to, co přiřazujeme své virtuální reprezentaci, je jen z části vědomé. Velkou část těchto projektovaných myšlenek a pocitů tvoří fantazie, představy, nevědomé tendence, přání či komplexy. Naše virtuální reprezentace tak může v některých případech vystupovat autonomně a bez našeho volního vědomí. Virtuální identita je to, co my sami této reprezentaci přisuzujeme (Šmahel, 2003).

Nespornou výhodou online identity je příležitost vybrat si, jak se budeme na internetu sebezpřehledovat. Takhle si můžeme naplánovat, kdo budeme v prostředí internetu s neustálou možností to upravovat ještě před tím, než budeme někomu online sdílet informace o sobě. Navíc může být naše online já mnohem odvážnější než naše opravdové já, a to díky anonymitě za monitorem. Pokud však v této odlišné online verzi sebe sama pokračujeme delší dobu, můžeme převzít její vlastnosti. Z tohoto důvodu má já, které prezentujeme online, pozitivní i negativní důsledky v offline světě (Atrill-Smith, 2019).

1.4 Dospívající a internet

Dnešní děti a dospívající vyrůstají obklopeni počítači, notebooky, mobily, herními konzolami, tablety a dalšími zařízeními. Mladí lidé si v dnešní době neumí představit, jak by život bez těchto technologií a internetu vypadal (Šmahel, 2015). Projekt *EU Kids Online 2020*, prezentující výsledky z 19 zemí, uvádí, že jsou dnešní děti na internetu dvakrát více, než tomu bylo v roce 2010. Výsledky ukazují, že ve většině zemí tráví starší děti (14–16 let) téměř dvakrát více času na internetu než děti mladší (9–10 let) (Šmahel et al., 2020).

Pro dospívající je prostředí internetu velmi atraktivní. Nabízí v jejich životě mnoho příležitostí, například okamžitý přístup k informacím, sociálním a zábavním médiím a možnost komunikovat téměř s kýmkoli, kdykoli a kdekoli (Wright, Heiman & Olenik-Shemesh, 2021). Podle Šmahela (2003) pociťují dospívající ve virtuálním prostředí menší tenzi a absenci obav ze sankcí. Pro prostředí internetu na ně působí upřímněji a otevřeněji, což

často vede k jejich větší komunikativnosti (někteří uvádí, že jsou v online prostředí více upovídání než v realitě). Uvědomují si, že ve virtuálním prostředí je větší možnost lhát, přetvařovat se, vymýšlet si či měnit svou identitu. Avšak ne každý adolescent této příležitosti využívá nebo takovým chováním dokonce opovrhují. Dospívající mají pocit fyzického bezpečí, kdy mohou komunikovat z „bezpečí klávesnice“, a v reálném světě jim nic nehrozí. Při komunikaci přes internet se na rozdíl od reality nemusí starat o to, jak vypadají a zdali jsou upravení. Vnímají, že komunikaci mohou kdykoliv ukončit, zejména pokud je pro ně konverzace nepříjemná nebo ohrožující.

Adolescenti, kteří procházejí výraznými bio-psychosociálními změnami, si do online prostředí přináší své problémy a výzvy, kterým čelí v každodenním životě (Macek, 2003). Také si do tohoto prostředí přenáší práci na celé řadě vývojových úkolů (například budování identity, začlenění se do kolektivu), a to se ve finále odráží v jejich způsobu používání internetu (Šmahel, 2015).

1.4.1 Virtuální identita v období adolescence

Dle Sulera (2004) je zájem adolescentů o internet částečně způsoben úkolem vyrovnat se se svou identitou. Existuje několik motivů a potřeb, které nám mohou pomoci porozumět aktivitám dospívajících v kyberprostoru. Prvním motivem je *hledání a experimentování s identitou*, kdy adolescenti hledají odpověď na otázky „kdo jsem“, „co chci dělat se svým životem“, „jaké vztahy chci“, a odpověď na tyto otázky mohou najít právě v kyberprostoru. Dalším motivem a potřebou zároveň je *intimita a sounáležitost*. Adolescenti experimentují s intimními vztahy, hledají kamarády a skupiny, ve kterých budou mít pocit začlenění, kdy je právě internet místem neomezeného množství lidí a skupin tvořených různými osobnostmi, které mají různé hodnoty a zájmy. *Separace od rodičů a rodiny* je pro adolescenty důležitá, chtějí být nezávislí, dělat si své věci, a kyberprostor je pro ně vzrušujícím místem k naplnění těchto dobrodružných potřeb. Na druhou stranu mají stále obavy ze separace, ale internet jim poskytuje bezpečný prostor, kde mohou dělat vzrušující věci, objevovat, a zároveň toto vše dělat z bezpečí domova. K posledním motivům patří *ventilování frustrace*, která vychází ze staré teorie adolescence popisující dospívání jako období „bouří a vzdoru“. Adolescenti pocítují očekávání ze strany školy, rodiny a přátel, a tak jim kyberprostor poskytuje místo, kde mohou ventilovat své sexuální a agresivní frustrace (Suler, 2001).

Dalo by se říct, že internet je ideálním místem pro testování různých aspektů identity. Výzkum Vybírala, Šmahela a Divínové (2004) naznačuje, že adolescenti často používají internet jako prostředek k hledání a experimentování se svou vlastní identitou. Adolescenti často mění své „virtuální reprezentace“ nebo se rádi na internetu objevují pod různými identitami současně. Důvodem dospívajících ke změně identity ve virtuálním prostředí může být dle autorů například touha prožít některé své osobnostní rysy naplno, experimentovat se svou sexuální identitou, udělat si z někoho legraci nebo stát se svým ideálem, kdy si může dospívající zkusit být na internetu kupříkladu skvělým komunikátorem.

Přestože online prostředí poskytuje dospívajícím příležitost pro experimentování s online identitou, ukazuje se, že se dospívající spíše prezentují způsobem, který je v souladu s jejich offline identitou a pouze malé procento z nich opravdu zkoumá a mění svou identitu online (Davis, 2014; Subrahmanyam & Šmahel, 2011; Valkenburg & Peter, 2008).

Podle Davisové (2014) dnešní dospívající touží po konzistenci v chování, která je do značné míry spojena s jejich přáteli a větší skupinou vrstevníků. Vrstevníci hrají klíčovou roli při utváření online identity a dospívající tak cítí zodpovědnost za to, aby byli pro své přátele rozeznatelní, a chtějí se vyhnout tomu, aby je jejich vrstevníci označili za osoby „dvou tváří“. Autorka uvádí, že dospívající, kteří si na internetu osvojí různé identity, tak činí spíše na stránkách, které jejich přátelé nenavštěvují. Stručněji řečeno, pokud jde o přístup adolescentů k vyjadřování své online identity, normy vrstevníků se zdají být silným regulátorem experimentování.

1.4.2 Online aktivity u dětí a dospívajících

Pokud se podíváme na výsledky mezinárodního projektu *EU Kids Online 2020* (N = 25 101 dětí od 9–16 let), zjistíme, že nejvíce využívaným zařízením je smartphone. Mezi denními online aktivitami je nejoblíbenější sledování videí, poslouchání hudby, komunikování s přáteli a rodinou, trávení času na sociálních sítích a hraní online her. Projekt ukázal dokonce jisté genderové rozdíly mezi chlapci a dívkami. Chlapci údajně tráví více času online než dívky (Šmahel et al., 2020).

Údaje o tom, jak je to u dětí v Česku, nám předkládá výzkum *E-bezpečí České děti v kybersvětě* z roku 2019 (Kopecký & Szotkowski, 2019), do kterého bylo zapojeno 14 921 dospívajících ve věku od 13–17 let, kdy bylo zjištěno, že dominuje používání sociálních sítí, na dalším místě je používání serverů s videoobsahem (YouTube, Stream apod.) a na 3. místě se objevilo využívání online encyklopedií (Wikipedia, CojeCo apod.). Téměř 40 % českých

děti navštěvuje sociální platformy s videochaty jako jsou např. Omegle, ChatRoulette apod. (Kopecký & Szotkowski, 2017).

Americká spisovatelka Boydová (2017, s. 247) vysvětluje trend sociálních sítí u dospívajících: „Namísto toho, aby se pokoušeli vybojovat si zpět místa a prostory, které obývaly předchozí generace, rozhodli se mnozí teenageři pro jiný přístup: vytvořili si vlastní veřejnost. Teenagery na sociálních médiích láká to, že jim umožňují spojit se s kamarády a dávají jim příležitost být součástí širšího veřejného světa, aniž by fyzicky opustili své pokoje. Prostřednictvím sociálních médií si vytvářejí sítě lidí a informací. Výsledkem je, že se stávají součástí on-line veřejnosti a spoluvytvářejí ji.“

Pro mladé lidi jsou nejvíce atraktivní mezinárodní sociální sítě. Mezi ty řadíme **YouTube**, což je první sociální síť, se kterou přijde v dnešní době do kontaktu už malé dítě (již malé batole se chce dívat na videa). Když dítě začne chodit do školy, začíná se spojovat se svými spolužáky i mimo školu, a to většinou prostřednictvím sociálních sítí či aplikací jako je **WhatsApp** nebo **Facebook**. Postupem času se začínají přidávat další sociální sítě, u dětí do 13 let jsou oblíbenými **TikTok**, který je určený ke sdílení krátkých videí, a **Snapchat**, který umožňuje posílat fotografie, které se po nějaké době smažou (Vokrouhliková, 2019).

Musíme však zmínit, že se užívání sociálních sítí v posledních letech změnilo. Děti se přesouvají z platformy Facebook na jiné sociální platformy jako jsou například Instagram nebo WhatsApp (Šmahel et al., 2020). V současnosti patří mezi nejoblíbenější sociální sítě u českých adolescentů **Instagram**. Tato platforma umožňuje sledovat jiné uživatele ze svého okolí nebo různé slavné osobnosti. Dnešní dospívající sice mají Facebook, ale využívají ho zřídka. Spíše využívají služby Messengeru, který jim umožňuje komunikaci mezi sebou (Vokrouhliková, 2019). Zatímco ještě poměrně nedávno dospívající v průběhu času opouštěli sociální sítě jako je TikTok nebo Snapchat, nyní jsou tyto sociální platformy mezi mladými velice oblíbené a hojně používané (Černovský, 2021; Vogels, Gelles-Watnick & Massarat, 2022).

Zajímavá zjištění přinesl nejnovější americký výzkum *Teens, Social Media and Technology 2022* (Vogels, Gelles-Watnick & Massarat, 2022) realizovaný Pew Research Center, jehož cílem je lépe porozumět, jak dospívající využívají digitální zařízení, sociální sítě, a další online platformy. Studie se účastnilo přibližně 1 300 amerických dospívajících (13–17 let). Výzkumníci se zamýšleli nad tím, kolik času tráví dospívající na sociálních sítích a snažili se explorovat frekvenci, se kterou využívají 5 nejoblíbenějších sociálních sítí (YouTube,

TikTok, Instagram, Snapchat a Facebook). Celkem 35 % dospívajících uvedlo, že používá alespoň jednu ze sítí téměř neustále, přičemž šlo zejména o uživatele TikToku a Snapchatu. Asi 50 % respondentů vnímalo, že tráví na těchto sítích žádoucí množství času, zatímco přibližně třetina byla za to, že tráví příliš mnoho času na sociálních sítích. Na otázku ohledně omezení sociálních sítí větší polovina respondentů odpověděla, že by bylo poněkud obtížné se sítí vzdát (ve větší míře by s tím měly problém spíše dívky než chlapci). Dále podle výsledků tohoto výzkumu 97 % dospívajících uvedlo každodenní užívání internetu, přičemž 46 % z nich jej využívá téměř neustále. Navíc starší dospívající (15–17 let) jsou častěji ustavičně online než mladší dospívající (13–14), a proto by pro ně bylo také těžší se sociálních sítí vzdát.

Musíme však brát na vědomí, že tento stručný výčet online aktivit a aplikací využívaných dospívajícími není vždy aktuální, jelikož se internet a jeho možnosti obrovským tempem proměňují a vyvíjí, a tím i to, o co mají dospívající na internetu zájem.

2 ONLINE RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Internet je v dnešní době díky své dostupnosti a neustálému rozvoji velice atraktivní a masivně využívaný. Virtuální prostředí nám nabízí spousty výhod, například možnost online komunikace, obchodování, okamžitý přístup k informacím nebo platformám, které nám poskytují zábavu a relaxaci. Avšak jeho využívání s sebou přináší i mnohá rizika a nebezpečí, jež jsou díky pokroku internetu postupem času rafinovanější a tím i více rizikové zejména pro jedince, kteří si těchto nebezpečí nejsou vědomi nebo se s nimi neumí efektivně vypořádat.

V následující kapitole bude vymezeno samotné rizikové chování a online rizikové chování a posléze budou popsány jednotlivé typy online rizikového chování.

2.1 Vymezení rizikového chování

V tomto textu se budeme zaměřovat na rizikové chování v obecném pojetí. Online rizikové chování, na které se v této práci primárně zaměřujeme, bude představeno níže po následující podkapitole.

Podle zahraniční literatury je rizikové chování chápáno jako chování, které může ohrozit pohodu, zdraví a životní cestu člověka a má potenciál vést k negativním nebo nepříznivým důsledkům, které souvisí s větší pravděpodobností poškození nebo ztráty (Jessor, 1998; Richter, 2010).

Podobné vymezení nalezneme i v české literatuře. Například Dolejš (2010, s. 9) vymezuje rizikové chování jako „takové chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí a/nebo pro společnost“. Nielsen Sobotková et al. (2014) mluví o rizikovém chování jako konceptu nadřazeném pojmům problémového, asociálního, delikventního, antisociálního a disociálního chování.

Přestože rizikové chování není omezeno pouze na jedno vývojové období, můžeme vidět jeho podstatný význam právě v období adolescence, protože se v této životní etapě ve značné míře utváří, a je zde chápáno jako specifická forma nevhodného řešení problémů (Richter, 2010). Dolejš a Orel (2017) chápou adolescenci jako nejdynamičtější vývojové období, ve kterém dochází k výrazným změnám v osobnosti. Pro dospívající je přirozené experimentovat a poznávat jak sám sebe, tak své okolí. Z tohoto důvodu vykonávají adolescenti různé aktivity, které mohou být bezpečné (kroužky, sport, zájmy), ale

i nebezpečné a rizikové (experimentování s drogami, vandalismus apod.). Tento výskyt rizikového chování v dospívání je přirozený a měli bychom ho brát jako součást vývoje jedince.

Podle Jessora (1998) se prvotní výzkum rizikového chování zaměřoval pouze na konkrétní podmnožinu „problémového chování“, které zahrnovalo právní či normativní přestupky vyúsťující v sociální sankce. Mezi takové chování patřily tradičně delikvence, užívání drog, zneužívání alkoholu a předčasná sexuální aktivita. Další zkoumání v této oblasti však značně rozšířily význam problémového chování například o užívání tabáku (Krueger et al., 2020) nebo rizikové řízení (Rhodes & Pivik, 2011) a uznaly shodnost rizikového chování s jinými adolescentními aktivitami rovněž ohrožujícími zdravý vývoj, kde patří nepřiměřené plnění sociálních rolí (např. špatný školní prospěch) (Deighton et al., 2018; Reuter et al., 2020), psychopatologie (např. deprese) (Deighton et al., 2018) a chování ohrožující zdraví (např. špatné stravovací návyky nebo nedostatečné tělesné cvičení) (Reuter et al., 2020).

2.2 Vymezení online rizikového chování

Rizikové chování na internetu neboli **online rizikové chování**, je koncept, který je poměrně obtížně uchopitelný a odborníci se stále neshodují na tom, co vše toto chování zahrnuje.

Je však třeba zmínit, s jakými riziky se mohou uživatelé internetu setkat. Podle Eckertové a Dočekala (2013) se dělí rizika na internetu do 3 oblastí: riziková komunikace, rizikový obsah a informace a komerce. Příkladem **rizikové komunikace** je komunikace s nevhodnými lidmi (např. kybergroomery, kteří lákají děti na osobní schůzku), agresivními devianty s pedofilními sklony a kyberšikana. Pod kyberšikanu zahrnují autoři tzv. Happy Slapping (natáčení fyzického útoku), Kyberstalking (pronásledování a obtěžování přes internet) a Sexting (sdílení vlastních odhalených fotografií, videí apod.). **Rizikovým obsahem** označují pornografii, extremismus, zobrazované násilí (týrání, sebepoškozování, sebevraždy), poškozenou reputaci (šíření a uchovávání nepravdivých i pravdivých informací o druhé osobě), počítačovou havěť (spam, hoaxy, viry nebo internetové podvody, které mají za cíl vylákat osobní údaje) a závislost na internetu a digitálních hrách. Poslední skupina **informace a komerce** zahrnuje rizika při nakupování a transakcích online, ovlivňování dětí komercí a reklamou a nekritické přejímání informací z internetu.

Již na začátku kapitoly bylo uvedeno, že neexistuje ustálený koncept online rizikového chování. Avšak rádi bychom pro lepší představu uvedli příklad vybraných kategorií online

rizik celorepublikového výzkumu *EU Kids Online IV* (Bedrošová et al., 2018), jehož autoři se zaměřili na následující online rizika: *online agrese a kyberšikana* (z pohledu oběti i agresora), *expozice sexuálně explicitním materiálům a pornografií na internetu*, *sexting* (posílání a přijímání zpráv se sexuálním obsahem), *setkávání se s neznámými lidmi z internetu* (zahrnující dvě skupiny – komunikace s cizími osobami a osobní setkání), *expozice dalším škodlivým obsahům na internetu* (nenávistné zprávy, kruté a násilné fotografie nebo obrázky), *další online rizika a zneužití osobních dat či informací na internetu* (napadení elektronického zařízení virem, podvody, zneužití hesla apod.) a *excesivní používání internetu*. Autoři nicméně zdůrazňují to, že ne každé setkání s potenciálním rizikem vede k újmě a děti a dospívající je nemusí vnímat jako něco, co jim uškodilo. Podobnými riziky se zabýval také projekt *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries* (Šmahel et al., 2020), jehož autoři hovoří spíše o kombinaci **online rizik a příležitostí**, jelikož vnímají jako obtížné definovat online aktivity jako obecně pozitivní či negativní. Vyzdvihují individualitu dětí, kdy stejná online aktivita může mít pro jednoho jedince pozitivní důsledky a pro druhého negativní. Příkladem jsou sexuální zprávy od vrstevníka či přítele/přítelkyně, které mohou být za určitých okolností vnímány mladými lidmi jako vzrušující a příjemné, zatímco v ostatních mohou takové zprávy vyvolat úzkost nebo potenciální újmu.

2.3 Vybrané formy online rizikového chování

V této podkapitole budou představeny námi vybrané základní oblasti online rizikového chování, kterými jsme se zabývali v rámci našeho výzkumu. Postupně budou uvedeny oblasti zahrnující kontakt s cizími osobami, kyberagresi, sexting a expozici explicitnímu obsahu na internetu.

2.3.1 Kontakt s cizími osobami na internetu

Kontakt s cizími osobami zahrnuje dvě samostatné kategorie, mezi které patří komunikace s cizími osobami a osobní setkání s cizími osobami, které zná jedinec pouze z online písemné komunikace. Toto rozdělení pochází z obecného dělení kontaktu s cizími osobami na dva druhy interakcí, které se podstatně liší podle míry rizikovosti (Bedrošová et al., 2018). Do této podkapitoly zařazujeme také kybergrooming, který může snadno vyústit ve zmíněné osobní setkání s cizí osobou z internetu.

Komunikace s cizími osobami

Mnoho současných sociálních interakcí u dospívajících se odehrává na internetu. Dospívající používají internet k udržování sociálních vztahů s vrstevníky (offline kamarády), rodinou nebo partnerem, navíc jej využívají k vytváření nových vztahů online (Mýlek et al., 2020; Šmahel & Subrahmanyam, 2007). Ve výzkumu *Teens, Social Media & Technology Overview 2015* autorky Lenhart (2015) mělo 57 % Amerických dospívajících ve věku 13–17 let nového online kamaráda a 29 % mělo takových online kamarádů více než pět.

Výsledky českého výzkumu *EU Kids Online IV* z roku 2018, ukazují, že 49 % dětí a dospívajících (ve věku 9–17 let) bylo občas v kontaktu s cizím člověkem na internetu, přičemž tento podíl byl významně vyšší u starších dětí a dospívajících (15–17 let) než u mladších (9–10 let) (Bedrošová et al., 2018). Ukazuje se, že chlapci navazují online přátelství více než dívky, a stejně tak starší dospívající (15–17 let) více vyhledávají a udržují kontakt s neznámými osobami než mladší dospívající (13–14 let) (Lenhart, 2015; Šmahel et al., 2020). Platformy, na nichž dospívající navazují nová online přátelství, jsou nejčastěji sociální sítě jako je Facebook nebo Instagram. Zatímco dívky se seznamují více přes sociální sítě, chlapci navazují nové kontakty při hraní online her (Lenhart, 2015).

Podle Šmahela et al. (2020) je poznávání nových lidí prostřednictvím internetu značně zvýrazňováno médii, například označováním cizích osob na internetu jako „online predátory“ nebo „online pedofily“, kteří se snaží zlákat děti na osobní setkání, a které může následně vyústit ve fyzické nebo sexuální napadení. Tyto případy bývají sice vzácné, ale i přesto široká veřejnost vnímá interakci s cizími lidmi online jako škodlivou. Borca et al. (2015) vyzdvihují, že interakce s neznámými lidmi z internetu umožňují dospívajícím splňovat jejich vývojové úkoly. Dospívající tak mohou vytvářet nové sociální kontakty a vztahy, diskutovat a rozvíjet zájmy, které nesdílejí jejich offline přátelé, stát se součástí online komunity, najít si partnera a prozkoumávat svou sexualitu.

Na druhou stranu může takový kontakt přinášet i negativa, jako jsou zvýšená osamělost a depresivita, které byly zjištěny ve výzkumu Bessière et al. (2008, citováno v Dědková, 2015), kdy jedinci přesunuli svou pozornost z existujících vztahů ve fyzickém světě na hledání nových vztahů online a jejich skutečné vztahy tak utrpěly, což mělo za následek depresivní ladění a osamělost. Autorka Dědková (2015) mezi negativními důsledky komunikace s neznámými osobami na internetu uvádí i nevyžádané sexuální pobídky.

Velkým rizikem pro dospívající mohou být seznamovací aplikace, které obsahují sexuálně explicitní či obscénní obsah, a mohou být místem potenciálních stalkerů nebo pedofilů (Haddad, 2017). Ve kvalitativním výzkumu Babilonové (2021) dospívající, kteří vyhledávali kontakt s cizími osobami na seznamovacích aplikacích nebo videochatové sociální síti Omegle, měli zkušenost vesměs negativní, kdy se setkávali s nevhodnými lidmi, kteří měli směrem k dospívajícím sexuální nářky, chtěli se posléze s některými sejit a objevila se zkušenost jedné respondentky, kdy se chtěla cizí osoba sejit za peníze. Podobné negativní důsledky kontaktu dospívajících s cizími osobami na seznamovacích aplikacích byly ukázány v dokumentárním filmu *V síti* (Klusák & Chalupová, 2020), kde byly 12leté dívky vystavovány sexuálně explicitnímu obsahu a vydírání.

Mýlek, Dědková a Macháčková (2020) zkoumali **faktory ovlivňující online komunikaci** mezi adolescenty (11–16 let) a cizími lidmi na internetu. Byly zkoumány následující faktory: kvalita rodinných vztahů (sociální podpora rodiny, pocit bezpečí v rodině); sociální podpora přátel; vyhledávání mimořádných zážitků; emocionální symptomy: zda má dospívající často obavy, bývá nešťastný, smutný či plačtivý; self-efficacy; a efekt sebeodhalení v online komunikaci: zda je pro dospívajícího jednodušší komunikovat a být sám sebou online než offline. Dle výsledků byla komunikace s cizími osobami více asociována se staršími dospívajícími, což může souviset se splněním vývojových úkolů. Předpokladem bylo, že dospívající s „chudšími“ *vztahy v rodině* a ti, kteří mají menší *sociální oporu od svých vrstevníků*, si budou tyto vztahy kompenzovat hledáním nových lidí online (tzv. hypotéza sociální kompenzace). Avšak ukázalo se, že lepší vztahy v rodině nemají vliv na online komunikaci a nenašla se žádná souvislost mezi sociální podporou přátel nebo self-efficacy a online komunikací. Autoři tyto výsledky zdůvodňují tzv. hypotézou rich-get-richer – u dospívajících, kteří dostávají více sociální podpory, je větší pravděpodobnost komunikace s neznámými lidmi online, protože je pro ně snazší navazovat vztahy s novými lidmi. Studie podpořila předpoklad, že *vyhledávání mimořádných zážitků* souvisí s vyhledáváním online komunikace s cizími lidmi, což není nijak překvapující a vysvětlovalo by to, proč dospívající mají zájem o interakci s někým, koho předtím neznali. Dospívající, kteří zažili více *emocionálních symptomů* (starosti, smutek), byli více náchylní k interakci s neznámými lidmi. Autoři jako jedno z možných vysvětlení uvádí, že se dospívající takto pokouší vyrovnat se se svými obtížemi. Interakce s cizími osobami by tak byly typem copingu, a ne pouze rizikovým chováním. Pravděpodobnost zapojení se dospívajících do online

komunikace s cizími osobami je také zvyšována efektem *sebeodhalení*, který byl v tomto výzkumu nejsilnějším prediktorem online komunikace s cizími osobami.

Osobní setkání s cizími osobami

Setkávání s neznámými lidmi z internetu je potenciálně nejrizikovější online zkušeností, jelikož může (ale nemusí) být velmi nepříjemnou událostí (Dědková, 2015).

Barbovski (2013) uvádí, že je třeba odlišit osobní setkání s „kamarádem kamaráda“ (člověkem, který je spojen s jedincem mimo internet) a „úplně cizím člověkem“. Výsledky výzkumu tohoto autora poukazují na to, že děti a dospívající (9–16 let), kteří se setkali s někým úplně cizím nebo měli zkušenost s oběma typy těchto kontaktů, se zdají být obecně více rizikovějšími a intenzivnějšími uživateli internetu, jsou více náchylnější k psychologickým obtížím, ale na druhou stranu jsou více soběstační.

Ukázalo se, že online kontakt s cizími osobami je předpokladem pro offline osobní setkání. V České republice v porovnání s rokem 2010 narostl během přibližně 8 let počet dětí a dospívajících, kteří měli kontakt s cizí osobou a rozhodli se jít na face-to-face schůzku, a to z 15 % na 20 % (Šmahel et al., 2020).

Dle výsledků výzkumu *České děti v kybersvětě* uvedlo téměř 27 % dětí a dospívajících, že dostali někdy nabídku na osobní schůzku od neznámého člověka z internetu. Z pozvaných by pak na schůzku dorazilo asi 70 % dětí a dospívajících (Kopecký & Szotkowski, 2019). Stejně jako u kontaktu s cizími osobami i osobní schůzky jsou o něco častější u chlapců než u dívek. Osobní setkání jsou také častější u starších dětí než u mladších (Bedrošová et al., 2018).

Setkání s takovou cizí osobou nemusí být vždy nepříjemným zážitkem, což se ukázalo například v rámci projektu *EU Kids Online IV* (Bedrošová et al. 2018), kdy 23 % dětí a dospívajících (ve věku 9–17 let) uvedlo, že se dostavili na face-to-face schůzku, přičemž 78 % z nich hodnotilo setkání pozitivně. České děti a dospívající, kteří se takto s někým osobně setkali, uvedli, že se nejčastěji potkali s přibližně starými lidmi (61 %) a 4 % se setkala s někým dospělým. Jsou zde patrné i genderové rozdíly, kdy se dívky více setkávaly se staršími lidmi.

Negativní zkušenost ze setkání mělo asi 11 % dětí a dospívajících, z čehož 10 % uvedlo, že byli „alespoň trochu rozhození“ a 1 % bylo „dost“ nebo „hodně“ rozhozených (Bedrošová et al., 2018). Avšak tato negativní zkušenost se neukázala jako příliš intenzivní. Zatímco

pozitivní pocity z této schůzky byly poměrně trvalé a u dětí a dospívajících přetrvávaly i několik měsíců, negativní pocity (tedy pokud uvedli alespoň „trochu mě to rozhodilo“) asi u 63 % většinou ihned odezněly, nebo ustaly u 30 % do několika dní, u 5 % do několika týdnů a u 3 % do několika měsíců. To znamená, že z celého souboru respondentů mělo asi 0,1 % dětí a dospívajících (tedy v počtu asi 3 z více než 2 500 dětí a dospívajících) po setkání s neznámým člověkem negativní pocity, které přetrvávaly více než několik týdnů. Tento výzkum tedy ukazuje, že se v médiích většinou mluví jen o špatných zkušenostech, ale ne o kontaktech pozitivních, což ale rozhodně neznamená, že bychom měli celou situaci zlehčovat a nezaměřovat se na ty, jejichž újma nebyla malá (Macháčková, Mýlek & Šmahel, 2020).

Již zmíněný výzkum Mýlka, Dědkové a Macháčkové (2020), který zkoumal faktory ovlivňující online komunikaci mezi adolescenty a neznámými lidmi na internetu, se zabýval i osobním setkáním s cizí osobou z internetu. Stejně jako online komunikace bylo i setkání spojeno spíše se staršími dospívajícími, *vyhledáváním mimořádných zážitků a emocionálními symptomy*. Výzkum také podpořil hypotézu, že lepší *vztahy v rodině* snižují pravděpodobnost osobního setkání s cizí osobou. Vysoké *self-efficacy* se ukázalo být prediktorem setkání. Faktory sociální podpory a *sebeodhalení* neměly s tímto typem interakce žádnou souvislost. Autoři shrnují, že se online komunikace zdá být obzvláště atraktivní pro dospívající, kteří se v online prostředí cítí pohodlněji, ale také se zdá, že má omezené možnosti uspokojit nenaplněné potřeby blízkých vztahů nebo potřebu vzrušení. Zdá se, že osobní setkání mohou nabídnout více, ale také vyžadují větší sebevědomí. Proto by se mělo rozlišovat mezi těmito dvěma typy interakcí a nemělo by se k nim přistupovat stejně.

Ukázalo se, že adolescenti s vyšší mírou emočních symptomů (časté obavy, nespokojenost, smutek, plačtivost apod.) se častěji zapojují do obou typů interakcí. Pokud se však stane něco nepříjemného, mohou být také více poškozeni, jelikož výzkumy ukazují, že psychická zranitelnost zvyšuje škodu v případě nepříjemných zážitků (Livingstone, 2011). Vzhledem k tomu, že trávení většího množství času online souvisí s vyšší pravděpodobností obou typů interakcí, podle autorů výzkumu by se prevence měla zaměřit zejména na dospívající s emočními symptomy, kteří tráví hodně času online.

Kybergrooming

Kybergroomingem je označováno nebezpečné chování dospělých osob na internetu, které se snaží prostřednictvím manipulace získat důvěru oběti, navázat s ní přátelství a poté ji vylákat na osobní schůzku. Jedná se zpravidla o dlouhodobý kontakt s obětí, kdy cílem útočnicka bývá sexuální zneužití, fyzické násilí, výroba dětské pornografie či nucení k prostituci. Takovému útočnickovi se říká groomer, kdy jde nejčastěji o muže, kteří mají pedofilní sklony, ačkoli tito lidé působí normálně a bývají emočně inteligentní. V kontaktu s dítětem se však většinou vydávají za někoho jiného (Dočekal et al., 2019).

Kybergrooming probíhá v několika fázích. V první fázi se útočník snaží v oběti **vzbudit důvěru**, snaží se ji izolovat od rodiny, přátel, otevírá citlivá témata a pokouší se od oběti získat materiál k vydírání, například fotografii či citlivé osobní informace. Další fáze pokračuje **podplácením oběti dárky** či **službami** (peníze, mobilní kredit, oblečení, počítačové hry apod.), které používá útočník jako strategii k budování přátelství s obětí. Ve třetí fázi je cílem útočnicka **vyvolat u oběti emoční závislost** na něm například vytvořením pocitu exkluzivního přátelství, sdílením tajemství atd. Poslední fáze zahrnuje **osobní setkání** a jeho důsledky (park, zoo, kino, byt groomera) (Bělík et al., 2014).

Útočníci si systematicky prohlíží profily, fotografie, inzeráty či diskuse a poté si vytipují svou oběť. Oběti si mohou vybírat podle věku, zájmů nebo místa bydliště (Kožíšek & Písecký, 2016). V rámci výzkumu *European Online Grooming Project* (Bifulco et al., 2012) poskytli groomeréři dvě kategorie potenciálních obětí, které jsou rozděleny na **zranitelné jedince** a tzv. **risk-takers**¹. Mezi zranitelné oběti patří jedinci, kteří jsou osamělí, touží po pozornosti a náklonnosti, nebo ti, u nichž přetrvávají složité vztahy s rodiči nebo prožívají jiné těžkosti v rodině (duševní nemoc rodiče, sexuální zneužívání). Dále zde patří jedinci, kteří hledají lásku a věří ve skutečný vztah s groomerem. Do skupiny risk-taking obětí spadají jedinci, kteří hledají dobrodružství, nemají zábrany (chtějí si například povídat o sexu, používají sexuálně explicitní přezdívky, sdílí provokativní fotografie), cítí, že mají nad vším kontrolu, jsou sebevědomí, avšak neznají rizik. Na osobním setkání mohou často působit méně sebevědomě než online a také bývají otevřeni vydírání a dávají groomerům najevo svůj zájem, kdy vzbuzují v útočnickovi domnělý pocit, že se chtějí setkat a provozovat sex.

---

¹ Jelikož nebyl nalezen vhodný ekvivalent v češtině, rozhodli jsme se ponechat pojem risk-taker, který označuje osobu ochotnou riskovat či podstupovat rizika.

Podle americké studie Thorn (2022a), která používala výzkumný soubor 755 dospívajících ve věku 13–17 let, je pro 23 % dospívajících běžné flirtovat s dospělými osobami staršími 30 let, které znají dospívající pouze z prostředí internetu, a pro 20 % dospívajících je běžné s těmito dospělými randit. 9 % dospívajících z tohoto výzkumu uvedlo, že má zkušenost s kontaktem s cizí osobou, kdy vzájemně žádají o poslání erotických či nahých fotografií nebo videí.

Naopak resilientní jedinci jsou groomery popisováni jako jedinci sebevědomí, jistí a asertivní. Jedná se o osoby, které dokáží rozpoznat riziko a odrazit jakýkoliv kontakt, který jim přijde zvláštní, jsou jistí v odmítnutí nabídek groomera, dokáží informovat své blízké a většinou pochází z bezpečnějšího prostředí (Bifulco et al., 2012).

2.3.2 Kyberagrese

Kyberagrese a kyberšikana jsou dvěma pojmy, které jsou si velice blízké, ale odborníci nenašli konsenzus v jejich terminologickém vymezení. Proto budou tyto dva pojmy jednotlivě vymezeny a bude vysvětleno, čím se navzájem odlišují.

Kyberšikana je termín vytvořený Belseyem (2008, in Šmahaj, 2014, s. 44), který jej definoval „jako úmyslné, opakované a nepřátelské chování ze strany jednotlivce nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií (např. e-mail, mobilní telefon a pager², IM³, vytvoření hanlivých osobních webových stránek)“. Kyberšikana v sobě zahrnuje prvky samotné šikany. Oběť je šikanována, pokud: a) je *opakovaně a v průběhu času* vystavena negativním činům ze strany jednoho nebo více dalších agresorů; b) jedná se o *záměrné* negativní nebo agresivní činy; c) existuje určitá *nerovnováha moci nebo síly* mezi agresorem a obětí (Olweus, 1993).

Kromě kyberšikany se můžeme v rámci online agresivního chování setkat s poměrně rozšířeným pojmem tzv. **kybernenávisti** (anglicky cyberhate), která podle autorů označuje různé nenávistivé a předpojaté obsahy vytvářené a sdílené prostřednictvím internetu. Účelem kybernenávisti je ospravedlnění nesnášenlivosti a diskriminace. Aktéři tohoto

---

² Jedná se o malý kapesní přijímač zpráv, přičemž nejpoužívanějšími jsou textové pagery umožňující posílání textových zpráv, ale existují i pagery hlasové nebo numerické. Nejmodernější z nich jsou využívány záchrannými složkami, a to díky rychlému a účinnému svolání většího počtu lidí, GPS přijímače apod. (Pager.cz, n. d.).

³ Tzv. Instant messaging (česky okamžité zaslání zpráv), je internetovou službou, která umožňuje uživatelům sledovat, kteří přátelé jsou právě připojeni k síti, a dle potřeby s nimi komunikovat. Výhodou IM je odesílání a přijímání zpráv v reálném čase (většinou v rámci stovek milisekund) (Instant messaging, n. d.)-

chování útočí na ostatní podle jejich skupinových charakteristik, jako je etnická příslušnost, náboženství a sexualita (Bedrošová et al. 2022). Množství online nenávistného obsahu v poslední době rychle roste, a s tím se zvyšuje i riziko, že budou dospívající tomuto obsahu vystaveni. Navíc se dospívající stávají jedním z preferovaných cílů těchto agresorů (Costello et al., 2020; Harriman et al. 2020).

Výzkum kybernenávisti Bedrošové et al. (2022) ukazuje, že se 15,9 % dospívajících stalo obětí kybernenávisti. Nejčastěji byli oběťmi z důvodu jejich sexuální orientace (12,1 %), poté kvůli jejich rase, etnicitě, národnosti (8,0 %) nebo náboženství (6,2 %). Pohlaví dospívajících nehrálo žádnou roli. Ukázalo se však, že zkušenost s viktimizací bylo s rostoucím věkem o něco častější. Pouze 7,5 % dospívajících uvedlo, že byli někdy sami agresory, přičemž agresory byli spíše chlapani než dívky a četnost agresivních útoků se zvyšovala s věkem agresorů. Podle autorů je vystavení kybernenávisti pro dospívající poměrně běžnou zkušeností a často se setkávají s nenávistným agresivním obsahem na internetu v roli přihlížejících (cca 59,3 % respondentů bylo alespoň jednou v této roli). Většina dospívajících tvrdí, že takový obsah cíleně nevyhledává, avšak starší dospívající takový obsah častěji vyhledávají záměrně než mladší. Většina dospívajících také přiznala, že se po vystavení takovému obsahu trápí několik minut až hodin, přičemž více se trápí dívky než chlapani, což naznačuje, že dívky mohou být vůči kybernenávistnému obsahu citlivější než chlapani.

Kyberagrese (nebo také kybernetická agrese, online agrese) je v obecné rovině agresivní chování prováděné prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (Macháčková, 2019). Griggová (2010) definuje kyberagresi jako úmyslné poškozování osoby nebo skupiny osob prostřednictvím elektronických prostředků, kdy poškozený tyto činy vnímá jako urážlivé, hanlivé, škodlivé nebo nežádoucí. Autorka navrhuje řadit pod kyberagresi chování využívající internet k provádění šikany, obtěžování, pronásledování, zneužívání, napadání nebo nepřátelství, stejně jako násilné chování ve stylu happy slapping⁴, outing⁵ a flaming⁶.

---

⁴ V překladu „spokojené fackování“. Jedná se o předem naplánované fyzické napadení oběti, které je natáčeno zpravidla na mobilní telefon nebo jiné záznamové zařízení. Záznam je poté zveřejněn na internetu, příp. dále šířen (E-bezpečí, 2008).

⁵ Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť (E-bezpečí, n. d.)

⁶ Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci. Nežádá se v rámci flamingu užívat vulgární a urážlivý jazyk (Darren, 2015).

Rozlišování kyberšikany a kyberagrese je poměrně problematické. Stávající definice kyberšikany zahrnují kritéria tradiční šikany podle Olwea (1993) jako je úmysl ublížit, opakování a nerovnováha moci. Vzhledem k jedinečné povaze kybernetického prostředí však tato kritéria nelze snadno aplikovat (Corcoran et al., 2015; Macháčková, 2019), a to například při jednorázových incidentech nebo chování poškozující oběť bez úmyslu ublížit jí (Macháčková, 2019). Kyberšikana je také je formou sociální agrese, a proto by vylučovala incidenty, ve kterých je agresorem nebo obětí cizí osoba (např. v případě happy slappingu). Panuje také shoda v tom, že je žádoucí méně závažné a příležitostné případy kyberagrese odlišit od mnohem intenzivnějších, trvalejších, úmyslných a škodlivých případů kyberšikany (Macháčková, 2019).

Ačkoliv se však odborníci snaží kyberšikanu a kyberagresi od sebe oddělit, často se v literatuře setkáme se zaměňováním těchto dvou pojmů. Sami se však přikláníme k používání pojmu kyberagrese, jelikož se v rámci naší výzkumné části budeme zabývat projevy kybernetické agrese nežli kyberšikanou.

Mezi **charakteristiky** a **projevy kyberagrese** patří anonymita, kdy agresor může být schovaný za přezdívkou či falešným jménem (Hulanová, 2012), čímž je zdůrazněna mocenská nerovnováha a pocit, že se oběť nemůže bránit. Mezi projevy se řadí také publicita, jelikož oběť neví, kdo může daný obsah vidět a jakým způsobem se dále šíří (Černá, 2015). Je tak zaručeno široké publikum, ke kterému se mohou přidávat další a další diváci a jednání kybernetického agresora může být dobrovolně či nevědomě podporováno aktivitou jiných uživatelů (Kowalski, 2008). Dalším charakteristickým znakem je nezávislost na místě a čase – agrese se neodehrává pouze na určitých místech, ale dochází k ní téměř kdekoli, tedy i tam, kde jsme se cítili vždy bezpečně – třeba doma (Eckertová & Dočekal, 2013). Charakteristická je i zkršená zpětná vazba, která přispívá společně s anonymitou ke snížení autocenzury, zvýšení počtu agresivních akcí a také k podcenění újmy pro oběť (Pornari, 2010).

Kyberagrese se projevuje v různých formách online chování, například v podobě **ponižujících zpráv, veřejných urážek, šíření fám** (Antipina, 2019), **flamingu, obtěžování, očerňování, outingu, podvodů, sociálního vyloučení a kyberstalkingu** (Bauman, 2014). Smith (2012) doplňuje mimo jiné **výhrůžky smrtí** nebo **homofobii**. Na sociálních sítích může zahrnovat například **ubližující komentáře** (k fotografiím, statusům aj.), **úpravu a zveřejňování fotografií** nebo **zveřejňování osobních informací** (Černá, 2013).

Výsledky výzkumu *České děti v kybersvětě* ukazují, že ve srovnání s výzkumy realizovanými v letech 2010–2014 (výzkum *Nebezpečí internetové komunikace I–IV*), došlo k poklesu u všech sledovaných forem kybernetické agrese (urážky, zesměšňování, šíření intimních fotografií, vyhrožování, vydírání, nabourání do účtu aj.). České děti byly nejvíce cílem klasické verbální agrese (27 %), dále průnikem do účtu (12,6 %) a zneužití ponižující fotografie dítěte (12,25 %) (Kopecký & Szotkowski, 2019).

Mezi časté projevy kyberagrese patří také **krádež identity** (někdy označováno jako identity theft) (Kolouch, 2016). Krádež identity můžeme popsat jako „prolomení zabezpečení e-mailové schránky nebo profilu na sociální síti vybrané osoby a následné vystupování útočníka pod identitou oběti“ (Kohout & Kahrchňák, 2016, s. 48). Motivem útočníka může být finanční zisk, přístup k informacím o jiných osobách, rozesílání spamu, zisk informací, které nejsou veřejně dostupné či získávání přístupu do dalších služeb (Kolouch, 2016).

Druhou fází krádeže identity bývá zpravidla **zneužití neoprávněně nabyté identity**, tzv. **identity fraud**, jehož cílem může být majetkový prospěch, pouhé poškození oběti (například vystupování na sociálních sítích pod jménem oběti) nebo dopuštění se nějakého trestného činu (Bezpečný internet, n. d.). Ve výzkumu *Rizikové chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*, realizovaného v letech 2013–2014, kterého se zúčastnilo přibližně 28 000 respondentů ve věku 11–17 let, potvrdilo více než 34 % českých dospívajících nedovolený průnik na jejich účet (prolomením hesla do online účtu). Oběťmi byly více dívky než chlapci (Kopecký et al., 2015).

Nezřídka se dospívající na internetu setkávají s **vydíráním**. Pokud má agresor dostatek informací a citlivých materiálů o oběti může jí začít vyhrožovat zveřejněním kompromitujících materiálů, například zasláním nahých fotografií přátelům a rodičům, nebo vytištěním těchto materiálů a jejich umístěním po domě a škole oběti. Mnoho dospívajících poté nedokáže odolat těmto hrozbám a dělají, co po nich agresor vyžaduje. Ve výzkumu provedeném v České republice v letech 2013–2015 vědci prokázali, že závažné případy vydírání uvedlo 6–8 % dětí a dospívajících (Kopecký, 2014).

Specifickým typem kyberagrese, se kterým mohou mít někteří dospívající zkušenosti, je **sextortion**. Tento termín vznikl spojením slova sex a extortion, což je anglický výraz pro vydírání. Sextortion označuje vydírání, při kterém jsou využívány intimní materiály (fotografie, videa) (Kopecký, 2021). Cílem útočníka je obvykle donutit oběť k zaslání dalších intimních fotografií/videí, sexuálních aktů, peněz nebo něčeho jiného (Patchin &

Hinduja, 2018). Obětí může být konkrétní osoba, která může být vytipována na sociálních sítích, útočník si získá její důvěru a vyláká z ní například její intimní fotografie nebo více osob, kdy má vydírání podobu masově se rozšiřujících vyhrožujících e-mailů, kdy chce neznámý hacker v oběti vyvolat domnělý pocit, že jí pronikl do počítače a má přístup k jejím složkám a webkameře (tedy i k intimním materiálům). V obou případech dochází k vyhrožování agresorem, že vše zveřejní a poškodí pověst oběti (pokud oběť nezaplatí nebo nebude posílat další materiály) (Kopecký, 2021). Podle amerického národního průzkumu Patchina a Hindujeho (2018), jež zkoumal dospívající ve věku 12–17 let (N = 5 568), bylo obětí sextortion 5 % výzkumného souboru, přičemž chlapci byli více zastoupeni mezi oběťmi i agresory než dívky.

Pachatelem vydírání nemusí být pouze cizí osoba, ale také současný či bývalý partner, kdy mluvíme o tzv. **partnerském kybernásilí** (partner cyber-violence nebo cyber dating violence). Partnerské kybernásilí je definováno jako kontrola, vyhrožování, obtěžování, pronásledování a zneužívání současných nebo bývalých partnerů prostřednictvím technologií a sociálních médií (Wolford-Clevenger et al., 2016). Dle průzkumu rizikového chování mládeže z roku 2015, do kterého byli zapojeni američtí žáci 9. – 12. ročníků, tedy ve věku od 14(15) do 17(18) let, zažilo 11,7 % dívek a 7,4 % chlapců nějakou formu partnerského kybernásilí (Kann et al., 2016).

Ukazuje se, že děti a dospívající mohou být jak oběťmi, tak pachateli kybernetické agrese (Mishna et al., 2012; Sourander, 2010). Dospívajícími z hlediska obětí a pachatelů se zabývala průřezová studie Estévez et al. (2019), kteří se zaměřovali na souvislost kybernetické agrese a viktimizace s různými psychologickými proměnnými. Podle výsledků oběti i agresori vykazují v některých oblastech negativní sebepojetí, i když se zdá, že sebepojetí obětí je více poškozeno. Kyberagresori ale například vykazovali negativnější sebepojetí v oblasti akademické a rodinné. Autoři zkoumali také emoční inteligenci, kdy oběti vykazují zhoršení (tj. více emoční pozornosti, zhoršené emoční porozumění spolu s horší seberegulací vlastních emocí). Emoční inteligence u agresorů naznačila zhoršení v jediné dimenzi konstruktů, kterou je regulace emocí.

2.3.3 Sexting

Termín sexting je pojmem vytvořeným médii, který vznikl spojením „sex“ a „textování“. Poprvé byl sexting použit k popisu odesílání nebo přijímání sexuálně explicitních textových zpráv. Nyní je termín připisován vytváření a distribuci nahých, polonahých, sexuálně

sugestivních nebo explicitních obrázků, a to prostřednictvím zpráv na mobilním telefonu, e-mailem nebo prostřednictvím internetu na sociálních sítích (Crofts et al., 2015).

Provozování této aktivity má dvě úrovně, kdy si může jedinec zprávy tohoto typu vyměňovat s vlastním partnerem, nebo s neznámými osobami. Obě varianty mohou být rizikové, zejména pokud se jedná o cizí osobu. Objevují se ale i případy, kdy jsou tyto zprávy či materiály zveřejněny bývalým partnerem po rozchodu (Kožíšek & Písecký, 2016). Tzv. „sexy“ tedy mohou sloužit jako nástroje k obtěžování, šikanování či vyhrožování (Crofts et al., 2015).

Podle výsledků *EU Kids Online 2020* (Šmahel et al., 2020) přibližně 8–39 % dospívajících (dle států) ve věku 12–16 let obdrželo v posledním roce sexuální zprávu (zahrnující psané zprávy, fotografie či videa) a méně než 10 % odeslalo nějakou sexuální zprávu. V České republice se jednalo o 34 % dospívajících mezi příjemci a 9 % mezi odesílateli. Ukázalo se, že ve všech zemích jsou příjemci sexuálních zpráv spíše starší dospívající (15–16 let) než mladší (12–14 let). Podobné závěry přinesl český výzkum *EU Kids Online IV* (Bedrošová et al., 2018), který doplňuje, že 25 % dětí a dospívajících bylo za poslední rok požádáno někým z internetu o sexuální nebo intimní informace a 10 % dětí a dospívajících za poslední rok zveřejnilo na internetu sexuální zprávu.

Vztahu dětí a dospívajících k sextingu v České republice se podrobněji věnuje výzkum *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru 2017* (Kopecký & Szotkowski, 2017). V rámci tohoto výzkumu se autoři zaměřili na motivaci pro provozování sextingu, přičemž hlavním důvodem, proč dívky a chlapci posílají intimní materiály jiným osobám, je touha upoutat pozornost, flirtování s osobou, která se jim líbí nebo touha získat přítele. Sexting ve formě rozesílání vlastních intimních fotografií provozuje podle výsledků přibližně 15,4 % českých dětí a dospívajících (8–17let) a svá vlastní intimní videa odesílá přibližně 6 %. Respondenti své „erotické“ nebo „sexy“ fotografie či videa odesílali v největší míře současnému příteli/přítelkyni, poté bývalému příteli/přítelkyni nebo kamarádovi/kamarádce. Více než 7 % respondentů však uvedlo, že k sextingu byli donuceni jinou osobou a intimní materiál nebyl odeslán dobrovolně. Jako příjemci intimních materiálů potvrdilo více než 40 % dětí a dospívajících, že v prostředí internetu obdrželi od jiné osoby provokativní erotickou či pornografickou fotografii, na které je někdo částečně svlečený nebo úplně nahý a pětina rovněž potvrdila, že od svého internetového známého obdržela erotické či pornografické video.

Co se týče sextingu s cizími osobami, dle výsledků americké studie společnosti Thorn (2022a), která zkoumala sextingové aktivity u dospívajících ve věku 13–17 let (N = 755), celkem 23 % dospívajících v tomto průzkumu uvedlo, že poslalo cizí osobě na internetu fotografii či video sebe sama, z čehož v 18 % případů šlo o materiál, na kterých byli dospívající zcela nahí, ve 28 % případů šlo o fotografii či video, které bylo odhalující nebo kde byl dospívající téměř nahý a ve 47 % šlo o materiál koketní a „sexy“, na kterém byl však dospívající zcela oblečený. Zkušenost s obdržением žádosti ze strany cizí osoby o zaslání fotografie či videa, na které je jedinec nahý, mělo dle uvedeného výzkumu 51 % dospívajících. S žádostí tohoto typu se setkalo alespoň jednou 48 % dospívajících, z čehož 8 % uvedlo, že takové žádosti dostávají denně, a zbylých 52 % dospívajících takovou žádost nikdy neobdrželo. Důvodem dospívajících k posílání sexuálně explicitních zpráv nebo nahých fotografií či videí je nejčastěji online randění s cizí osobou (50 %), pokud zprávy/fotografie/video po nějaké době vymizí (35 %), pokud cizí osoba také sdílela svou nahou fotografii/video (30 %) nebo sexuálně explicitní obsah (28 %) nebo pokud chce dospívající dát cizí osobě najevo, jak moc se mu líbí (27 %).

Sexting je tak brán jako součást běžného chování mezi dospívajícími. Ve vědecké komunitě se ale setkáme se dvěma názory. Jedna strana má tendenci obhajovat normalizační diskurz, podle kterého je sexting normativním chováním jako součást sexuálního projevu mezi dospívajícími, jako zábavnější způsob flirtování nebo jako součást romantických vztahů (Gassó, 2019; Hasinoff, 2013; Lenhart, 2009; Livingstone & Mason, 2015). Druhá strana obhájuje tzv. deviační diskurz, který tvrdí, že je sexting rizikovým chováním, které vyžaduje intervenci a prevenci ke snížení jeho prevalence (Cooper et al., 2016; Gassó, 2019; Kosenko et al., 2017).

Neutrální postoj vzhledem k těmto dvěma táborům zaujímá kvalitativní přehled Anastassiou (2017), která vyzdvihuje pozitivní i negativní aspekty sextingu. Zjištění tohoto přehledového článku naznačuje, že mnoho dospívajících považuje sexting za formu zábavy mezi partnery nebo přáteli. Kromě toho může být sexting součástí sexuálního experimentování v případech, kdy dospívající nejsou připraveni zapojit se do fyzické sexuální aktivity. Dospívající ale uváděli také negativní dopady sextingu jako poškození reputace (například pokud bývalý partner zveřejní intimní materiály) nebo nepříjemné pocity a pocity ohrožení (až obavy a paranoia), pokud obdržely sexuální zprávy od osob, které znali pouze z internetu. Jedním z konzistentních zjištění je, že sexting je genderově podmíněn a oběťmi eskalovaného sextingu jsou především dívky. Dívky jsou však za svou sextingovou aktivitu

často odsuzovány (Anastassiou, 2017; Burén, Holmqvist & Lunde, 2020, citováno v Burén, 2020).

Ukazuje se, že větší podporu má spíše model sextingu jako rizikového chování. Tento model podporují dvě aktuální metaanalýzy Kosenka et al. (2017) a Moriho et al. (2019), které našly významný vztah mezi sextingem a rizikovým chováním v podobě většího počtu sexuálních partnerů, nechráněného sexuálního styku a nedostatečného užívání antikoncepce při sexuálním styku. Studie Moriho et al. (2019) navíc zjistila, že dospívající, kteří provozují sexting, jsou více náchylní k užívání návykových látek (alkohol, tabák a drogy) a je u nich pravděpodobnější výskyt úzkosti, deprese a delikvence. Další analýza studie odhalila, že vztah mezi sextingem a rizikovým sexuálním chováním nebo duševním zdravím byl silnější u mladších dospívajících než u starších.

2.3.4 Explicitní obsah na internetu

Termín „explicitní obsah“ zahrnuje širokou škálu nevhodného online obsahu. Do této skupiny je zahrnut materiál **pornografický**, **násilný** nebo **nenávistný** a také obsah, který **propaguje škodlivé chování**, jako je sebepoškozování nebo poruchy příjmu potravy (Pinter et al., n. d.) Obsah tohoto typu, který je sexuální nebo násilný, může zasáhnout do zdravého vývoje dětí a dospívajících (Mašková et al., 2012).

Z výzkumu *Young people online: encounters with inappropriate content*, který probíhal ve Velké Británii u dospívajících ve věku 11–18 let vyplývá, že se dospívající setkávají s nevhodným obsahem na sítích, v aplikacích, a dokonce ve hrách. Celkově každý 1 dospívající ze 3 popisoval kontakt s násilím a nenávistí na internetu a každý z 5 uváděl setkání se sexuálním obsahem a kyberšikanou (Bray, 2017).

Násilný obsah se na internetu vyskytuje ve formě videí a fotografií na portálech jako je YouTube nebo na specializovaných stránkách, které shromažďují materiál tohoto typu (Mašková et al. 2012). V již zmíněném výzkumu Braye (2017) byla zkušenost s násilným a nenávistným obsahem zastoupena u 30 % respondentů, což bylo největší zastoupení ze všech nevhodných a škodlivých internetových obsahů. Dospívající v této kategorii popisovali výskyt násilí a rasismu, homofobii, sexismus a zneužívání zvířat.

Zkušenost se škodlivým obsahem na internetu se zkoumala také v rámci projektu *EU Kids IV*, a to u českých dospívajících ve věku 11–17 let. Nejvíce se jednalo o nenávistné zprávy napadající skupiny či jednotlivce (26 %) a o kruté nebo násilné obrázky, fotky nebo videa

(18 %). Více se však s tímto obsahem setkávali starší dospívající než mladší (Bedrošová et al., 2018).

Jedním z důsledků vystavení mediálního násilí, o kterém někteří v široké veřejnosti vášnivě diskutují, je zvýšené agresivní chování. Tento vztah byl zkoumán v mnoha studiích pomocí experimentálního, podélného nebo průřezového designu. Tyto studie jsou shrnuty v metaanalýzách (Anderson et al, 2010; Bushman & Huesmann, 2006; Greitemeyer & Mügge, 2014), které podporují názor, že mediální násilí zvyšuje pravděpodobnost agresivního jednání. Podle Buschinga et al. (2016) lze toto spojení vysvětlit nárůstem agresivních myšlenek, nepřátelštějším vnímáním okolí a méně empatickou reakcí na oběti agresivního chování. Vystavování se takovému obsahu může změnit to, co je považováno za společensky přijatelné, a to díky procesu desenzitizace, kdy lidé, kteří opakovaně prožívají situaci vyvolávající negativní afektivní reakci, si na tuto situaci zvyknou a negativní afekt spojený s touto situací se snižuje. Existují také podstatné důkazy spojující expozici násilného obsahu s problémy s pozorností, impulzivitou a problémy s exekutivními funkcemi, jakož i se snížením empatie a prosociálního chování.

Sexuálně explicitním obsahem můžeme označovat online pornografii, ale i jiné typy sexuálně explicitního materiálu, který je na internetu dostupný (Bedrošová et al., 2018). Sexuální akty jsou zobrazovány prostřednictvím fotografií, živých webových kamer nebo nahraných filmů. Tento obsah však často neodráží dobré sexuální zdraví, jelikož jen zřídka znázorňují zásady bezpečného sexu nebo aktivní souhlas se zapojením se do sexuálních aktivit (Owen & Gowen, n. d.). Jednou z novodobých platforem, kde se často připojují dospívající, je OnlyFans. Tato online platforma vytvořená v roce 2016 umožňuje placení si přístupu k různému obsahu (fotografie, videa apod.). Dospívající se na OnlyFans připojují za vidinou snadného vydělání si peněz, které ale bývá podmíněno například odhalenými fotografiemi. Ačkoli je tato platforma přístupná uživatelům od 18 let, mnoho nezletilých ví, jak tento systém oklamat. Podle zpráv z roku 2020 došlo k 44% nárůstu v počtu nahých/polonahých fotografií vytvořených dospívajícími ve věkové skupině 11–13 let. Nebezpečí takové platformy je v nutnosti konkurovat ostatním, postupem času sdílet více a více fotografií svého těla a prezentovat různý sexuální obsah požadovaný předplatiteli, aby si jedinec udržel zájem, zvýšil svou popularitu a vydělal tak více peněz (Martellozzo & Bradbury, 2021).

Práce zaměřená na sexuálně explicitní obsah identifikovala dva typy vystavení se tomuto obsahu, které může být úmyslné nebo náhodné. To znamená, že dospívající mohou záměrně

vyhledávat nevhodný obsah, ale někteří mu mohou být náhodně vystaveni. Avšak i přes to, že může být expozice náhodná, opakované sledování explicitního obsahu dospívajícími je spojováno se značným množstvím negativních důsledků (Pinter et al., n. d.). Z longitudinálního výzkumu Lin a Liu (2020) vyplývá, že expozice sexuálně explicitnímu obsahu v rané adolescenci silně souvisí se třemi typy rizikového chování v pozdní adolescenci – předčasným pohlavním stykem, rizikovým pohlavním stykem a zvýšeným počtem sexuálních partnerů. Byla také zjištěna asociace mezi dávkou a odpovědí, tedy pokud má mladý adolescent zkušenost s více modalitami sexuálně explicitních obsahů (například na internetu, dále ve filmech apod.), je u takového jedince v pozdějším věku větší pravděpodobnost zapojení do rizikového sexuálního chování.

Na internetu, a zejména na sociálních sítích, se můžeme setkat také se **sdílením sebepoškození na internetu** (digital self-harm) zahrnující chování, kdy si jedinec způsobuje zranění, které posléze sdílí prostřednictvím fotografií na internetu nebo pořizuje a zveřejňuje videa či fotografie sebe sama v nepříjemné, bolestivé nebo nebezpečné situaci či vyhledává nebo sdílí informace o tom, jak se fyzicky sebepoškodovat (Gámez-Guadix et al., 2022). Živá zobrazení úmyslného sebepoškození zahrnují nejčastěji dušení se (které může vést až v polovině případů k záchvatům) a řezání (až 13 % zahrnuje závažná poranění) (Dyson et al., 2016). Výsledky výzkumu Gámez-Guadix et al. (2022) ukazují, že přibližně 11 % respondentů z celkového souboru 1 877 dospívajících se někdy zapojilo do nějaké formy sebepoškození na internetu. Prevalence tohoto rizikového chování bývá dle autorů vyšší u dívek a je častější u starších dospívajících nad 15 let než u mladších.

Používání sociálních sítí k prohlížení a diskuzi o úmyslném sebepoškození má dle systematického shrnutí Dysona et al. (2016) své benefity, ale i stinné stránky. Mezi benefity patří členství ve skupinách na sociálních sítích, které sdružují jedince vyrovnávající se s podobným problémem, a které mohou být obecně podpůrné a posilovat u jedinců pocit pochopení a přijetí. Potenciálním nebezpečím těchto stránek je na druhou stranu další izolace komunit od zbytku společnosti, normalizace sebepoškození a minimalizace její závažnosti. Některé komunity navíc umožňují diskusi o plánování a motivaci k sebepoškozujícímu jednání či sebevraždě a mohou dokonce živě zobrazovat takové činy.

3 SOCIÁLNÍ OPORA

V této kapitole představujeme koncept sociální opory, který nabývá na významu právě v období adolescence, kdy mají přátelé a rodina své nezastupitelné postavení v životě dospívajícího. Podle Hartla a Hartlové (2016) je sociální opora považována za důležitý pilíř duševního zdraví.

Postupně se budeme věnovat vymezení a teorii sociální opory, dále jejími typy a zaměříme se na ty oblasti sociální opory, které považujeme v životě adolescentů za nejdůležitější. Mezi tyto oblasti patří sociální opora ze strany rodiny a ze strany kamarádů.

3.1 Vymezení a teoretická východiska

Sociální opora má stejně jako řada jiných psychologických termínů mnoho možných vymezení. Baštecká a kol. (2005) cituje ve své monografii 6 odlišných definic sociální opory uvedených různými autory. Křivohlavý (2009) sociální oporu popisuje jako pomoc, která je poskytována druhými lidmi člověku nacházejícímu se v zátěžové situaci. Krpoun (2012) doplňuje toto vymezení tím, že se sociální opora nemusí čerpat pouze v zátěžových situacích, ale i v každodenních momentech života. Podle Hartla a Hartlové (2016) je sociální oporou myšlena „vztahová opora v prostředí, v němž člověk žije“.

Kowaliková a Chytil (2019) na základě studia dostupné literatury uvádí tři paradigmat, o které se dá opřít v rámci výzkumu sociální opory. Jedná se o komunikačně-interakční paradigma, sociologické paradigma a paradigma psychologicko-medicínské. **Komunikačně-interakční paradigma** zkoumá sociální oporu vzhledem k průběhu poskytování, přijímání a využívání sociální opory s ohledem na zvláštnosti jejího poskytovatele a příjemce. **Sociologické paradigma** se opírá o teorii sociální výměny a sociální opora zde může být chápána jako probíhající transakce zdrojů mezi členy sociální sítě s cílem posílení pohody jedince. Tento model je založen na studiu sociálních interakcí a jejich pozitivního či negativního vlivu. Třetí z nich, **psychologicko-medicínské paradigma**, vykládá sociální oporu jako faktor při zvládnutí stresu a tlumení jeho negativních účinků na lidské zdraví.

Velká část českých autorů (Hartl & Hartlová, 2016; Křivohlavý, 2009; Šolcová & Kebza, 1999) se shoduje na tom, že se sociální opora jeví jako významný protektivní faktor. Stejně je tomu tak i v zahraniční literatuře. Podle Schwarzera et al. (2003) hraje sociální opora důležitou roli mezi stresem a vznikem onemocnění. Vnímání, dostupnost a aktivace sociální

opory během životní krize umožňuje úspěšné zvládnutí stresu a tlumení jeho nepříznivých účinků. Tento mechanismus je označován jako tzv. „**nárazníkový efekt**“. K podobným závěrům došli také autoři Cohen a Willis (1985), kteří v rámci svého výzkumu potvrzují pozitivní vliv sociální opory na odolnost vůči stresu, a navíc se podle nich projevuje sociální opora jako dobrý zdroj well-beingu.

Dle výsledků výzkumu Harandiho et al. (2017) srovnávajícího celkem 64 studií založených na zkoumání korelace mezi sociální oporou a duševním zdravím, se ukazuje relativně vysoký efekt účinku korelace mezi těmito dvěma proměnnými. Z další metaanalýzy Vila (2021) vyplývá, že se za posledních 60 let nashromáždilo mnoho vysoce konzistentních důkazů o významném spojení sociální opory se zdravím a dlouhověkostí. Nejsilnější důkazy o úloze sociální opory pochází z experimentálních studií, které testovaly hypotézu nárazníkového modelu pomocí vazebných postav (romantického partnera, rodičů a přátel). Výsledky zdůrazňovaly vliv emocionální složky sociální opory, a to především ze strany rodiny a přátel.

3.2 Funkce a typy sociální opory

V minulé podkapitole jsme uvedli, že sociální opora působí proti zátěži a má protektivní vliv. Sociální opora může fungovat dvěma způsoby: a) **tlumící efekt** – můžeme jej popsat také jako nárazníkový model; pokud se člověk dostane do zatěžující (stresové) situace, sociální opora zde působí jako „nárazník“ nebo „tlumič“, který tlumí negativní důsledky zátěže; b) **hlavní efekt** – sociální opora působí vždy a všude, ne pouze u osob, které prožívají nějakou zátěž (Mareš, 2002b).

V širším kontextu rozlišujeme celkem tři úrovně sociální opory. **Makroúroveň** sociální opory je celospolečenskou formou pomoci potřebným, která je realizovaná v rámci větších společenských celků (státem, mezinárodní organizací atp.). Příkladem může být pomoc lidem v oblastech postižených zemětřesením či záplavami. **Mezoúroveň** sociální opory funguje v rámci sociální sítě jednotlivce a existuje tam, kde se určitá sociální skupina snaží pomoci jednomu ze svých členů nebo se snaží pomoci lidem v nouzi. Může jít tedy například o pomoc spolupracovníků kolegovi v tísní nebo typicky o zdravotnické či sociální služby (Charita, Diakonie atp.). **Mikroúroveň** sociální opory je poskytována člověku lidmi, kteří mu jsou nejbližší (většinou v rámci dyády – např. partneři, příbuzní); jde v tomto případě o kvalitu intimních vztahů jedince (Kebza, 2005; Křivohlavý, 2009; Šolcová & Kebza, 1999).

Podobný koncept uvádí i Mlčák (2004), který rozděluje sociální oporu na oporu makrosociální, mezosociální a mikrosociální.

Rozlišuje se mezi pěti základními podobami sociální opory. **Nabízená sociální opora** je pomoc signalizována jedincem tomu druhému, který se nachází v situaci, kdy pomoc potřebuje, přičemž záleží na příjemci, zda pomoc akceptuje nebo ne. Dále se hovoří o **vyhledávané sociální opoře**, kterou jedinec v zátěžové situaci hledá a dává najevo, že ji potřebuje (verbálně i nonverbálně). Dalším typem je **poskytovaná sociální opora**, kdy se jedná se o přímé aktivity s cílem usnadnit člověku zvládnout zátěž. Tato opora může a nemusí však být akceptovaná příjemcem (např. u rodičů, kteří si myslí, že ví, co je pro dítě nejlepší). **Získanou sociální oporou** je označována opora, kterou člověk získá buď vlastní iniciativou nebo v případě, kdy si jeho okolí všimne, že pomoc potřebuje. Posledním typem je **vnímaná sociální opora**, kdy se jedná o část opory, kterou jedinec subjektivně vnímá a je schopen ji hodnotit (Mareš, 2002b).

Obecně bylo zjištěno, že sociální opora získaná a vnímaná spolu souvisí pouze v malé míře. Pokud však jedinec vnímá, že sociální oporu potřebuje, korelace mezi získanou a vnímanou sociální oporou je dvakrát vyšší, než kdyby jedinec sociální oporu nepotřeboval (Melrose et al., 2015). V podobné studii McDowell a Serovich (2007), která porovnávala efekt vnímané a skutečně dostupné sociální opory na duševní zdraví mezi HIV pozitivními jedinci, výsledky poukazují na to, že respondenti pociťovali vnímanou sociální oporu jako něco, co jim pomáhalo k vytvoření si dobrého duševního zdraví, zatímco efekt skutečně dostupné sociální opory byl minimální.

Obsah sociální opory lze rozlišit na čtyři složky. Jedná se o sociální oporu **instrumentální** (věcná pomoc – finanční výpomoc, materiální podpora apod.), **informační** (poskytnutí informací, které pomohou jedinci v lepší orientaci v jeho situaci), **emocionální** (emoční podpora, např. sdělování lásky, soucitu, dodávání naděje) a **hodnotící** (poskytování hodnocení jedinci s cílem zvýšit jeho úctu, kladné sebehodnocení a sebevědomí) (Cobb, 1976; Mareš, 2002b; Mlčák, 2004).

Pokud se podíváme na zmíněné složky sociální opory v kontextu dospívání, výzkumníci Mai et al. (2021), kteří zkoumali vliv těchto druhů na resilienci během pandemie covidu-19 u adolescentů ve věku mezi 15 a 25 lety, dospěli k závěru, že respondentům nejvíce pomáhala ve využívání pozitivních copingových strategií opora emocionální, a to ze strany rodiny a přátel.

3.3 Sociální opora v adolescenci a její zdroje

Vietze (2011) uvádí, že se vývojový význam blízkých vztahů objevil v pracích několika teoretiků, například Freuda, Cooleyho, Eriksona nebo Sullivana, kteří poukazovali na důležitost vztahů pro socializaci jedince a formulaci osobnosti. Rané teorie těchto autorů vysvětlovaly vliv vrstevnických vztahů na vývoj dospívajících a vyplývá z nich to, že rodiče a vrstevníci významně přispívají k různým aspektům vývoje, včetně morálního vývoje a seberegulace.

Dospívajícím je sociální opora poskytována z **několika zdrojů**. Může se jednat o **někoho z rodiny** (rodiče, sourozence, příbuzné), **někoho blízkého** (kamarády, přátele, spolužáky apod.) anebo **profesionály** (učitele, psychology, lékaře apod.) (Mareš, 2002b). Nejvýznamnější se ukazuje být pro dospívající, hlavně z emocionálního hlediska, sociální opora od přátel, rodiny a spolužáků než od profesionálů (Camara, 2014; Griffiths et al., 2011).

Sociální opora v období adolescence byla studována napříč mnoha prostředím a populacemi, načež se ukazuje, že dobrá sociální opora může povzbudit dospívající ke zdravějším vzorcům chování zahrnující fyzickou aktivitu, rozvoj kladné sebeúcty, sebepojetí a školního přizpůsobení. Dospívající, kteří vnímají adekvátní oporu, se zdají být odolnější ve snášení stresu a dosahují lepších studijních výsledků (Vietze, 2011). Proto se v rámci diplomové práce budeme zabývat zejména oporou vnímanou, tedy tou, kterou jedinec postřehl a vnímá ji jako něco, co mu pomáhá/nepomáhá či chybí (Mareš, 2002a).

V další podkapitole se budeme blíže věnovat dvěma zdrojům sociální opory, a to konkrétně ze strany rodičů a kamarádů, které považujeme, konkrétně u dospívajících, za podstatné prvky jejich sociální sítě mající důležitý vliv na celkový vývoj a mentální zdraví.

3.3.1 Sociální opora od rodičů a kamarádů

Ukazuje se, že **rodiče a kamarádi jsou důležití pro zdravý vývoj dětí a dospívajících**. Musíme mít však na vědomí, že tyto **vztahy mohou být také zdrojem konfliktů**, a proto se ukazují nejasné výsledky vlivu obou typů opory na well-being dospívajících (Chu et al., 2010). I když jsou zmíněné vztahové oblasti důležité pro sociální spokojenost a emoční pohodu dospívajících, výzkum opory od rodičů a od kamarádů probíhá do značné míry odděleně. Navíc musíme brát na vědomí, že ačkoli někteří dospívající obecně zažívají větší sociální oporu než jiní, nemusí to nutně znamenat, že se tito jedinci cítí pokaždé

podporování, což znamená, že se vnímání opory od ostatních může každý den lišit (Schacter & Margolin, 2019).

Rodiče a jejich vztah s dospívajícím potomkem je ovlivněn různými procesy a změnami, které jsou pro toto vývojové období typické. Když děti fyziologicky dospějí, nabydou nové kognitivní a sociální dovednosti, díky kterým se mění také jejich interakce a vztahy s ostatními. Očekává se, že **vztahy mezi rodiči a dětmi se během dospívání zhorší**, kdy vlivem pubertálního dozrávání narůstá konfliktnost a zmenšuje se vzájemná blízkost; v pozdní adolescenci by se měl tento konflikt zmírnit a je možné vyvíjet úsilí k obnovení blízkosti s rodiči. Předpokládá se, že tento proces distancování a opětovného spojení trvale změní vztahy mezi rodiči a dospívajícími takovým způsobem, že se děti začínají účastnit v interakci s rodiči jako dospělí (Laursen & DeLay, 2011).

Pozitivní výsledky vzhledem k rodičovské sociální opoře naznačují, že rodičovská opora je u dospívajících jedním z důležitých faktorů predikujících pozitivní self-efficacy (důvěru ve vlastní schopnosti) (Levesque, 2018) a je spojena s optimismem a jejich celkovým duševním zdravím (Piko et al., 2013). Dle výzkumu Shaw et al. (2004) lidé s bohatou rodičovskou oporou během dospívání mají mít v dospělosti relativně dobré fyzické a zejména psychické zdraví, zatímco nedostatečná opora od rodičů je spojena s vyšší mírou depresivních symptomů a chronických zdravotních stavů (např. hypertenze) u dospělých a tato souvislost přetrvává po celou dospělost až do raného stáří.

Sociální opora od rodičů vystupuje jako protektivní faktor rizikového chování, a to zejména v oblasti užívání alkoholu a jiných návykových látek (Borca et al., 2017). Podle jednoho z výzkumů Mills et al. (2021), který zahrnoval soubor více než 2 000 dospívajících, má sociální opora od rodičů silný protektivní efekt na současné, ale i celoživotní používání cigaret a současnou konzumaci alkoholu, přičemž efekt byl silnější spíše u starších dospívajících ve věku 14 až 16 let, než u mladších 14 let. Zajímavé výsledky přinesl longitudinální výzkum norských adolescentů (N = 13 269) od autorů Hauglanda et al. (2019), který poukazoval na to, že nízká emoční opora od rodičů byla spojena s vyšším rizikem užívání návykových látek, nezdravými a nepravidelnými stravovacími návyky a vysokým užíváním energetických nápojů. Navíc se zjistilo, že může nedostatek rodičovské opory predikovat budoucí nespokojenost s vlastním tělem a viktimizaci ve školním prostředí (Levesque, 2018). Sociální opora od rodinných příslušníků je také spojována s lepšími akademickými výsledky a celkovým akademickým přizpůsobením (Vietze, 2011).

Přátelství v dospívání je specifické tím, že se vzájemná interakce dospívajícího s vrstevníky prohlubuje a stává se složitější. Blízká přátelství v tomto období jsou zvláště formativní, protože poskytují kontext pro osvojení si vztahových dovedností nezbytných k navázání vazeb s lidmi mimo rodinu (Flynn, 2018). Podle Sullivana (1953) navíc přátelství nebo „kamarádství“, které se vyvíjí již během raného dospívání, poskytuje příležitost prožít si ve vztazích intimitu a získat potvrzení vlastní sebehodnoty. Tato přátelství jsou nezbytnými předchůdci důvěrnějších romantických vztahů, které se vyvíjí v pozdějším dospívání.

Podle Helsen et al. (2000) zaujímají v raném dětství a dospívání ústřední postavení v sociální síti jedince rodiče, v průběhu dospívání však nabývají na významu vztahy s vrstevníky. Autoři se ve svém výzkumu více zaměřili na tuto vývojově podmíněnou změnu v sociální síti dospívajících a zjistili, že významně došlo ke snížení vnímané rodičovské opory, kdežto opora přátel vzrostla, až do bodu, kdy byly oba zmíněné typy zhruba na stejné úrovni. Nejvýznamnější změny nastaly zhruba před 16. rokem života dospívajících. Collins (1997) tuto změnu popisuje jako diferenciaci funkce rodičů a přátel v období dospívání, přičemž přátelství stále více naplňují afiliační potřeby dospívajících, zatímco rodiče mají úlohu trvalého zdroje péče. Levesque (2018) uvádí, že kvalitní reciproční přátelství během dospívání pozitivně ovlivňují u jedince jeho přizpůsobení, mezi které patří například pozitivní sebevědomí, snížená osamělost a nižší skóre deprese. Podle autora je také možné, že taková pozitivní přátelství mohou kompenzovat negativní vztahy s rodiči.

Změny nastávají i v typech poskytované opory. Ve studii Del Valleové et al. (2010) se zkoumal průběh emocionální a instrumentální sociální opory během dospívání u respondentů od 12 do 17 let. Zjistilo se, že emocionální opora začíná ve věku 12–13 let a je poskytovaná zejména rodiči. Ve věkovém rozmezí 13–14 let narůstá vnímaná opora ze strany vrstevníků, která se postupně vyvíjí, a ke konci dospívání staví adolescenti přátele na první místo před rodiči. Na druhé straně u instrumentální opory si rodiče udržují její vyšší úroveň před vrstevníky, a to po celou dobu dospívání. Autoři zdůrazňují, že proto je výzvou pro rodiče v období překlenutí emocionální sociální opory spíše na vrstevníky, aby si u svého potomka zachovali určitý stupeň důvěry, aby mu bylo možné poskytnout instrumentální oporu v případě potřeby.

Vztahy s vrstevníky, zahrnující kamarády a spolužáky, přispívají k psychickému well-beingu (Buchanan & Bowen, 2008). Avšak ukazují se i názory, že sociální opora může činit dospívající zranitelnější vůči problémovému chování. Rizikovou se může stát opora od

kamarádů, která se pojí s větším lhaním a neposlušností. Souvislost lze vidět v případech, kde spojení dospívajícího s delikventní skupinou vrstevníků může na jednu stranu uspokojovat potřebu sociální opory, ale stejně tak se zvyšuje výskyt nelegálního a antisociálního chování v období dospívání (Cairano et al., 2007; Lachman et al., 2013; Vassallo et al., 2014).

3.3.2 Vztah sociální opory a online rizikového chování v období adolescence

Ačkoliv se práce zabývá primárně online rizikovým chováním, rádi bychom poukázali na výzkumy, které zjistily významný vztah sociální opory a rizikového chování jako takového. Tyto výzkumy ukazují, že výskyt rizikového chování (např. kouření, nošení řezných nástrojů, rizikový sexuální styk, utrácení velkého množství peněz, antisociální chování) u adolescentů klesá, pokud adolescent vnímá vysokou míru sociální opory ze strany rodiny, přátel nebo učitelů (Çakar & Tagay, 2017; Çakar & İkiz, 2012; Jessor, Turbin & Costa, 2003; Siyez, 2008). Zajímavá zjištění přinesl výzkum Reininger et al. (2012), kde se sociální opora (od rodičů a učitelů) ukázala být protektivním faktorem vůči rizikovému chování v souvislosti s požíváním alkoholu, rvačkami či užíváním tabákových výrobků, avšak pouze u dívek. Možným vysvětlením by mohlo být například to, že dívky obecně vnímají větší sociální oporu ze svého okolí než chlapci (Çakar & İkiz, 2012; Kendler et al., 2005; Tam & Lim, 2009).

Dosavadní dostupná literatura a výzkumy bohužel nezachycují celou šíři online rizikového chování ve vztahu k osobnostním proměnným, avšak objevují se výzkumy vzhledem k jednotlivým oblastem spadajících do této kategorie. V dalších odstavcích se budeme těmto subkategoriím věnovat.

Podle italských výzkumníků Borraccino et al. (2022), jejichž výzkum disponuje poměrně velkým souborem adolescentů (N = 58 976), se ukázala sociální opora jako významný faktor snižující riziko **kyberagrese**. Protektivní vliv byl nalezen zejména u sociální opory ze strany rodičů či školy (učitelé, spolužáci). Vnímání vysoké sociální opory od kamarádů se ukázalo naopak jako méně důležité při zmírňování rizika kyberagrese a **kyberviktimize**⁷. Také ve studii Arató et al. (2022) se sociální opora od rodičů a přátel jevila jako protektivní faktor proti kyberviktimize, ačkoliv opora od kamarádů měla podle autorů pouze přímý vliv na viktimize, zatímco sociální opora ze strany rodičů se ukázala být důležitějším faktorem.

---

⁷ Kyberviktimize zahrnuje situace, kdy je jedinec obětí kyberagrese (Ranney, 2021).

Opora od rodičů měla v této studii přímý, ale i nepřímý vliv na kyberviktimizaci, a to díky jejímu pozitivnímu vlivu na regulaci emocí u dospívajícího v případě negativního emočního prožívání. V jiných studiích se projevila sociální opora u dospívajících jako moderátor, který hraje protektivní roli proti rozvoji depresivních symptomů v důsledku kyberviktimizace (Li et al., 2018). Sociální opora také zmírňuje vztahy mezi kyberviktimizací a osamělostí nebo nízkým sebevědomím, které významně předpovídají vznik kyberviktimizace u dospívajících (Heiman & Dorit, 2022). Navíc se zjistilo, že u dospívajících, kteří vnímají větší empatii, blízkost, vřelost a náklonnost ze strany svých rodičů, je menší riziko, že se sami stanou kyberagresory (Floros et al., 2013; Martins et al., 2016).

Více studií vzhledem k sociální opoře se však vztahuje spíše k **šikaně na internetu** u mladistvých. Zajímavým zjištěním je, že vnímaná sociální opora ze strany vrstevníků a rodičů se zdá být negativně spojena s kyberšikanou, a to jak v roli oběti, tak i pachatele. Pokud mladistvý vnímá sociální oporu ze strany přátel, snižuje se pravděpodobnost jeho zapojení do internetové šikany. Stejně tomu je i u opory od vrstevníků, kdy se zjistilo, že je méně obětí kyberšikany právě u těch, kteří tuto oporu vnímají (Kowalski et al., 2014). Vztah mezi sociální oporou a kyberšikanou byl zpracován také v rámci systematického shrnutí autorů Castaño-Pulgarína et al. (2022). Výsledky naznačují, že nízká sociální opora je prediktorem kyberšikany v dospívání a významný vliv na zmírnění dopadu viktimizace mají zejména vrstevníci, zatímco opora ze strany rodiny nebyla v tomto vztahu příliš významná. Autoři této studie také uvádí, že je stále malé množství empirických výzkumů zkoumajících tento vztah.

Podle Gámez-Guadix et al. (2022) je pravděpodobné, že nižší vnímaná sociální a rodinná opora by mohla vést dospívající, kteří **sdílí sebepoškozování na internetu**, k většímu vyhledávání sociální opory v komunitách na webových stránkách a diskusních fórech na internetu. Avšak jak bylo již uvedeno, tyto komunity mohou na jednu stranu pomoci jedinci překonat sebepoškozování, ale v některých případech mohou toto jednání podporovat či posilovat.

Studie naznačují, že rodina má vliv na zvýšenou pravděpodobnost přítomnosti **sextingu** u dospívajících, zejména pokud panují v rodině dospívajícího špatné rodinné vztahy nebo je přítomna nižší rodinná soudržnost (Baumgartner, et al., 2012; Jonsson et al., 2015). Monografie *Sexting Among Adolescents* prezentuje tři studie zabývající se sextingem vzhledem k různým psychologickým proměnným, a to včetně sociální opory. Autoři se

zaměřují zejména na vliv rodičů a kamarádů na online sexuální aktivity u dospívajících. Právě rodiče hrají důležitou roli při formování online sexuálních aktivit u dospívajících a mohou tak ovlivnit jejich postoj k sextingu. Jedna ze studií Buréna a Lundeové (2018) zjistila, že sexting (s partnerem, přáteli, cizí lidé) provozovali častěji zejména chlapci, kteří cítili menší oporu ze strany rodičů. U dívek byl tento vztah nalezen pouze u sextingu s přáteli. Stejná studie přišla s překvapivým zjištěním, a to že dospívající chlapci, ne dívky, kteří cítí oporu ze strany přátel, se častěji zapojují do sextingu. Důvodem mohou být přáteli posilované vzorce maskulinity, které se mezi chlapci přenáší, což by způsobilo povzbuzení k sexuálním aktivitám, a tedy i vyšší pravděpodobnost sextingu. Objasnit tento výsledek může studie Buréna, Holmqvista a Lundeové (2020, citováno v Burén, 2020), kde byl chlapecký sexting vnímán jako méně rizikový a celkově přijatelnější než u dívek. Navíc jsou tyto genderové role ve vztahu k sextingu přenášeny mezi vrstevníky jako normy, za které může být jedinec v případě jejich porušení sankcionován. Například pokud se dívka zapojuje do sextingu, bývá dospívajícími označována vulgárními výrazy implikující promiskuitu.

Dle výčtu těchto výzkumů lze vidět, že je sociální opora jedním z důležitých proměnných ovlivňujících aktivity dospívajících v online prostoru, a proto by její vliv na online rizikové chování neměl být opomíjen.

4 DEPRESIVITA

Deprese a depresivní symptomy jsou jedny z nejběžnějších duševních obtíží, které postihují adolescenty po celém světě. Jejich prevalence neustále roste, a navíc je jejich přítomnost u dospívajících často nerozpoznána (Singh et al., 2023; Thapar et al., 2012).

V následující kapitole budou vymezeny pojmy deprese a depresivita, přičemž bude vysvětlen rozdíl mezi těmito dvěma termíny. Zároveň bude tato kapitola směřovat více do hloubky této problematiky se zaměřením na epidemiologii, klinický obraz, výskyt depresivity v období adolescence a výzkumy, které se zabývají vztahem depresivity a online rizikového chování.

4.1 Vymezení deprese a depresivity

Deprese pochází z latinského slova *depressus*, tj. stlačený, nízký. Jedná se o syndrom, který zahrnuje symptomy spojené s náladou, myšlením a psychomotorikou (Vymětal, 2008). Pokud hovoříme o depresi, můžeme tím mínit depresi jako příznak, syndrom nebo nozologickou jednotku, tzv. depresivní poruchu ve smyslu platných kritérií MKN-10 (WHO, 2016).

Diagnostickou jednotku deprese nalezneme v MKN-10 jako tzv. *depresivní fázi*, která patří do diagnostické kategorie afektivních poruch (F30–F39). U afektivních poruch „je základní vlastností porucha afektivity nebo nálady směrem k depresi (současně s úzkostí nebo bez ní) nebo k euforii. Tato změna nálady je obvykle doprovázena změnou v celkové aktivitě. Většina ostatních symptomů jsou buď sekundární ke změnám nálady a aktivity, nebo mohou být snadno v tomto kontextu vysvětleny. Většina z těchto poruch má tendenci k recidivám. Nástup individuální fáze je často vyvolán stresovou událostí nebo situací“ (Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2019, s. 210).

Diagnosticky dělíme depresivní epizodu/fázi podle počtu a tíže příznaků na *mírnou*, *středně těžkou* nebo *těžkou*. Mírná a středně těžká fáze mohou být komplikovány přítomností somatických symptomů. Těžká depresivní fáze může a nemusí být spojena s psychotickými příznaky. Můžeme se setkat s výskytem *jediné epizody deprese*, která se nemusí již nikdy vrátit. V případě, že se deprese po nějaké době vrací a opakuje se, hovoříme o *periodické depresivní poruše*, která může trvat měsíce až roky (Orel, 2020).

Pro úplnost uvádíme v tabulce č. 1 diagnostická kritéria dle MKN-10. Podle těchto kritérií musí být přítomny alespoň 2 jádrové příznaky pro diagnostiku depresivní poruchy:

Tabulka 1: Kritéria pro depresivní epizodu dle MKN-10

Jádrové příznaky	Akcesorní příznaky
Depresivní nálada přítomná po většinu dne a téměř každý den	Ztráta sebejistoty nebo sebeúcty
Ztráta zájmu nebo potěšení z činností	Bezdůvodné sebeobviňování nebo nadměrné a nepřiměřené pocity viny
Snížená energie nebo zvýšená náchylnost k únavě	Opakující se myšlenky na smrt, sebevraždu nebo jiné sebevražedné jednání
	Změna psychomotorické aktivity, agitovanost nebo retardace
	Poruchy spánku
	Změna chuti k jídlu

Zdroj: Thapar et al. (2012)

Základním znakem deprese je dle Orla (2020) **depresivní nálada**, která je charakteristická smutkem, ztrátou zájmů a schopností radovat se. Vymětal (2008) spojuje dále depresi s tzv. **depresivním myšlením**, které se projevuje celkovým pesimismem, negativním sebepojetím a případným výskytem depresivních bludných myšlenek (např. že člověk udělal něco špatného) a **depresivní psychomotorikou**, jež se projevuje zpomaleností v gestech, pohybech, tempu řeči a mimice, která poté působí unaveným dojmem.

Podle Orla (2020) se u lidí s depresí objevují pocity *ztráty energie* provázené ztrátou výkonu. Dochází k *poklesu mentálního výkonu*, zejména výbavnosti paměti nebo prodloužení reakčního času, kdy může takové narušení kognitivních funkcí působit jako syndrom demence. Častým znakem je *anhedonie*, která znemožňuje člověku prožívat radost a zajímat se například o věci, které jedinci předtím přinášely potěšení. Při depresi se objevují také *snížení chuti k jídlu* (avšak někdy může dojít paradoxně k „zajídání“ deprese), *poruchy spánku*, především obtížné usínání a předčasné probouzení a *tělesné potíže*, jako je například tlak na hrudi, bolesti končetin, potíže s trávením. V hluboké depresi může jedinec až zanedbávat péči o sebe, jelikož na to nemá myšlenky ani sílu.

Depresivitou rozumíme trvalé osobnostní ladění jedince, které obsahuje znaky a symptomy samotné deprese. Manifestuje se například smutkem, skleslostí, pocitem opuštěnosti a podobnými depresivními projevy. Toto nastavení jedince může do určité míry ovlivňovat jeho vnímání, prožívání a chování. Depresivitu však můžeme chápat také jako aktuální

psychický stav, který kolísá v průběhu života. Proto v určité životní etapě může jedinec vykazovat vyšší míru depresivních symptomů, jindy je na úrovni normy nebo pod normu klesne (Dolejš et al., 2018). V rámci této práce budeme vzhledem k použité výzkumné metodě chápat depresivitu jako aktuální psychický stav.

4.2 Epidemiologie

Deprese je celosvětově rozšířeným a častým onemocněním. Podle Světové zdravotnické organizace (World Health Organization [WHO], 2021a) se odhaduje, že depresí trpí přibližně 3,8 % populace (cca 280 milionů lidí na světě), a to bez ohledu na věk. Ukazuje se, že depresí trpí více ženy než muži.

Mezi lety 2007 až 2010 probíhalo mezinárodní šetření o zdravotním stavu EHIS, které bylo provedeno celkem v 17 zemích včetně České republiky. Podle analýzy výsledků byla roční prevalence deprese v České republice celkem 3,9 %, přičemž ve srovnání s ostatními sledovanými zeměmi se jedná spíše o údaj nadprůměrný (Daňková, 2011).

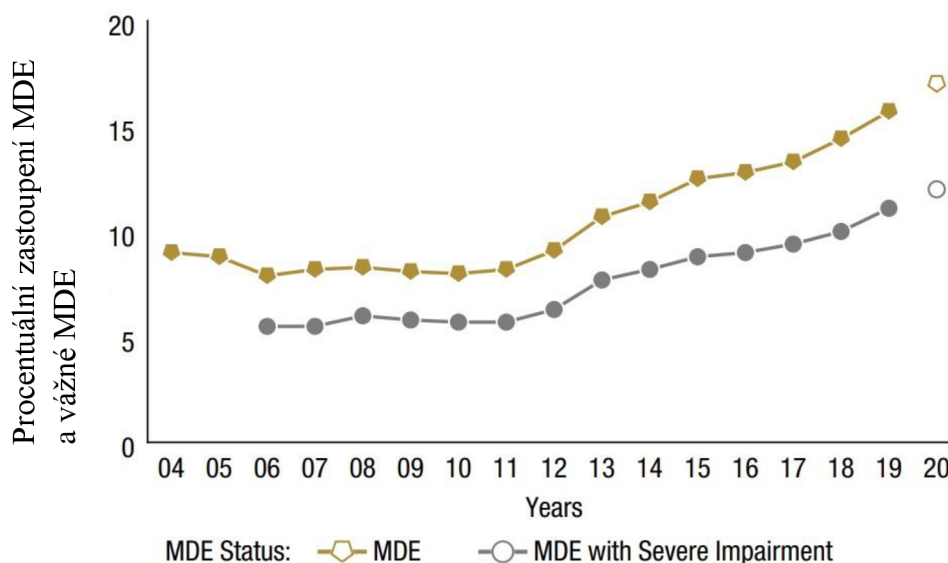
V následujících letech se prevalence nadále zvyšovala, zejména během prvního roku pandemie covid-19, kdy se celosvětová prevalence deprese zvýšila až o 25 % (WHO, 2022). V České republice byla prevalence během covidu-19 mapována Národním ústavem duševního zdraví ([NÚDZ], 2021), který uskutečnil průřezovou studii během let 2017 a 2020. Ze srovnání těchto dvou dat vyplynulo, že oproti období před pandemií stoupl výskyt deprese a rizika sebevraždnosti až trojnásobně.

Epidemiologické studie uvádí, že prevalence deprese u dětí je v rozmezí 2–4 %, kdy v dospívání její výskyt prudce stoupá v období po pubertě a na konci adolescence dosahuje prevalence 4–8 % (Hosák et al., 2015; Thapar et al., 2012). Podrobnější prevalenci nám prezentují výsledky rozsáhlého národního průzkumu *NSDUH*⁸ v USA z roku 2020, do kterého bylo zahrnuto přibližně 17 000 dospívajících ve věku 12–17 let. Hlavní výsledky šetření uvádí, že v roce 2019 proběhla přibližně u 17 % dospívajících (4,1 miliónů) depresivní epizoda (tzv. Major Depressive Episode dle DSM-V). V tomto výzkumu spadalo do kategorie „vážné depresivní epizody“, kterou můžeme popsat jako depresi se závažnými příznaky, 12 % dospívajících (2,9 miliónů) (Substance Abuse and Mental Health Services Administration [SAMHSA], 2021). Graf č. 1 zobrazuje prevalenci depresivní epizody a vážné depresivní epizody mezi dospívajícími v USA během let 2004 až 2020.

---

⁸ Zkratka pro National Survey on Drug Use and Health

Graf 1: Prevalence depresivní epizody (MDE) a vážné MDE (MDE with Severe Impairment) mezi dospívajícími ve věku 12 až 17 let; 2004-2020, USA

Zdroj: SAMHSA (2021)

V ukazatelích prevalence deprese u dospívajících se ukazuje silná převaha žen vzhledem k mužům, a to v poměru 2:1. Tato převaha žen nad muži souvisí pravděpodobně s ženskými hormonálními změnami v období puberty (Thapar et al., 2012).

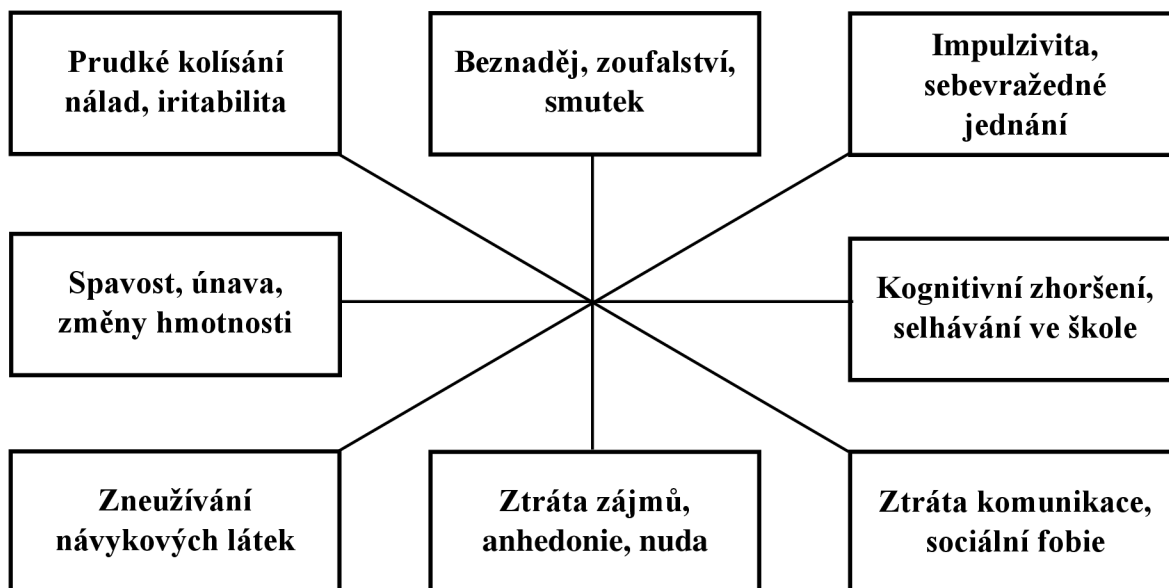
4.3 Depresivita v adolescenci

V předchozí podkapitole bylo uvedeno, že prevalence deprese v dospívání je poměrně vysoká a riziko její přítomnosti neustále stoupá. Deprese je u dospívajících často přehlížena, kdy důvodem může být odlišnost příznaků vzhledem k depresi dospělých, například přítomnost kolísajících příznaků či nápadné iritability, přičemž u dospívajících dominuje spíše nálada podrážděná než depresivní (Bernaras et al., 2019; Thapar et al., 2012).

Téměř všichni adolescenti jsou občas náladoví a podráždění, což je součástí jejich biologického, kognitivního, sociálního a emočního vývoje (Huberty, 2012). Kromě zvýšené iritability a prudkého kolísání nálad se u dospívajících častěji setkáme s pocity nudy, riskantním chováním a pocity viny kvůli vlastní nedostatečnosti nebo viny skrze rodiče (a jejich problémy). Ve větší míře se také vyskytují "tiché rezignace" projevující se náladovými rozlady a zasněností. Častější bývají suicidální pokusy, a to zvláště tam, kde jsou pocity viny a bezvýchodnosti, které jsou spojeny se zvýšenou impulzivitou (Hort et al., 2008).

Pro ilustraci uvádíme schéma č. 1, kde jsou prezentovány základní projevy depresivity v období adolescence.

Schéma 1: Depresivní syndrom adolescentů

Zdroj: Hort et al. (2008)

Thapar et al. (2012) ve svém přehledu popisují, že dle longitudinálních studií 60–90 % epizod deprese u adolescentů odezní během jednoho roku. V následných studiích se však ukázalo, že u 50–70 % jedinců, kterým odezní epizoda deprese, se rozvinou následné depresivní epizody během 5 let. Deprese v adolescenci také předpovídá řadu poruch duševního zdraví a psychosociálních potíží v dospělosti. Jde zejména o úzkostné poruchy, poruchy související s užíváním návykových látek a bipolární poruchu. Stejně tak se dále objevuje sebevražedné chování, nezaměstnanost a fyzické obtíže.

Systematický přehled a metanalýza Cairns et al. (2014) sumarizuje výsledky rizikových a protektivních faktorů depresivity u dospívajících, které jsou modifikovatelné bez odborné intervence. **Rizikovými faktory** je *užívání návykových látek*, zejména alkoholu (roli hraje frekvence i kvantita užívání), ale i tabáku, konopí a dalších zakázaných látek, dále *dietaření* zahrnující snahu omezit příjem potravy pro redukci hmotnosti, *negativní copingové strategie* jako jsou sebedestruktivní, vyhýbavé nebo impulzivní reakce, *nedostatek spánku* a *vysoká hmotnost*⁹. Mezi **protektivní faktory** patří *zdravé stravovací návyky* a *dostatek spánku*.

⁹ Stále se diskutují mechanismy vysvětlující vztah mezi rostoucí hmotností a vyšší úrovní deprese. Jedním z možných vysvětlení je, že má nadváha negativní dopad na sebeobraz jedince. Druhým vysvětlením by

Autoři prozkoumávali i další faktory, například užívání médií, fyzickou aktivitu, sport a pozitivní vztahy s vrstevníky nebo romantické vztahy, které však nebyly plně spolehlivé ukazatele z důvodu malého vlivu na depresivitu. Thapar et al. (2012) doplňují protektivní faktory, které popsali souhrnně jako resilience, a do níž spadá vysoká inteligence, schopnost regulovat emoce, kvalitní mezilidské vztahy a podpora vrstevníků. Dospívající, u nichž je vysoké riziko deprese, vykazují lepší duševní zdraví, pokud jsou jejich vztahy s rodiči vřelé, zažívají s rodiči pocity přijetí, neobjevuje se hostilita ani přehnaná rodičovská kontrola.

K pochopení **patogeneze** přispěly přehledové studie Beirão et al. (2020), které naznačují, že patogenním faktorem depresivity u dospívajících je konopí a další nelegální drogy, jež mohou mít vliv na serotonin a jiné neurotransmitery, jejichž účinek má za následek nárůst symptomů deprese. Užívání alkoholu, konopí a jiných nelegálních drog má navíc pro dospívající různě škodlivé sociální a akademické důsledky, které v některých případech také vedou k depresivitě. Rizikovou je také nadváha, přičemž vztah nadváhy a depresivity může být oboustranný – depresivní lidé vedou nezdravý životní styl a neumí reagovat na stres, což může přispívat k nárůstu hmotnosti. Jako další byla zjištěna souvislost mezi depresivitou a stresujícími životními událostmi, zejména pokud dospívající zažívá větší množství negativních událostí. Nejdůležitějšími faktory vzniku depresivity jsou zejména chronické a závažné vztahové stresory (týrání, ohrožující chování matky, šikana vrstevníky apod.). Velmi důležitou roli v patogenezi mohou hrát i genetické faktory a neurochemické pochody. Thapar et al. (2012) uvádí, že potomci rodičů s depresí čelí třikrát až čtyřikrát vyššímu výskytu deprese ve srovnání s potomky zdravých rodičů. Posledními důležitými faktory jsou temperament a povahové vlastnosti. Byl studován vliv temperamentu dle teorie Cloningera, který definoval čtyři temperamentové dimenze: vyhýbání se poškození, vyhledávání nového, závislost na odměně a perzistence (vytrvalost). Studie ukázaly, že dospívající s depresí ve srovnání se zdravými jedinci vykazují vyšší snahu vyhledávání nového (impulzivita, dráždivost) a vyhýbání se poškození (bázlivost) a nižší závislost na odměně (kritičnost, odměřenost), vytrvalost, sebeřízení a spolupráci.

---

mohly být somatické důsledky spojené s vyšší hmotností, které také zvyšují riziko deprese (Cairns et al., 2014).

4.4 Vztah depresivity a online rizikového chování v období adolescence

Několika výzkumy bylo potvrzeno, že přítomnost deprese nebo depresivní symptomatologie u dospívajících působí jako prediktor výskytu **rizikového chování**, například užívání návykových látek (Auerbach et al., 2010; Heger et al., 2014; Pozuelo et al., 2021; Soleimani et al., 2017), rizikového sexuálního chování (Auerbach et al., 2010; Heger et al., 2014; Lehrer et al., 2006; Pozuelo et al., 2021), delikvence (Auerbach et al., 2010; Pozuelo et al., 2021), sebepoškozování (Auerbach et al., 2010; Pozuelo et al., 2021; Soleimani et al., 2017) nebo záškoláctví (Heger et al., 2014).

V odborné veřejnosti panují dva polarizované názory. Na jedné straně někteří odborníci věří, že je internet novým a užitečným médiem, který nám umožňuje komunikovat a vytvářet sociální vztahy. Jiní odborníci tvrdí, že může používání internetu vést k depresivitě, sociální izolaci a osamělosti (Puri & Sharma, 2016).

Moukalled et al. (2021) ve svém systematickém přehledu uvádí, že depresivní mládež obecně ve vyšší míře **využívá online média**, kdy důvodem může být to, že depresivní jedinci využívají sociální média ke kompenzaci face-to-face kontaktů, a proto také více komunikují s virtuálními přáteli. Takový výsledek by dle McCraeho et al. (2017) mohl mít spojitost s povahou depresivní nálady, jejíž příznaky často zahrnují letargii a snížený zájem o obvyklou společenskou aktivitu, která může vyžadovat více úsilí. Kromě toho mohou příznaky deprese zahrnovat podrážděnost a dospívající tak mohou mít určitou predispozici k impulzivitě. Impulzivita dokáže následně **ovlivnit online komunikaci** dospívajícího jedince, který začne například zveřejňovat komentáře, kterých později lituje a jeho online přátelé, kteří jej znají spíše pouze z online prostředí, mohou být k jedinci méně shovívaví.

Zajímavá zjištění přinesla kvalitativní studie Radovice et al. (2017), která popsala **pozitivní a negativní užívání** sociálních sítí dospívajícími, u nichž byla diagnostikována **deprese**. Ve srovnání s obecným vzorkem zahrnovala skupina depresivních dospívajících častější uživatele sociálních sítí s více přáteli, což bylo spojeno s nedostatečným nastavením soukromí. Větší část přátel těchto dospívajících byli cizí osoby. K podobným závěrům došel starší výzkum Ybarry et al. (2005), který zjistil, že mladí lidé s depresí častěji používají internet pro online komunikaci, zejména s cizími lidmi. Moukalled et al. (2021) doplňují, že dospívající s depresivními symptomy používají nejvíce ke komunikaci se známými i cizími

osobami sociálních sítí a poté i posílání SMS zpráv, což naznačuje, že jsou ochotni poskytnout své telefonní číslo (osobní údaj) lidem, které osobně dobře neznají.

Pozitivní způsoby užívání internetu využívají depresivní dospívající k tomu, aby si zlepšili náladu. Jedná se například o snahu získat podporu a přijetí od vrstevníků, uvolnění emocí a hledání online komunity lidí, kteří mají zkušenost se stejnou duševní poruchou. Negativní způsoby užívání zahrnují srovnávání se s ostatními (pokud ostatní prezentují, že mají „šťastnější“ život), kyberagresi, zveřejňování negativního obsahu nebo nevhodný způsob využívání sociálních sítí pro zlepšení nálady. Počáteční snaha zlepšit si náladu se u depresivních dospívajících může projevit třemi způsoby – nadměrným sdílením (snaha o větší sblížení s přáteli), sdílením svých negativních pocitů (jako způsob emočního uvolnění nebo jako žádost o sociální podporu) a prohlížením příspěvků, které vyvolávají negativní emoční odezvu (Radovic et al., 2017).

Předchozí studie ukázaly, že adolescentní **kybernetická oběť** často vykazuje četné psychologické symptomy, jako je právě vysoká úroveň deprese (Guo, 2016; Kwan et al., 2020; Wachs et al., 2022; Wang et al., 2020). Důkazy o spojitosti kyberviktimizace a deprese mohou poskytnout dále průřezové a longitudinální studie, které popisují viktimizaci v rámci kyberšikany jako důležitý rizikový faktor pro vznik symptomů deprese (Calvete et al., 2016; Chu et al., 2018; Landoll et al., 2015), což znamená, že adolescenti jsou náchylnější k rozvinutí depresivních symptomů poté, co byli sami obětí kyberšikany.

Byla také popsána spojitost deprese s **partnerským kybernásilím**. Tuto spojitost dokazuje například výzkum Borraja a Gámez-Guadixe (2016) nebo Cava et al. (2020), který zjistil pozitivní korelaci viktimizace v rámci partnerského kybernásilí s depresivní náladou. Spojitost se potvrdila také v rámci longitudinálního výzkumu Toplu-Demirtaş et al. (2022), který používal obousměrné modely a zjistili, že partnerské kybernásilí pravděpodobně vede k depresi, ale ne naopak.

Gassó et al. (2019) a Mori et al. (2019) ve svém literárním přehledu sumarizují, že většina studií věnující se depresi a **sextingu** našla pozitivní souvislost mezi depresivními symptomy a sextingovým chováním. Jiná studie Gassó et al. (2020) uvádí, že s vyšší mírou psychopatologie a deprese je spojen aktivní sexting (tvorba a odesílání sexuálního materiálu), avšak ještě více online sexting viktimizace (být obětí nedobrovolného šíření nahých fotografií nebo jiného sexuálního materiálu sebe sama, nátlak nebo vyhrožování k zapojení se do sextingu), a to zejména u žen.

5 ÚZKOSTNOST

„Občas můj život ovládne úzkost – zjišťuji, že mám obavy úplně ze všeho, kdy se i malé věci, třeba když si syn zapomene cvičební úbor, stávají nesmírnou starostí“ (Hasson, 2015)

V této kapitole bude terminologicky vymezen strach, úzkost a úzkostnost, jelikož považujeme za důležité uvést mezi těmito pojmy náležité rozdíly, a taktéž bude věnována pozornost problematice úzkostných poruch. Dále budou uvedeny projevy úzkostnosti a jejího vztahu k dospívání a jednotlivá výzkumná zjištění týkající se souvislosti úzkostnosti a různých typů online rizikového chování.

5.1 Terminologie

Strach definujeme jako nepříjemný prožitek vázaný na určitý předmět nebo situaci, které u jedince vyvolávají obavu nebo pocity ohrožení. Strach může být reálný, tedy pro druhé pochopitelný a přirozený, nebo nereálný, který je vnímán jako nepřiměřený k situaci a je často iracionální (například fobie) (Vymětal, 2008).

Úzkost (anxieta) je subjektivně nepříjemný pocit, který nemá konkrétní obsah. Při úzkosti jsou typické projevy nejasných obav, napětí, nepohody a strachu. Úzkost si u jedince můžeme představit tak, že se postižený bojí, ale nedokáže říci konkrétně čeho. Časté jsou i vegetativní příznaky, například zrychlení dechové a tepové frekvence či pocení. Rozlišujeme úzkost *spontánní*, která se objevuje bez příčiny, *situční* vázající se k určitým okolnostem, a *anticipační* úzkost, která je spojena s očekáváním ohrožení a jedinec se již předem obává svých obav (Orel et al., 2020).

Úzkostnost řadíme mezi základní rysy osobnosti. Tento rys je v určité míře vlastní všem lidem, ale u každého jedince dosahuje různého stupně. Obecně se projevuje individuální tendencí k úzkostnému prožívání (Vymětal, 2008). V rámci této práce budeme na úzkostnost nahlížet jiným způsobem, stejně jako u depresivity. Úzkostnost je v kontextu našeho výzkumného šetření pojímána jako aktuální psychický stav, kdy hovoříme o úzkostnosti jako o míře úzkostných symptomů u jedince.

Strach a úzkost mají adaptivní funkci, jelikož pomáhají člověku vyostřit jeho smysly a mobilizovat energii, čímž pomáhají organismu ubránit se, utéct nebo se vyhnout nebezpečí. Problém nastává, pokud se úzkost a strach objevují příliš často, trvají příliš dlouho a jejich intenzita je vzhledem k situaci příliš vysoká nebo se objevují v nepřiměřených situacích.

V těchto případech mluvíme o tzv. úzkostných poruchách, které významně zasahují do života jedince (Praško et al., 2005).

Úzkostné (neurotické) poruchy jsou psychogenní, funkční a reverzibilní onemocnění, která způsobují značnou újmu a funkční postižení v sociální oblasti. Jde o poruchy, které bývají chronické, mají vysokou vzájemnou komorbitu a zvyšují vulnerabilitu jedince k další psychopatologii (Hosák et al., 2015). V rámci MKN-10 nalezneme úzkostné poruchy v kategorii *Neurotické, stresové a somatoformní poruchy* (F40–F48), kde rozlišujeme Fobické úzkostné poruchy a Jiné anxiózní poruchy. V tabulce č. 2. jsou prezentovány úzkostné poruchy dle MKN-10, včetně jejich diagnostického kódu.

Tabulka 2: Úzkostné poruchy dle MKN-10

Kód	Fobické úzkostné poruchy
F40.0	Agorafobie
F40.1	Sociální fobie
F40.2	Specifické (izolované) fobie
F40.8	Jiné anxiózně fobické poruchy
F40.9	Anxiózně fobická porucha NS
Jiné anxiózní poruchy	
F41.0	Panická porucha
F41.1	Generalizovaná úzkostná porucha
F41.2	Smíšená úzkostná a depresivní porucha
F41.3	Jiné smíšené úzkostné poruchy
F41.8	Jiné určené úzkostné poruchy
F41.9	Úzkostná porucha NS

Zdroj: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2019

5.2 Symptomy úzkosti

Úzkost má tři aspekty, mezi něž patří aspekt fyzický, kognitivní/psychický a behaviorální. **Fyzický aspekt** zahrnuje jedincem prožívané vnitřní tělesné změny. Mezi fyzické příznaky patří *svalové napětí*, které může způsobit bolesti hlavy, ramen nebo svíravé pocity na hrudi či v krku, dále *zrychlené dýchání*, *stoupající krevní tlak*, *nahromadění hormonů*, které mohou způsobit návaly horka a pocení nebo *změny prokrvení trávicího systému* následované nevolností, kterou doprovází i častá návštěva toalety. Myšlenky, přesněji řečeno přesvědčení, vnímání a interpretace, jsou součástí **kognitivního/psychického aspektu**. Úzkostní lidé mohou zažívat v různých situacích různé myšlenky, například že nad sebou *ztratí kontrolu* nebo se *zblázní*, mohou se bát, že zažijí *infarkt*, *slabost* nebo *inkontinenci* což

může vést k tomu, že chtějí ze situace *utéct* nebo se jí *vyhnout*. Třetí z nich, **behaviorální aspekt**, zahrnuje chování jedince v situaci, kdy je úzkostný. Tento aspekt zahrnuje široké a různorodé projevy chování od neklidného přecházení po místnosti, přes kousání nehtů po užívání návykových látek (Hasson, 2015). Tabulka č. 3 prezentuje jednotlivé aspekty úzkosti včetně jejich projevů dle Hosáka et al. (2015). Autor však uvádí čtyři aspekty, kdy důsledně odlišuje kognitivní a psychický aspekt. Upozorňujeme, že v tabulce nejsou uvedeny všechny symptomy z původního zdroje.

Tabulka 3: Symptomy úzkosti

Somatické	Kognitivní	Behaviorální	Psychické
Vegetativní hyperaktivita (zrudnutí, zblednutí, tachykardie, pocení, časté močení apod.)	Nadměrná bdělost (hypervigilita), zvýšené nabuzení	Neklid nebo znehybnění	Pocit ohrožení nebo strachu, „knedlíku v krku“, závratě, mdloby
Napětí ve svalech (třes, cukání, svalová slabost, bolesti zad, hlavy)	Zvýšená mentální aktivita	Napjatý výraz nebo hlas, vzdychání, tichá mluva	Pocit derealizace, depersonalizace, podráždění, duševního přepětí
Hyperventilace	Obtíže s koncentrací	Mnohomluvnost	Strach ze ztráty kontroly, ze „zešílení“
Bolest a svírání na hrudi	Obtíže s usínáním, insomnie	Lekavost	Strach ze ztráty vědomí nebo ze smrti
Obtížné dýchání	Nadměrné obavy/starosti	Únava, vyčerpání, neschopnost odpočívat	Neschopnost uvolnit se
Nauzea, břišní nevolnost	Nejistota z budoucnosti	Vyhýbavé chování, únik do fantazie	Snížené libido
Parestezie	Obava z neschopnosti vyrovnat se se situací	Závislost na druhých	Bezradnost
Návaly horka nebo chladu	Očekávání a předtuchy neštěstí	Vyhledávání rozptylujících aktivit	
Nucení k močení nebo k defekaci	Katastrofické myšlenky	Okusování nehtů, škrábání se	
Obtížné dýchání, nedostatek dechu	Obava ze ztrapnění se	Agresivní chování	

Zdroj: Hosák et al. (2015)

U **dospívajících** jsou typickými symptomy podrážděnost, potíže se soustředěním, extrémní sebevědomí nebo citlivost na kritiku, stažení ze společenských aktivit, chronické stížnosti

na bolest hlavy nebo žaludku, zhoršení známek ve škole, problémy se spánkem a užívání návykových látek (Miller, 2023).

5.3 Epidemiologie

Z velkých populačních průzkumů vyplývá, že se celoživotní prevalence úzkostných poruch pohybuje kolem 33,7 % (Bandelow & Michaelis, 2015). Odhaduje se, že úzkostí trpí celosvětově přibližně 264 milionů dospělých, přičemž výskyt úzkosti a úzkostných poruch je častější u žen než u mužů (WHO, 2017). Prevalence úzkosti se také významně zvýšila během pandemie covid-19 (Mahmud et al., 2022; WHO, 2022).

V americkém šetření *SingleCare* z roku 2020 uvedlo celkem 62 % z 2 000 dospělých respondentů, že zažívá určitý stupeň úzkosti. Podrobnější analýza ukázala, že z těchto 62 % je u 21 % respondentů diagnostikována úzkostná porucha, dalších 21 % netrpí úzkostnou poruchou, ale občas úzkost zažívá a zbylých 20 % respondentů věří, že trpí úzkostnou poruchou, ale nebyli diagnostikováni. Z toho téměř polovina (47 %) těchto respondentů zažívá úzkost pravidelně. Výsledky dále ukazují, že je úzkost častější u žen než u mužů a symptomy úzkosti u žen většinou začínají dříve (již v dětství), zatímco muži si symptomů všimají spíše až v dospělosti. Z dospělé populace byly vyšší úrovně úzkosti zjištěny u mladší věkové skupiny (18–35 let) ve srovnání se staršími ročníky (SingleCare, 2021).

Výskyt úzkostné poruchy v České republice byl dle dat z roku 2019 zjištěn u 7,3 % populace (Formánek et al., 2019). Během pandemie covidu-19 bylo v naší republice taktéž sledováno zvýšení prevalence úzkostných poruch díky průřezové studii Winklera et al. (2020), která probíhala během let 2017 a 2020. Z výsledků studie vyplývá, že se výskyt úzkostných poruch v době pandemické téměř zdvojnásobil.

Podle Světové zdravotnické organizace jsou úzkostné poruchy nejvíce rozšířené právě u dospívajících a jsou častější u starších než u mladších adolescentů. Odhaduje se, že 3,6 % 10–14letých a 4,6 % 15–19letých trpí úzkostnou poruchou (WHO, 2021b). Podle *Pew Research Center* (2019) je úzkostnost hned vedle depresivity vnímána samotnými dospívajícími jako významný problém mezi jejich vrstevníky.

5.4 Úzkostnost v adolescenci

Jednou z prvních vývojových příznaků úzkosti u člověka je *úzkost z cizích osob*, která se objevuje kolem 7–8 měsíců, kdy je dítě rozrušeno, pokud se nachází v blízkosti neznámých lidí. Přibližně ve věku 12–15 měsíců se obvykle rozvine *separační úzkost*, která se projevuje

při odloučení od pečující osoby. Tyto obě reakce zpravidla vymizí přibližně do dvou let. Pokud se však vyskytují i nadále v dětství nebo dospívání, jsou téměř vždy spojeny s některými problémy sociálního přizpůsobení (Huberty, 2012).

Úzkostnost dospívajících se v určité rovině odlišuje od úzkostnosti dětí. Zatímco mladší děti jsou náchylné k obavám z vnějších věcí (zvířata, tma, strach, že se něco stane rodičům), **dospívající mají častěji obavy sami o sebe** – o svůj výkon ve škole, ve sportu, co si o nich myslí ostatní nebo se zabývají svými tělesnými změnami (Miller, 2023). V pozdním dětství a rané adolescenci vznikají nebo se rozvíjí sociální obavy. V odborné literatuře se proto často setkáme v souvislosti s adolescencí s pojmem **sociální úzkost** nebo **sociální úzkostná fobie**. Sociální úzkost představuje silnou a přetrvávající úzkost v různých sociálních situacích, která může vést k dalším duševním potížím. Pokud začne sociální úzkost narušovat běžné fungování dospívajícího, hovoříme v tomto případě o **sociální úzkostné poruše** (Pilkionienė et al., 2021), jejíž diagnostická kritéria podle aktuálního výzkumu Auneho et al. (2022) splňuje 2,6 % amerických dospívajících. Podle Kesslera et al. (2005) je sociální úzkost jednou z nejčastějších úzkostných poruch mezi mladými lidmi, která se z 90 % vyskytuje před 23. rokem věku.

Hlavními zdroji úzkosti u dospívajících jsou velká očekávání a tlak na vlastní výkon. Podle průzkumu *Pew Research Center* (2019), kdy se ptali dospívajících, v jakých oblastech či situacích je na nich vyvíjen největší tlak, více než polovina dospívajících (61 %) uvedla, že je na ně vyvíjen tlak, aby získávali dobré známky ve škole, dále vnímají tlak na to, aby vypadali dobře (29 %) a společensky zapadli (28 %), aby se zapojili do mimoškolních aktivit (21 %) či aby byli dobří ve sportu (21 %). Tlak povinností na dospívající byl zkoumán v rámci jiného amerického průzkumu, který nese název *The American Freshman: National Norms Fall 2019*, kde celkově 42 % dospívajících studentů prvního ročníku bakalářského studijního programu uvedlo, že se cítí být zahlceno povinnostmi ze školy (Stolzenberg et al., 2020). Stejný výzkum v roce 2015 zjistil, že podíl studentů, kteří se cítí být zahlceni školou, je až dvakrát vyšší u dívek než u chlapců (Eagan et al., 2016).

Úzkost v dospívajících vzbuzuje zájem o to, *jak jsou vnímáni ostatními*, kdy se například přehnaně bojí toho, že by v některých situacích mohli vypadat nekompetentně nebo hloupě. Výsledkem této přehnané starosti může být zmíněná sociální úzkost. Zdrojem úzkosti mohou být i *fyzické změny* během dospívání, které jsou pro mnoho dospívajících příčinou diskomfortu. U některých jedinců se mohou rozvinout extrémní úzkosti ve formě tělesné dysmorfické poruchy, kdy je dospívající posedlý vnímanou fyzickou vadou (skutečnou nebo

domnělou), což způsobuje velký distres a narušuje fungování dospívajícího (Miller, 2023). Na zvýšení úzkostnosti u dospívajících mají svůj podíl také *sociální média*, která vystavují adolescenty neustálému porovnávání svého života a svých sociálních vazeb s tím, co vidí na sociálních sítích (McCarthy, 2019).

Rizikové faktory úzkostných symptomů byly zkoumány v rámci rozsáhlé studie Zhanga et al. (2021), kterého se účastnilo 22 380 čínských dospívajících. Byly zkoumány faktory věku, pohlaví, ročníku, umístění školy (město/venkov) a rodičovské vztahy (harmonie, konflikt, rodina s jedním rodičem). Jako rizikové byly v souvislosti s úzkostí identifikovány faktory ženského pohlaví, adolescentního věku, umístění školy ve městě a rodiny s konfliktem či rodiny s jedním rodičem. Podrobnější analýzou vlivu rodičů na úzkostné symptomy se zabývali ve své meta-analýze Yap et al. (2014), kde bylo zjištěno, že méně vřelosti, více konfliktů mezi rodiči, projevování averzivity (nedostatek akceptace dospívajícího, nadměrná kritika, tresty), přílišná angažovanost rodičů (povzbuzování nadměrné závislosti na rodiči) a větší monitorování zvyšuje riziko úzkosti u dospívajících. Dooley et al. (2015) doplňují, že vyššímu riziku úzkosti jsou vystaveni spíše starší dospívající a ohrožené jsou více dívky než chlapci. Autoři dodávají další rizika, která zvyšují úzkostnou symptomatologii, a jedná například o nízkou úroveň vzdělání matky, mateřskou kritiku, vyšší úroveň hněvu, tělesnou nespokojenost, nízkou sociální oporu od dospělého, zkušenost s rasismem či zneužívání návykových látek.

Významnými **protektivními faktory** byly Dooleyem et al. (2015) identifikovány faktory jako dispoziční optimismus, životní spokojenost, sebeúcta, rodinná soudržnost a propojenost dospívajícího s vrstevníky a se školou. Také se ukázalo, že vyšší úroveň podpory dostupného dospělého je ochranným faktorem proti závažnějším symptomům úzkosti.

Ačkoli předchozí výzkumy navrhovaly možnou **transformaci úzkostnosti do depresivních symptomů** v průběhu adolescence (Caspi et al., 1996; Ferdinand et al., 2005), podle novějšího výzkumu Hausmana et al. (2018) zkoumající tuto souvislost je sice pravdou, že je zvýšené riziko pozdějších depresivních potíží u úzkostné mládeže, avšak autoři studie zdůrazňují, že záleží na působení rizikových faktorů. Studie se zaměřovala na zkoumání několika rizikových faktorů, a to pouze u dospívajících dívek, u nichž se zjistilo, že největší pravděpodobnost rozvoje depresivity predikuje elektrofyziologický faktor snížené citlivosti na odměnu.

5.5 Vztah úzkostnosti a online rizikového chování v období adolescence

Mezi úzkostností a rizikovým chováním existuje určitý vztah, avšak odborníci se neshodnou na tom, zda je úzkost spojena s tendencí k rizikovému chování (tzv. risk-taking behavior) nebo spíše s vyhýbáním se riziku (tzv. risk-avoidance). Pozitivní vztah mezi úzkostností a rizikovým chováním v adolescenci byl nalezen ve výzkumu Soleimani et al. (2017), kde hrála úzkost ústřední roli v predikci suicidálních myšlenek a přátelení se s vrstevníky, kteří jsou uživateli tabáku. Větší podporu má však spíše druhá strana odborníků, kterým se podařilo nalézt signifikantní negativní vztah úzkostnosti a rizikového chování. Tento mechanismus je vysvětlen tím, že úzkost, stejně jako strach, signalizuje přítomnost potenciální hrozby, a proto vyhýbání se riziku vede jedince k tomu, aby se vyhýbal hrozbám spojeným s potenciálně rizikovými způsoby jednání (Broman-Fulks et al. 2014; Maner & Schmidt, 2006; Maner et al., 2007). Existuje také hypotéza, že úzkostní lidé jsou méně zaměřeni na odměnu a více averzivní k rizikovému chování z důvodu strachu z potenciálního trestu jako následku tohoto chování (Dorfman et al., 2016).

Některé teorie naznačují, že vyhýbání se riziku je prediktorem rozvoje úzkosti (Lahat et al., 2011). Jiní autoři navrhují opačnou cestu, kde symptomy úzkosti předpovídají pozdější vyhýbající se riziku (Hartley & Phelps, 2012). Třetí skupina autorů navrhuje obousměrnou souvislost mezi vyhýbáním se riziku a symptomy úzkosti (Lorian & Grisham, 2010; Maner et al., 2007).

Vztah úzkosti a obecně online rizikového chování byl sledován v rámci výzkumu Qiu et al. (2022), který se zaměřoval na roli úzkosti jako mediátora mezi online rizikovým chováním u vysokoškolských studentů a kvalitou jejich spánku. Výsledky zkoumající vztah mezi těmito třemi proměnnými potvrdily, že online rizikové chování je důležitým faktorem vedoucím k úzkosti a úzkost je důležitým faktorem, který následně negativně ovlivňuje kvalitu spánku. Možným důvodem této souvislosti je, že rizikové chování studentů na internetu může zvýšit jejich obavy, jako je strach z úniku osobních informací nebo ze šikany na síti, které tak mohou ovlivnit jejich spánek.

Úzkostnost u dospívajících byla sledována například ve spojitosti se **sdílením sebepoškození na internetu**, kdy výsledky ukázaly, že vyšší symptomy úzkosti významně zvyšují pravděpodobnost, že dospívající bude sdílet sebepoškození na

internetu. Podle autorů může hrát sebepoškození na internetu roli v regulaci emocí, kdy takovým jednáním úzkostní dospívající zmírňují stres (Gámez-Guadix et al., 2022).

Zdá se, že existují spojitosti také mezi úzkostí a **kyberagresí**. Grigore a Maftai (2020) ve své studii objasňují, že dospívající, kteří vykazují vyšší míru aktuální úzkostnosti jsou častějšími oběťmi kybernetické agrese. Autoři navíc zjistili, že úzkost působí jako mediátor mezi všemi sledovanými proměnnými, kterými byla kybernetická viktimizace, kybernetická agresivita a depresivita. Podrobnější výsledky přinesla aktuální metaanalýza Molera et al. (2022), která taktéž ukázala, že u úzkostných dospívajících je větší pravděpodobnost, že budou obětí kyberagrese, přičemž se úzkost jeví jako prediktor kyberviktimizace. Dle autorů McComas a Gil-Rivas (2023) je vztah mezi kyberviktimizací a úzkostnými symptomy zprostředkován emoční dysregulací jedince, ačkoli tento negativní efekt emoční dysregulace je možné snížit sociální oporou.

Vztah mezi kyberviktimizací a sociální úzkostí mezi dospívajícími není zcela objasněn. Například Núñez et al. (2021) našli významné spojení těchto dvou konceptů a Estévez et al. (2019) zjistili, že zejména oběti, ale i agresori vykazují nárůst sociální anxiety, zatímco Landoll et al. (2015) naznačují, že kyberviktimizace se objevuje u dospívajících s nízkou mírou sociální úzkosti.

Výsledky o spojitosti úzkostnosti a **sextingu** u dospívajících nejsou také jednoznačné. Některé studie uvádí významné korelace (Dake et al., 2012; Englander, 2012), zatímco například průřezová studie Temple et al. (2014) nenalezla žádnou významnou souvislost. Ve studiích, které poukazují na pozitivní korelaci, je vyšší úzkostnost spojena se sextingem, ať byli dospívající odesílateli nebo příjemci zpráv (Dake et al., 2012; Mori et al., 2019). Specifickou formou sextingu se zabývala studie Klettke et al. (2019), jejíž výsledky poukazují na to, že s vyššími příznaky úzkostnosti je spojeno přijímání nechtěných sextů nebo uskutečňování sextingu pod nátlakem. Tématem sextingu a úzkosti se zabývaly i longitudinální studie, které našly pozitivní souvislost (Chaudhary et al., 2017; Dodaj et al., 2020). Například studie Dodaj et al. (2020) podpořila hypotézu, že dospívající, kteří sextují, vykazují více symptomů úzkosti než ti, kteří sexting neprovozují. Nicméně ze studie interakce času vyplývá, že jedinci, kteří jsou neustále vystavováni sextingu, mají v průběhu času nižší míru těchto symptomů, což může poukazovat na to, že jsou na tento typ chování již zvyklí.

Ukazuje se, že úzkostní jedinci, kteří se zapojují do sextingu, tak činí z několika důvodů. Někteří jedinci chtějí například zkvalitnit svůj stávající nebo potenciální partnerský vztah, jiní provozují sexting, protože se chtějí vyhnout konfliktu, a třetím důvodem je, že jedinec cítí úzkost kvůli přijímání sextových zpráv, kdy se od něj očekává, že bude recipročně odpovídat také sextem, což může být dále spojeno s obavami, jako je nežádoucí šíření sextu, pokud jedinec takové zprávy oplatí (Klettke et al., 2019). Stejně tak je podle Gassó et al. (2019) pravděpodobné, že úzkostné symptomy jsou v rámci sextingu způsobeny nátlakem, viktimizací a věkem.

Dále se například ukazuje, že navzdory rostoucím obavám z negativního účinku **pornografie** na zvyšování úzkostných symptomů u dospívajících nebyly tyto obavy potvrzeny aktuálními průřezovými studiemi. Ačkoli byl v těchto studiích na začátku měření zjištěn alespoň malý pozitivní vztah úzkostných symptomů a frekvence sledování pornografie, postupem času se v měřeních prokázal úbytek úzkostných symptomů, a to i v případě, že se frekvence sledování pornografie zvyšovala (Kohut & Štulhofer, 2018; Štulhofer et al., 2019).

6 ADOLESCENCE

Jelikož je tato diplomová práce zaměřena na zkušenost s riziky ve velmi specifickém období života, bude se závěrečná kapitola věnovat samotnému období adolescence. Kapitola bude zaměřena na stručnou charakteristiku adolescentního období a budou popsány vývojové změny, které v této životní etapě probíhají. Dále se bude kapitola zabývat obdobími střední a pozdní adolescence a typickým projevům v těchto etapách. Závěrem bude věnován prostor vývoji identity a také rizikovému chování, se kterým se u adolescentů můžeme setkat.

Adolescence je životním obdobím, kdy jedinec již není dítětem, ale ještě není dospělým (WHO, 2020). Podobně Vágnerová (2017) popisuje období dospívání jako přechod mezi dětstvím a dospělostí. Adolescence zahrnuje jednu dekádu života, ve které dochází ke komplexní proměně osobnosti, a to v oblasti tělesné, psychické, sociální a spirituální, a zároveň k proměně dítěte v dospělého jedince.

Věkové vymezení a členění období dospívání se u mnoha autorů různí. Langmeier a Krejčířová (2006) dělí dospívání na období pubescence (11–15 let) a období adolescence (15–22 let). Podobně jej koncipuje i Vágnerová (2017), která adolescenci dělí na 2 fáze, a to na ranou adolescenci (11–15 let) a pozdní adolescenci (15–20 let). Macek (2003, s. 9) pojímá adolescenci jako „celé období mezi dětstvím a dospělostí“, a poukazuje na dnešní industriální společnost, ve které se období adolescence prodlužuje. Tím dochází k prodlužování přípravy na dospělost a také k sekulární akceleraci označující zrychlení růstu a vývoje (menarche se objevuje u dívek ve stále nižším věku, urychlil se růst do výšky a narůstá i hmotnost) (Langmeier & Krejčířová, 2006).

V této práci se budeme řídit periodizací dle Macka (2003). Dospívající, kteří jsou součástí výzkumu (15–19 let), patří do období střední a pozdní adolescence, a těmto obdobím se budeme věnovat v samostatné podkapitole. Macek (2003) rozděluje adolescenci do 3 fází, kterými jsou časná, střední a pozdní adolescence. **Časná adolescence** je vymezena věkovým rozmezím od 10(11) do 13 let, přičemž zde dochází k významným biologickým a fyzickým změnám a k nastartování pohlavního zrání. Následuje období **střední adolescence**, které trvá od 14 do 16 let a jde o období hledání osobní identity, jenž se projevuje snahou adolescentů odlišit se od svého okolí (oblečením, hudbou apod.). Období **pozdní adolescence** se objevuje obvykle od 17 do 20 let (případně i déle). Tato fáze směřuje do dospělosti. Upevňuje se sociální aspekt identity a adolescent si začíná zkoušet dospělé role v různé míře a časovém rozpětí.

V naší kultuře se objevuje dospívání jako samostatné období vývoje, ale v jednoduše organizovaných společnostech období dospívání jako takové neexistuje. Jedinec je do společnosti dospělých přijat bezprostředně, a to často prostřednictvím iniciačního ritu. Naopak v naší společnosti, kdy je na adolescenty kladen stále větší tlak a požadavky, se ponechává jedincům v tomto období čas a ochrana ke zvládnutí všech vývojových úkolů (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Havighurst (1953), podle něhož probíhá adolescence od 12 do 18 let, uvádí vývojové úkoly, kterých by se mělo během adolescence dosáhnout: a) navazovat nové a zralejší vztahy s vrstevníky obou pohlaví; b) připravit se na manželský a rodinný život; c) rozvíjet své intelektuální dovednosti a znalosti nezbytné pro občanské kompetence; d) dosáhnout společensky zodpovědného chování; e) osvojit si systém hodnot a etické svědomí; f) získat emocionální nezávislost na rodičích a jiných dospělých; g) zaměřit se a připravit se na povolání či profesi; h) osvojit si mužskou či ženskou sociální roli; ch) přijmout své vlastní tělo a efektivně jej využívat.

6.1 Změny biologické, kognitivní, emoční, sociální a spirituální

V rámci dospívání dochází k **biologickým změnám**, které jsou v počátku ohraničeny prvními známkami pohlavního zrání a akcelerací růstu a na druhé straně končí dovršením plné pohlavní zralosti (Langmeier & Krejčířová, 2006). U adolescentů dochází ke změnám tělesných proporcí, které pro některé adolescenty mohou být nepříjemné. Můžeme v tomto období hovořit o nespokojenosti s vlastním tělem, která podle 10leté longitudinální studie Bucchianeriho et al. (2013) vzrůstá u dospívajících v období mezi střední a vysokou školou. V krajním případě může u jedinců dojít k pocitu ohrožení či ztrátě sebejistoty. Změna těla je doprovázena i změnou chování lidí v jejich okolí. Sociální reakce na jejich tělesné změny, se kterými se budou dospívající jedinci setkávat, ovlivňují také jejich sebepojetí (Vágnerová, 2017).

Z hlediska **kognitivního vývoje** dochází na začátku období adolescence k proměně myšlení, které Piaget (1970) popisuje jako stadium formálních operací. Dále autor uvádí, že zatímco preadolescent uvažuje o světě jako o konkrétních věcech (reálně existujících), dospívající začíná přemýšlet hypoteticky o možnostech, které by reálně nemohly existovat nebo by byly jen málo pravděpodobné. Rozvíjí se schopnost myslet abstraktně jak s konkrétními, tak s naprosto abstraktními pojmy. Poznávání dostává úplně jinou dimenzi, a to v rámci

hypoteticko-deduktivního myšlení, kdy je dospívající schopen vyvozovat logické závěry z obecných premis a teorií. Na významu nabývá budoucnost, o které může adolescent přemýšlet také hypoteticky (Vágnerová, 2017). Tyto nově nabyté schopnosti, díky nimž se jedinci stávají schopnějšími abstraktního, vícerozměrného, plánovaného a hypotetického myšlení, se rozvíjí od pozdního období dětství do středního dospívání (Lerner & Steinberg, 2004).

Adolescence je často pojímána jako období **emoční lability**. Díky pohlavnímu dozrávání dochází k pudovému tlaku, který přináší do života dospívajícího nové vnitřní podněty a činí ho tak přecitlivějším na podněty z vnějšího prostředí. Projevy citových konfliktů bývají silné a nápadné, což vedlo k označení celého období jako období „bouří a krizí“ nebo také „vulkanismu“, jak jej popsál Příhoda (1967, citováno v Langmeier & Krejčířová, 2006). Vágnerová (2017) upozorňuje na hormonální proměnu, která má za důsledek změny v citovém prožívání. Projevují se větší labilitou, kolísavostí nálady či dráždivostí. Zároveň začínají být uzavřenější a nechtějí projevovat navenek své pocity, jelikož se obávají nepochopení, výsměchu nebo se jednoduše stydí. Podle Browna (2011) prožívají starší adolescenti menší emoční labilitu (tj. změny nálad ze dne na den) než mladší adolescenti.

S počátkem dospívání se výrazně pojí **důležitost vrstevnických vztahů**. V rané adolescenci dochází u adolescentů k citovému odloučení od rodičů a začíná jejich silná identifikace s vrstevníky (Brown, 2011). Macek (2003) dále popisuje vývoj těchto vztahů, kdy mezi dospívajícími vznikají malé sociální skupiny – party (anglicky též cliques), které se začínají tvořit v časně adolescenci. Tyto menší skupinky dospívajících jsou dle Browna (2011) založeny na přátelství a společných aktivitách a její členové si bývají podobní z hlediska věku, rasy, socioekonomického postavení, chování a postojů. Ve střední adolescenci se objevují větší skupinky (anglicky crowds), pro něž jsou typické večírky, a kde dochází k vytváření prvních heterosexuálních erotických kontaktů a vztahů. Další fází je vznik nových heterosexuálních malých skupin, které se později sloučí ve větší skupiny. Ty se ale, zejména v pozdní adolescenci, začnou rozpadat a spolu zůstanou pouze malé skupiny založené na hlubším přátelství mezi páry (Macek, 2003). Macek (2003) a Vágnerová (2017) apelují na důležitost vrstevnické platformy, která napomáhá zkoušení si nových vzorců chování a testování sebe sama.

Jak bylo již uvedeno, vznikají také **první erotické vztahy**. Rozvoj sexuální identity a prozkoumávání romantických vztahů jsou důležitými vývojovými úkoly dospívání. Zapojení se do nějaké sexuální aktivity je navíc často zdravou součástí procesu zrání

(Levesque, 2018). Adolescenti si plně uvědomují svou **sexualitu**, která má odlišný kontext u dívek a u chlapců. Sexuální chování u chlapců je spojeno s dobýváním a určitou mírou agrese, prezentace vlastní sexuální kompetence a zkušeností jsou tématem vrstevnické komunikace a zdrojem sociálního statusu. Dívčí pojetí sexuality je spojeno mnohem více s hodnocením vlastní sexuální atraktivity pro druhé pohlaví, vlastní sexualitu podněcuje u dívek partner, ne vrstevníci. V rámci sexuálních vztahů se v adolescenci poprvé ve větší míře projeví odlišná sexuální identita nebo odlišná sexuální preference a orientace (Macek, 2003).

V adolescenci nabývá na významu hledání hodnotové orientace, nebo v širším slova smyslu **duchovní orientace**. S duchovní orientací se pojí potřeba vztahovat se ve svém životě k hodnotám, které člověka přesahují, může se o ně opřít a dávají jeho životu smysl (Langmeier & Krejčířová, 2006). Halama (2000), který se zabývá existenciální úzkostí a hledáním smyslu života v adolescenci, konstatuje, že si dospívající uvědomují existenciální skutečnosti v celé jejich hloubce, právě když dětský hodnotový systém a způsob vysvětlování si věcí kolem sebe již není schopen zvládnout jejich hrozbu. Adolescent si vše uvědomuje díky své schopnosti abstraktního myšlení, prožívá strach a úzkost. Říčan (2007, s. 246) označuje dospívání „věkem ideologie“, kdy adolescent hledá smysl svého života a svou orientaci, která by mu umožňovala si v životě vytyčit správný směr a vykročit tímto směrem v pevném přesvědčení.

6.2 Vývoj identity

V období adolescence má jedinec před sebou důležitou výzvu, jež je utváření identity dospělého a budování sebeúcty (Janošová, 2016). Hledání vlastní identity patří v tomto období k základním vývojovým úkolům (Erikson, 2002). Ačkolí je hledání identity celoživotním procesem, období adolescence je velmi senzitivním obdobím pro nalezení osobní identity, její budování a zápas o ni s okolím a se sebou samým (Říčan, 2004). Rozlišujeme osobní a sociální aspekt identity. Osobní identita čerpá ze schopnosti sebereflexe a sebehodnocení a odpovídá tak na otázku „*kdo jsem*“. Sociální aspekt se pojí s pocitem spoluzačlenění, kontinuitou ve vztazích a odpovídá na otázky typu „*kam patřím*“, „*čeho jsem součástí*“ nebo „*kam směřuji*“ (Macek, 2003).

Boninová, Cattelinová a Ciairanová (2005) poukazují na to, že být adolescentem v dnešní době se výrazně liší od toho být adolescentem na počátku 20. století. Rozdílem jsou požadavky kladené dnešní společností na adolescenty, které jsou značně složitější a méně

jasně definované. Podobně Hurrelmann (2004, citováno v Hurrelmann & Richter, 2005) upozorňuje na množství výzev, se kterými jsou dospívající konfrontováni, mezi které patří vypořádání se s rychlými změnami v jejich těle, emocemi, způsoby myšlení, zatímco se přizpůsobují sociokulturním požadavkům a osvojují si socioekonomické kompetence.

Proces vytváření vlastní identity v období adolescence má podle Josselsonové (1980, citováno v Macek, 2003) čtyři fáze. Autorka popisuje první fázi, která má počátek v časně adolescenci, jako **diferenciaci**, kdy si začne dospívající uvědomovat svou psychickou odlišnost od ostatních, začíná se více zaměřovat sám na sebe a srovnávat se s ostatními. Snaží se odlišit od vrstevníků, ale zejména od rodičů. Dále přichází **etapa zkoušení a experimentování**, kdy se dospívající začínají zbavovat závislosti na rodičích a více se váží na vrstevníky. Třetí fází je **období navazování přátelství**, ve které se obnovuje vztah s rodiči a zvyšuje se odpovědnost za vlastní chování a důsledky s ním spojené. Na významu nabývají přátelství a erotické vztahy. Poslední fází je **fáze psychického osamostatnění**, ve které jedinec vnímá pocit vlastní autonomie a jedinečnosti. Uvědomuje si sám sebe v širší časové perspektivě, propojuje svou minulost a přítomnost.

Hledání identity znamená poznávat sám sebe. Adolescent si začíná všimnout svých různých vlastností, kterým předtím nevěnoval pozornost. S hledáním identity se pojí chuť experimentovat (například s erotickým životem či náboženstvím). Jednodušeji řečeno, dospívající experimentuje metodou pokus-omyl, a když daná věc nevyjde, zkusí něco jiného. Adolescent se začíná introvertně zaměřovat sám na sebe, k čemuž mu často pomáhá emancipace od rodičů (Říčan, 2004).

Adolescent rozvíjí svou identitu takovým způsobem, aby pro něj byla subjektivně přijatelná a alespoň částečně odpovídala jeho představám. S tím souvisí i sebepoznávání, které probíhá v rámci vrstevnické skupiny. Vrstevnická skupina slouží adolescentům jako opora při vytváření individuální identity. Dospívající může svou příslušností ke skupině definovat svou skupinovou identitu, která mu ulehčuje proces osamostatňování (Vágnerová, 2017).

Podle několika longitudinálních studií bývá identity dosaženo v pozdní adolescenci nebo mladé dospělosti, přičemž se přibližně u poloviny dospívajících identita vyvíjí stabilně, u dalších 35 % dospívajících dochází k progresivním změnám identity a u 15 % spíše k regresivním změnám (Kroger et al., 2010).

6.3 Střední a pozdní adolescence

Ve střední a pozdní adolescenci dochází k odeznívání náladovosti a emoční lability; mění se prožitky a jejich kvalita – charakteristická je větší extravertovanost, menší impulzivita a emocionální dráždivost a vyšší stálost (Macek, 2003). Adolescent by v této fázi měl být stabilní ve svém uvažování a nabývat pocitu, že zvládne určité věci již sám a bez pomoci (Ptáček & Kuželová, 2013).

Myšlení je jak v pozdní, tak už i ve střední adolescenci méně absolutní a více relativní, vztahové a sebereflektující. Adolescenti v tomto období postupně začínají zvažovat o možných rizicích, následcích a jsou schopni svá rozhodnutí konzultovat. Na významu nabývají jejich prožitky, vztahy a zkušenosti a potřeba být ve vztazích efektivní, stabilní a oceňovaný (Macek, 2003). Adolescenti si v tomto období osvojují sociální kompetence, jako je navazování vztahů, sebeodhalení v komunikaci a poskytování podpory (Brown, 1990).

Dochází také k diferenciaci sebepojetí – ve střední adolescenci si dospívající zkoušejí nové role s menším vědomím jejich provázanosti a souvislostí s druhými. V pozdní adolescenci tomu je jinak, adolescent si je vědom těchto provázaností a závislostí, které vedou ke sjednocení jeho sebepojetí (Macek, 2003).

Střední adolescence je pojímáno jako fáze zkoušení a experimentování. Dospívající se v tomto období snaží zbavit se závislosti na vnějších autoritách, a proto často „soupeří“ s rodiči (Macek, 2003). Rodiče jsou bráni jako někdo, kdo se jim plete do jejich nezávislosti, dospívající mají tendenci zpochybňovat jejich pravidla a odporovat jejich přesvědčením nebo kulturním tradicím (Erford & Mayorga, 2016). Mnohdy je pro toto období typická originalita a oddělení se od mas. Převážně vzhledem, oblečením a posloucháním jiné hudby. Prohlubuje se zodpovědnost dospívajících a jejich závazky vůči vrstevníkům. Můžeme také říci, že dlouhodobá osobní perspektiva pro ně v tomto období nemá ještě velký význam a zajímá je především blízká budoucnost, do které směřují jejich snahy a aktivity. Ve střední adolescenci dostávají význam emoce a city ve sféře erotické, estetické a své místo má také mravní citění (Macek, 2003). Dospívající jsou v tomto období, na rozdíl od časně či pozdní adolescence, nejvíce ovlivněni svými vrstevníky, zejména v rámci part (Salmela-Aro, 2011).

Dívky v tomto období obvykle dokončí plný fyzický vývoj, zatímco chlapci se postupně blíží k ukončení svého fyzického růstu. Zvyšuje se zájem o sexuální experimentování a dospívající bývají v této fázi sexuálně aktivní. Rozvíjí se povědomí o sexuální orientaci

a dospívající se kolem 16 let identifikují jako gayové, lesby nebo bisexuálové (Erford & Mayorga, 2016).

Pozdní adolescenci lze charakterizovat jako sociální dospívání. Adolescent postupně přijímá roli dospělého a přijímá společenské nároky a výhody, jež z této role vyplývají. Dochází k upevnění identity a celkové stabilizaci osobnosti, a to v oblastech emocí, sebepojetí, profesní a hodnotové orientace i ve vztahu k druhým (vrstevníkům, přátelům, rodičům, autoritám) (Janošová, 2016). Ustupují také konflikty s rodiči a dospívající se snaží vyvážit nezávislost a spojení s rodinou (Erford & Mayorga, 2016). Většina dospívajících v tomto období ukončuje své vzdělání a snaží se nalézt uplatnění na trhu práce. Zvyšuje se potřeba někam patřit, na něčem se podílet, něco s druhými sdílet (Macek, 2003).

Vrstevníci nemají již takový vliv na rozhodování a hodnoty dospívajícího, jako tomu je u střední adolescence. Navíc dospívající v tomto období dávají přednost spíše vrstevníkům samotným než skupinám. Dospívající mají stanovenou svou sexuální identitu a začínají rozvíjet vážné intimní vztahy (Levesque, 2018).

6.4 Rizikové chování v období adolescence

Macek uvádí adolescenci jako „velmi citlivé období pro rozvoj tzv. rizikového a problémového chování“ (Macek, 2003, s. 77). Chlapci a dívky jsou v tomto bodě vývoje postaveni před nové možnosti a pociťují také potřebu přijímat nové zakázky, upevňovat ty, které vznikly dříve a experimentovat s novými rolami a chováním, které je odlišné od chování dětského (Bonino, Cattelino & Ciarano, 2005).

Rizika se nemusí omezovat pouze na nezákonné nebo nebezpečné chování. U adolescentů se setkáme také se **zdravým riskováním**, které je považováno za nezbytnou a normativní součást dospívání. Zdravé riskování umožňuje dospívajícímu prozkoumávat a stát se autonomním jedincem, a to díky zpochybňování hodnot, morálky a přesvědčení, které přejal do rodiny, aby si vytvořil vlastní identitu. Zdravé riskování dává navíc dospívajícím příležitost procvičit si rozhodování v situacích, vyzkoušet své nové dovednosti při řešení problémů a rozvíjet realistická hodnocení sebe sama, ostatních lidí a světa kolem sebe. Příkladem zdravého riskování může být například zkoušení nového jídla, mluvení na veřejnosti, aplikace znalostí v nové situaci nebo experimentování s novými hodnotovými systémy a identitami (Graham & Kahn, 2019). Podle Duella a Steinbergové (2018) je pozitivní riskování v dospívání charakterizováno třemi prvky: a) je benefitem pro well-being dospívajících; b) obnáší potenciální náklady, které jsou z hlediska závažnosti mírné, alespoň

ve srovnání rizikovým chováním, které je spojeno s negativními důsledky (například chováním, které poškozuje zdraví nebo bezpečnost dospívajícího); c) jsou legální a společensky přijatelné (zejména dospělými).

Adolescenti však realizují ale také různé **nebezpečné a rizikové činnosti a aktivity**, mezi které řadíme například experimentování s drogami, vandalismus, parkour a další (Dolejš & Orel, 2017). Mohou se tak dostat k experimentování s takovým chováním, které může ohrozit jejich fyzickou, psychologickou nebo sociální pohodu (Bonino, Cattelino & Ciariano, 2005). Moulier et al. (2019) shrnují, že rizikové chování vyvolává nepříznivé fyzické a duševní zdravotní důsledky v pozdějším dospívání nebo dospělosti, včetně špatného celkového zdraví, závislosti, úzkosti, deprese a sebevražedných myšlenek. Stejně tak může vlivem rizikového chování (například konzumace alkoholu) dojít k poškození mozku.

Několik teorií se snažilo vysvětlit nárůst riskování v adolescenci poukazováním na procesy, jako je vyhledávání vzrušení (sensation seeking) a impulzivní chování (White, Gummerum & Hanoch, 2015). Koncept vyhledávání vzrušení popsal v roce 1979 Zuckermann (citováno v Plháková, 2007), a podle tohoto autora je tato psychologická proměnná typická právě pro období adolescence. Česky bychom mohli pojem vyjádřit jako touhu či potřebu po nových věcech a zážitcích, či touhu zkusit zakázané a nebezpečné. Toto přináší velké uspokojení, které přebijí možná sociální, zdravotní i finanční rizika. Jako významný prediktor rizikového chování se ukázala také impulzivita. Dolejš a Orel (2017) ve svém výzkumu zjistili, že impulzivnější jedinci jsou ve vyšší míře i realizátoři rizikových aktivit.

Steinberg et al. (2008) argumentují duálním neurobiologickým modelem zahrnující sociálně-emoční systém a systém kognitivní kontroly. Sociálně-emoční systém se vyvíjí v dospívání brzy a velmi rychle a předpokládá se, že stimuluje hledání odměn. Naproti tomu systém kognitivní kontroly dozrává mnohem pomaleji, což má za následek pozdější dosažení kontroly impulzů a inhibici chování. Nerovné zrání těchto dvou systémů vytváří období zranitelnosti vůči riskování počínaje kolem 10 let a sahající do mladé dospělosti.

VÝZKUMNÁ ČÁST

---

7 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Online prostředí je pro dospívající nositelem mnoha pozitivních aspektů a příležitostí jako je zjednodušené vyhledávání informací, udržování kontaktu s ostatními (např. kamarády, rodinou) nebo možnost užívat si zábavy a relaxovat. Dospívající se však mohou v online světě setkat i s riziky, která mohou ohrozit jejich bio-psycho-sociální zdraví a vývoj identity.

Náš předchozí výzkum byl zaměřen na **zmapování rizik**, se kterými se setkávají dnešní dospívající v prostředí internetu, kde jsme se snažili postihnout jejich zkušenost s těmito riziky. Jako nejrizikovější téma byl definován kontakt s cizí osobou, přičemž měli dospívající v našem souboru zkušenost s kontaktem nevhodným či obtěžujícím, nebo s takovým, kdy z nich chtěla cizí osoba vylákat osobní informace, fotografie či video. Objevila se také zkušenost jedné respondentky s osobou, která jí nabízela peníze za osobní setkání. V rámci těchto kontaktů se neřídka objevovaly nadávky, urážky, zprávy s osobními dotazy či sexuálním obsahem. Velkým rizikem pro dospívající se ukázaly být seznamovací aplikace, kde se dospívající setkávali s nevhodnými lidmi a byli vystavováni sexuálně explicitnímu obsahu. Dalším významným rizikem byla verbální agrese, která zahrnovala negativní komentáře, nadávky, dehonestaci, nebo negativní prožívání obsahu na sociálních sítích a zkušenost s podvody nebo zneužitím internetového účtu. Dospívající měli také často zkušenost se zveřejňováním obsahu s nimi bez jejich souhlasu, avšak tuto zkušenost popisovali pouze jako chvilkově nepříjemnou (Babilonová, 2021).

Výše zmíněná práce, ale i další výzkumné studie a projekty, například *EU Kids Online 2020* (Šmahel et al, 2020), *EU Kids Online IV* (Bedrošová et al., 2018), *České děti v kybersvětě* (Kopecký & Szotkowki, 2019) nebo *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru* (Kopecký & Szotkowski, 2017) poskytují odrazový můstek pro další výzkumy v této oblasti.

Záměrem této práce je blíže objasnit, jak některé konkrétní formy online rizikového chování či rizikových aktivit souvisí s vybranými psychologickými proměnnými. Máme k dispozici řadu předchozích výzkumů, které se zabývaly jednotlivými oblastmi online rizikového chování ve vztahu k **sociální opoře** (Borraccino et al., 2022; Burén, 2020; Gámez-Guadix et al., 2022), **depresivitě** (Gassó et al., 2019; Moukalled et al., 2021; Wang et al., 2022) a **úzkostnosti** (Dodaj et al., 2020; Moler et al., 2022; Qiu et al., 2022), a které zjistily významnou souvislost mezi těmito proměnnými a rizikovým chováním na internetu.

7.1 Výzkumné cíle

Cílem výzkumného šetření je prozkoumání vzájemných vztahů mezi citlivostí dospívajících vůči konkrétním formám online rizikového chování a sledovanými proměnnými, konkrétně sociální oporou (od rodičů a kamarádů), depresivitou a úzkostností. Tato předložená práce si klade za cíl detailnější prozkoumání vztahu určitých forem online rizikového chování vzhledem k vybraným psychologickým proměnným. Mezi tyto rizikové oblasti online chování, které má práce za cíl prozkoumat, patří:

- Poslání někomu cizímu na internetu video sebe sama
- Obdržení videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby
- Posílání svých nahých fotografií blízkému člověku
- Zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání
- Zkušenost s vydíráním na internetu

7.2 Výzkumné hypotézy

Na základě stanovených cílů byly formulovány následující výzkumné hypotézy, které byly rozděleny do tematických okruhů dle měřených proměnných:

SOCIÁLNÍ OPORA OD RODIČŮ

- H1: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří takové video neposlali.
- H2: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.
- H3: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.
- H4: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.
- H5: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

SOCIÁLNÍ OPORA OD KAMARÁDŮ

- H6: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří takové video neposlali.
- H9: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.
- H10: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.
- H7: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.
- H8: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

DEPRESIVITA

- H11: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří takové video neposlali.
- H12: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.
- H13: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.
- H14: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.
- H15: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

ÚZKOSTNOST

- H16: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří takové video neposlali.
- H17: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.

- H18: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.
- H19: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.
- H20: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

8 ZÁKLADNÍ A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Základní soubor tvořili dospívající ve věku 15–19 let. Jednalo se o žáky denního studia na gymnáziích, středních odborných školách a učilištích ze všech krajů České republiky. Podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2022) spadalo ve školním roce 2021/2022 do tohoto věkového rozpětí celkem 369 695 žáků.

Výzkumný soubor byl vybrán na základě stratifikovaného výběru. Stratami byly všechny kraje České republiky (celkem 14 krajů) a typ školy (gymnázium a střední odborná škola/učiliště). Podle vytvořeného seznamu všech těchto škol byla z každého kraje pomocí generátoru náhodných čísel náhodně vybrána škola, která byla následně oslovena s žádostí o zapojení do výzkumu. Celkově bylo osloveno 54 škol (28 gymnázií a 26 středních odborných škol/učilišť), přičemž se zapojením do výzkumu souhlasilo 24 škol, z toho 10 gymnázií a 14 středních odborných škol a učilišť. Oslovování škol probíhalo nejdříve zasláním dokumentů *Žádost o spolupráci na výzkumné studii*, *Informace pro vedení školy k výzkumné studii* a *Informovaný souhlas s účastí na výzkumu*. Dalším krokem bylo telefonické kontaktování vedení školy, v rámci kterého byly upřesněny veškeré informace týkající se výzkumu, a v případě zájmu vedení školy o spolupráci na výzkumné studii byl domluven termín testování.

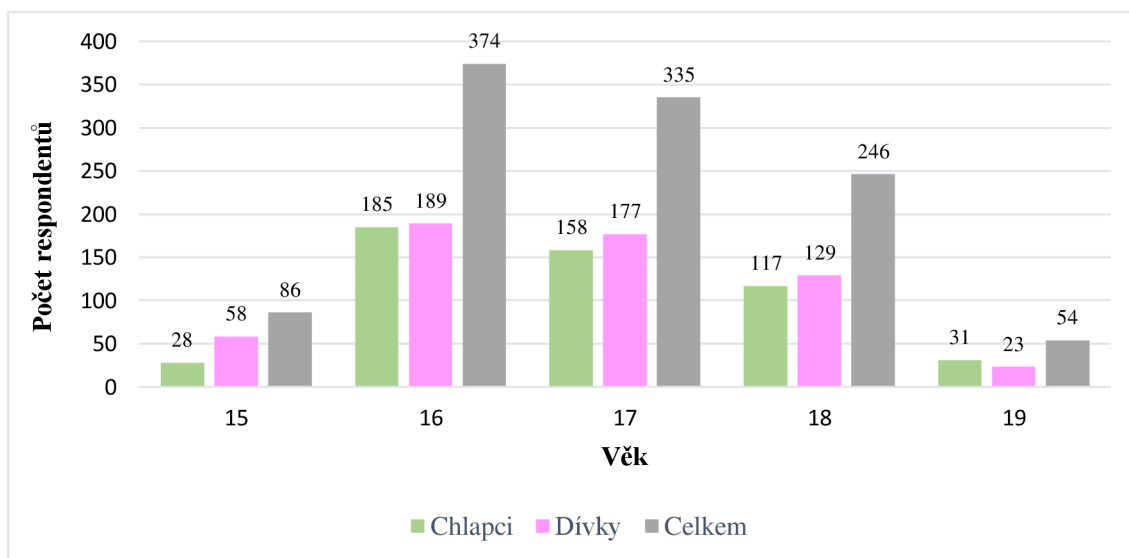
Výzkumný soubor tvořilo po vyčištění dat celkem 1 095 respondentů se zastoupením všech 14 krajů České republiky. Výzkumným souborem bylo přibližně 0,30 % zkoumané populace. Jak bylo již řečeno, celkově bylo do výzkumu zapojeno 24 institucí poskytujících středoškolské vzdělání. Ačkoli bylo původním záměrem, aby se do výzkumné studie zapojily z každého kraje jedno gymnázium a jedna střední odborná škola/učiliště, nepodařilo se nám tak učinit. Důvodem byly převážně organizační důvody na straně školy.

Nejpočetněji byli zastoupeni respondenti z kraje Moravskoslezského (N = 166), Plzeňského (N = 117) a kraje Vysočina (N = 117). Naopak nejméně respondentů bylo z kraje Pardubického (N = 27), Karlovarského (N = 28) a Královehradeckého (N = 37). Níže je přiložena tabulka č. 4, kde lze vidět zastoupení respondentů dle jednotlivých krajů a dle typu střední školy.

Tabulka 4: Počet respondentů dle krajů a typu střední školy

Kraj	N	(%)	Gymnázia	Střední odborné školy/učiliště
Hlavní město Praha	56	(5,1)	-	56
Středočeský kraj	52	(4,7)	34	18
Jihočeský kraj	109	(9,9)	73	36
Plzeňský kraj	117	(10,7)	76	41
Karlovarský kraj	28	(2,6)	-	28
Ústecký kraj	111	(10,1)	63	48
Liberecký kraj	46	(4,2)	25	21
Královéhradecký kraj	37	(3,4)	-	37
Pardubický kraj	27	(2,5)	27	-
Kraj Vysočina	117	(10,7)	78	39
Jihomoravský kraj	103	(9,4)	39	64
Olomoucký kraj	57	(5,2)	-	57
Zlínský kraj	69	(6,3)	35	34
Moravskoslezský kraj	166	(15,2)	78	88
Celkem	1095	(100)	528	567

Do výzkumné studie byli zahrnuti dospívající ve věku 15–19 let, největší zastoupení v našem výzkumu měli dospívající ve věku 16 let ($N = 374$) a nejmenší zastoupení měli dospívající ve věku 19 let ($N = 54$). Průměrný věk respondentů byl 16,8 let ($SD = 1,0$). Celkově bylo v souboru zastoupeno 576 (52,6 %) dívek a 519 (47,4 %) chlapců. Jednotlivý počet respondentů ve věkových kohortách zobrazuje graf č. 2.

Graf 2: Počet respondentů dle věkových kohort

9 TECHNICKÝ PRŮBĚH A ETICKÝ RÁMEC

Následující kapitola objasňuje technický postup a strategii výzkumu, průběh sběru dat a etické aspekty. Realizace výzkumu probíhala ve třech fázích, na které se blíže zaměříme v následujícím textu.

9.1 První fáze výzkumu

V první fázi probíhal **překlad zahraniční metody DASS-21** (*Depression Anxiety Stress Scale*) (Lovibond & Lovibond, 1995a). Ačkoli jsme si vědomi toho, že je již k dispozici česká verze této škály od Vilimovského a Kučery (2018), rozhodli jsme se vytvořit vlastní překlad metody, jelikož jsme chtěli položky přeložit a definovat takovým způsobem, aby byly co nejvíce srozumitelné pro dospívající, čemuž po odborném zvážení dostupná přeložená verze neodpovídala. Proces překladu metody probíhal následovně:

1. **Získání originální verze škály v jejím původním jazyce** – originální anglická verze je se souhlasem autorů k jejímu užívání a kopírování zveřejněna na internetové stránce <http://www2.psy.unsw.edu.au/groups/dass/down.htm>.
2. **Překlad jednotlivých položek několika nezávislými překladateli** – škálu překládalo nezávisle na sobě 6 překladatelů, jejichž znalosti anglického jazyka dosahovaly úrovně C1–C2.
3. **Formulace českých verzí položek na základě překladů** – na základě překladů byly formulovány položky takovým způsobem, aby nejlépe odpovídaly obsahu původní anglické verze. Při kompilaci finální verze položek bylo přihlíženo k tomu, aby položkám rozuměli samotní dospívající.
4. **Korektura škály v českém jazyce** – následně byla provedena češtinářská korektura
5. **Zpětný překlad položek do původního jazyka** – aby byla zajištěna a průběžně kontrolována přesnost překladu a adaptace metody do českého jazyka, byl proveden zpětný překlad do původního jazyka na základě doporučení autorů Urbánka, Denglerové a Širůčka (2011), a to nezávislým překladatelem.
6. **Zhodnocení překladu v rámci zachování významu celé metody** – finální česká verze a zpětný překlad byly diskutovány společně s autory metody, kde bylo pár drobných připomínek, které byly zapracovány, a překlad byl celkově autory schválen.

Pro srovnání přikládáme tabulku č. 5 s ukázkou finálního překladu vybraných položek metody DASS-21 v porovnání se zněním položek v původním jazyce.

Tabulka 5: Ukázka položek DASS-21 a jejich český překlad

Originál	Překlad	Subškála
I couldn't seem to experience any positive feeling at all.	Nebyl/a jsem vůbec schopný/á zažít nějaký pozitivní pocit.	D
I was unable to become enthusiastic about anything.	Nedokázal/a jsem být z ničeho nadšený/á.	D
I experienced breathing difficulty (eg, excessively rapid breathing, breathlessness in the absence of physical exertion).	Měl/a jsem potíže s dýcháním (např. nadměrně zrychlené dýchání, zadýchanost bez fyzické námahy).	A
I felt scared without any good reason.	Cítil/a jsem strach bez jakéhokoliv důvodu.	A
I felt that I was rather touchy.	Měl/a jsem pocit, že jsem docela urážlivý/á.	S
I felt that I was using a lot of nervous energy.	Cítil/a jsem, že spotřebovávám hodně psychické energie.	S

Pozn.: D – depresivita; A – úzkostnost; S – stres.

9.2 Druhá fáze výzkumu

Druhá fáze tvořila **tvorbu dotazníku vlastní konstrukce** zahrnující pilotní studii a následnou úpravu položek do finální verze. Jak bylo zmíněno, jelikož se v tuzemské a zahraniční literatuře neobjevuje standardizovaný dotazník měřící rizikové chování v kyberprostoru, rozhodli jsme se vytvořit si vlastní dotazník, který by takové chování zachytil. Samotné tvorbě předcházela rešerše dostupné literatury, která se problematikou online rizikového chování zabývá. Společně s výzkumným týmem zahrnující PhDr. Martina Dolejše, Ph.D., Mgr. Jaroslavu Suchou Ph.D. a Bc. Barboru Hudecovou byla sestavena první verze dotazníku s názvem *Chování v on-line prostoru*. Tato první verze dotazníku se skládala ze 148 položek a zaměřovala se na online rizikové chování, čímž jsou myšleny rizikové aktivity, které jedinec provádí na internetu (např. užívání sociálních sítí, hraní online her, sdílení informací, sledování videí a příspěvků). Položky byly následně otestovány v pilotní studii, abychom posoudili jejich vhodnost a srozumitelnost. Pilotní studie proběhla na jedné střední odborné škole a na jednom gymnáziu, které se účastnilo celkem 181 žáků. Následně byla aplikována metoda Explorační faktorové analýzy (EFA), která pomohla vyselektovat nadbytečné položky (například pokud nesytily faktor v takové míře, kterou bychom očekávali, nebo se musela vyloučit jedna ze dvou položek, které měřily podobnou věc) a zredukovat tak jejich počet. Po úpravách testové baterie byla vytvořena

finální podoba metody *Dotazník citlivosti v kyberprostoru* (DCK) (Babilonová, Hudecová, Suchá & Dolejš, 2022) zahrnující 67 položek, přičemž se jednalo o položky s největším potenciálem zachytit online rizikové chování v co největší možné šíři. Tato verze dotazníku byla následně využita k ostrému testování společně s dalšími metodami.

9.3 Třetí fáze výzkumu

V poslední fázi byl realizován **celorepublikový sběr dat**. Samotný sběr probíhal od dubna do června roku 2022, a to prostřednictvím dotazníkového šetření, kdy byly respondentům face to face administrovány testové baterie. Dotazníková baterie, která byla předkládána žákům a žákyním, obsahovala jednotlivé metody navazující na námi zkoumané cíle a hypotézy této práce. Do dotazníkové baterie byl zahrnut dotazník vlastní konstrukce DCK (67 položek), dále CASS-CZ (36 položek) a DASS-21 (21 položek). Kromě jmenovaných metod obsahovala testová baterie úvodní stranu, na které si respondenti vytvořili svůj unikátní kód. Dále tato úvodní strana obsahovala informace o cílech našeho výzkumu, zdůrazňovala etické aspekty a obsahovala instrukce, jakým způsobem se dotazníková baterie vyplňuje. Na následující straně testové baterie respondenti vyplňovali základní sociodemografické údaje (typ školy, školní ročník, pohlaví, věk, měsíc narození, rok narození, datum administrace). Po vyplnění veškerých úvodních informací mohli pokračovat ve vyplňování jednotlivých metod.

Sběr dat probíhal formou skupinové administrace v předem domluvených třídách. Administrace v rámci jedné třídy zabrala jednu vyučovací hodinu (cca 45 minut). V úvodu hodiny byl respondentům představen výzkum a účel testování a bylo jim vysvětleno, co je obsahem testových baterií. Respondenti byli dále ústně informováni o etice výzkumu a byli zároveň požádáni o co největší upřímnost při vyplňování. Následně dostali respondenti instrukce, jakým způsobem budou vyplňovat testové baterie, které jim byly následně rozdány. Celou dobu během testování jsem byla respondentům k dispozici a měli tak možnost se v průběhu vyplňování zeptat na cokoli, co se týkalo testové baterie nebo výzkumu.

9.4 Etické aspekty výzkumu

V rámci výzkumu byly dodržovány etické standardy a zákonné normy pro práci s respondenty a spolupracujícími školami dle etického kodexu ČMPS a EFPA. Nakládání s osobními údaji (jejich shromažďování, uchovávání, analyzování, zpracování) bylo

v souladu se současnou platnou legislativou zahrnující GDPR (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů) a Zákon č. 101/2000 Sb. (Zákon o ochraně osobních údajů).

Jelikož výzkum zahrnoval respondenty ve věku 15–19 let, nebylo potřebné vyžadovat po zákonných zástupcích vyplnění informovaného souhlasu s účastí jejich dítěte ve výzkumu. Sami ředitelé byli během kontaktování obeznámeni s tím, že pokud jedinec dosáhl 15 let věku, může se zpracováním jeho osobních údajů souhlasit sám respondent. Přesto byl školám informovaný souhlas zaslán předem, pokud by škola trvala na jeho vyplnění zákonnými zástupci. Pokud škola informované souhlasy vyžadovala, rozdání souhlasů mezi žáky a jejich zpětné vybírání si škola také sama organizovala.

Respondenti byli před samotným sběrem dat ústně informováni o **účelu** testování, jejich **dobrovolné** účasti, **anonymitě** poskytnutých údajů a informací a **možnosti z výzkumu kdykoliv odstoupit**, a to i zpětně až do okamžiku, kdy dojde k anonymizaci údajů. Pokud se respondent na začátku testování odmítl výzkumu zúčastnit, dotazník vyplňovat nemusel, mohl zůstat ve třídě a věnovat se jiným povinnostem s podmínkou, že nesmí vyrušovat ostatní spolužáky během jejich vyplňování. Respondentům bylo dále sděleno s důrazem na jejich dobrovolné zapojení, že pokud nechtějí odpovídat na některé z otázek, tak nemusí.

Anonymita respondentů byla zajištěna díky použitím unikátního šestimístného kódu vyplněného respondenty takovým způsobem, aby se skládal z prvních dvou písmen křestního jména, prvních dvou písmen jména matky a měsíce narození. Kód sloužil jako označení dotazníku, například pokud by bylo potřeba zpětně vyhledat respondenta při jeho rozhodnutí odstoupit z výzkumu.

10 APLIKOVANÁ METODIKA

Pro získání dat byla použita dotazníková baterie sestavená ze tří metod, mezi které patří Dotazník citlivosti v kyberprostoru (DCK) (Babilonová, Hudecová, Suchá & Dolejš, 2022), Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ) (Malecki, Demaray & Elliot, 2000) a Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21) (Lovibond & Lovibond, 1995a). V následujícím textu budou představeny základní charakteristiky těchto zmíněných metod.

10.1 Dotazník citlivosti v kyberprostoru (DCK)

Tento dotazník je nestandardizovanou metodou vlastní konstrukce, která byla vytvořena za účelem zmapování aktuálních zkušeností dospívajících s online riziky. Dotazník se skládá ze 67 položek, které se zaměřují na několik kategorií online rizikového chování, například na prožívání na sociálních sítích, problematické užívání internetu, kontakt s cizí osobou, kyberagresi, sexting, podvody apod. V případě prvních 61 položek se odpověď zaznamenává na dichotomické škále s možností výběru ano/ne. Posledních 6 položek jsou otevřené otázky, které jsou zaměřeny na dobu, kterou respondent tráví různými aktivitami na internetu, ať už se jedná o používání sociálních sítí, hraní digitálních her nebo přípravu do školy. Respondent získává za každou zaškrtnutou odpověď „ano“ jeden bod, přičemž maximální počet dosažených bodů je 61. Výsledné body můžeme poté interpretovat takovým způsobem, že čím více bodů jedinec získá, tím více je citlivější vůči rizikům v online prostoru (Babilonová, Hudecová, Suchá & Dolejš, 2022).

V rámci výzkumného šetření bylo pro následnou analýzu dat využito pouze 5 položek dotazníku DCK, které odpovídají našim výzkumným cílům a oblastem online rizikového chování, na které se zaměřuje tato práce. Tabulka č. 6 prezentuje znění vybraných položek dotazníku DCK, které byly použity do analýzy dat:

Tabulka 6: Položky DCK použité do analýzy dat

Číslo položky	Znění položky
7.	Poslal/a jsem někomu cizímu na internetu video sebe sama.
22.	Někdo mi na internetu nabízel peníze za osobní setkání.
23.	Stalo se mi, že mě někdo na internetu vydíral (např. že zveřejní nějaké mé osobní informace, fotku či video se mnou).
30.	Svému blízkému člověku posílám své nahé fotografie.
55.	Dostal/a jsem video s nevhodným sexuálním obsahem od cizího člověka.

Zdroj: Babilonová, Hudecová, Suchá & Dolejš, 2022

10.2 Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ)

Dotazník CASSS-CZ je českou verzí americké metody CASSS (*Children and Adolescent Social Support Scale*) z roku 2000, jehož autory jsou Malecki, Demaray a Elliot (2000). Jedná se o diagnostický nástroj, který diagnostikuje sociální oporu celistvě, ale současně rozlišuje její dílčí složky. Český překlad a modifikaci pod názvem CASSS-CZ (Dotazník sociální opory pro děti a dospívající) vytvořili v roce 2002 autoři Komárek, Ondřejová a Mareš (Mareš & Ježek, 2005). Zmíněná verze z roku 2002 je použita v rámci našeho výzkumného šetření.

Teorie dotazníku CASSS-CZ vychází z chápání sociální opory jako **opory vnímané jedincem**. Dotazník obsahuje 60 položek, které jsou strukturovány do pěti subškál podle toho, kdo je zdrojem sociální opory. Jedná se o kategorie: moji rodiče, můj učitel, moji spolužáci, můj kamarád a lidé ve škole. Každá z těchto kategorií obsahuje 12 položek, přičemž každá položka má podobu tvrzení o jednom ze čtyř základních typů sociální opory (emoční, instrumentální, informační a opory posouzením/zhodnocením). Respondent se v rámci těchto kategorií vyjadřuje k jednotlivým položkám, a to ze dvou hledisek. První hledisko se zaměřuje na to, **jak často** jedinec zažívá takovou oporu, a tuto frekvenci výskytu respondent označuje na šestistupňové škále od 1 (nikdy) až po 6 (vždy). V rámci každé subškály je možné získat 12–72 bodů. Druhé hledisko sleduje, **jak důležitá** je pro něj tato vnímaná opora, kterou respondent posuzuje na třístupňové škále od 1 (není důležité) po 3 (velmi důležité). Respondenti mohou z hlediska důležitosti získat 12–36 bodů (Mareš & Ježek, 2005).

Nyní budou popsány psychometrické kvality dotazníku. Předběžná analýza dotazníku CASSS (2000) vycházela ze vzorku 183 žáků 6.–8. ročníků. Reliabilita byla měřena Cronbachovou alfou a byla odhadnuta pro každou z pěti kategorií zdrojů sociální opory. Zjištěná reliabilita se pohybovala od 0,92 do 0,95, pro celý dotazník byla Cronbachova alfa rovna 0,96. Později byl dotazník standardizován na souboru 274 žáků 6. až 9. ročníku, kdy reliabilita dotazníkových škál ve smyslu vnitřní konzistence dosahovala hodnot 0,84–0,93 (Mareš, Ježek & Tomášek, 2005).

V rámci našich analýz nebylo však využito všech pět subškál, které metoda zahrnuje, ale analýza byla zaměřena pouze na sociální oporu od rodičů a kamarádů, které jsou obecně vnímány jako nejvýznamnější v období dospívání, jak bylo již nastíněno v teoretické části této práce.

10.3 Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21)

Škála DASS-21 je kvalitní metodou hojně užívanou v zahraničí. Jde o sebeposuzovací škálu měřící negativně se projevující emocionální stavy, obvykle popisované jako **depresivita**, **úzkostnost** a **stres**. Tyto emocionální stavy měří metoda jako aktuální stav, konkrétně se zaměřuje na jejich prožívání během uplynulých sedmi dní. DASS-21 je zkrácenou verzí DASS-42 a oproti této čtyřadvaceti položkové verzi se skládá pouze z jednadvaceti položek (Lovibond & Lovibond, 1995a). Autoři škály Lovibond a Lovibond (1995b) vyvinuli původní škálu DASS-42 s cílem, aby tato metoda pokryla celý rozsah základních symptomů úzkosti a deprese, a aby splňovala vysoké psychometrické standardy a zároveň poskytovala maximální rozlišení mezi úzkostností a depresivitou. Plná verze DASS-42 poskytuje poněkud spolehlivější skóre a více informací o specifických příznacích, avšak DASS-21 má výhodu v tom, že její administrace zabere pouze polovinu času. Navíc má i tato zkrácená verze stejnou faktorovou strukturu a poskytuje podobné výsledky jako plná verze. Obecně platí, že DASS-42 je výhodnější pro klinickou práci a DASS-21 je často nejlepší volbou pro výzkumné účely (Psychology Foundation of Australia, 2022).

Dotazník se skládá ze tří subškál a každou z nich sytí sedm položek. Subškála **depresivity** posuzuje dysforii, pocity beznaděje, devalvací života, sebepodceňování, nedostatek zájmu/zapojení, anhedonii a netečnost. Subškála **úzkostnosti** zjišťuje autonomní nabuzení, vliv na kosterní svalstvo, situační úzkost a subjektivní prožívání úzkostného afektu. Subškála **stresu** hodnotí obtížné uvolnění, snadné rozrušení/podrážděnost a netrpělivost (Lovibond & Lovibond, 1995a).

Respondenti odpovídají na čtyřbodové hodnotící stupnici závažnosti a hodnotí míru, do jaké pro ně platilo určité tvrzení, tzn. do jaké míry prožívali jednotlivé emoční stavy během uplynulého týdne. Své prožívání hodnotí jedinec na číselné škále **od 0 do 3**, přičemž hodnota 0 znamená „Vůbec se mě to netýkalo“, hodnota 1 označuje „Do určité míry nebo někdy se mě to týkalo“, hodnota 2 představuje „Do velké míry nebo často se mě to týkalo“ a hodnota 3 znamená „Velice nebo skoro vždy se mě to týkalo“.

Je možné pracovat s *celkovým skóre škály*, které získáme sečtením všech bodů, přičemž maximální počet dosažených bodů je 63. Skóre pro subškálu depresivity, úzkostnosti a stresu se počítají sečtením skóre pro příslušné položky, v každé subškále může respondent skórovat minimálně 0 bodů a maximálně 21 bodů. Manuál DASS-21 (Lovibond & Lovibond, 1995a) popisuje u všech tří subškál pět kategorií podle dosaženého hrubého skóru. V rámci analýzy dat nebylo využito celkové skóre dotazníku, ale pouze skóry jednotlivých subškál, přičemž jsme využili konkrétně skór depresivity a úzkostnosti. Bodové hodnocení pro jednotlivé kategorie uvádíme v tabulce č. 7.

Tabulka 7: Doporučená hraniční skóre pro označení závažnosti jednotlivých subškál DASS-21

Závažnost	Depresivita	Úzkostnost
Normální	0–4	0–3
Mírná	5–6	4–5
Středně těžká	7–10	6–7
Těžká	11–13	8–9
Extrémně těžká	14 +	10 +

Zdroj: Lovibond & Lovibond, 1995a

Reliabilita metody DASS-21 byla zjišťována výzkumy na neklinické populaci, které ukazují vysokou reliabilitu jednotlivých škál (Henry & Crawford, 2005; Sinclair et al., 2011). Vnitřní konzistence byla vypočítaná pomocí Cronbachovy alfy, která má hodnoty 0,91 u depresivity 0,80 u úzkostnosti a 0,84 u stresu (Sinclair et al., 2011).

V tabulce č. 8 jsou uvedeny všechny měřené proměnné, které jsou součástí analýzy dat, včetně názvu použité metody, jejich autorů (a také autorů překladu) a počtu položek náležící ke každé kategorii proměnné.

Tabulka 8: Souhrn měřených proměnných, použitých metod a počtu položek využitých k analýze dat

Měřená proměnná	Název metody	Autoři a jejich překlad	Počet položek
Online rizikové chování	Dotazník vlastní konstrukce	Dolejš et al. (n. d.)	5
Sociální opora od rodičů	Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ)	Malecki, Demaray & Elliot (2000); Komárek, Ondřejová & Mareš (2002)	12
Sociální opora od kamarádů	Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ)	Malecki, Demaray & Elliot (2000); Komárek, Ondřejová & Mareš (2002)	12
Depresivita	Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21)	Lovibond & Lovibond (1995); překlad Suchá, Pipová & Babilonová (2021)	7
Úzkostnost	Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21)	Lovibond & Lovibond (1995); překlad Suchá, Pipová & Babilonová (2021)	7

11 METODY ANALÝZY A ZPRACOVÁNÍ DAT

Po ukončení fáze sběru dat následoval manuální přepis dat z papírových testových baterií do elektronické podoby, a to za pomoci tabulkového procesoru **Microsoft Excel 365**. V průběhu přepisu dat byly zvýrazňovány dotazníky, které se jevíly vyplněné nedbale nebo kde chybělo větší množství dat, a po zvážení bylo u indikovaných případů přistoupeno k vyřazení respondenta z analýzy. Data byla následně upravována do takové podoby, aby byla vhodná pro statistické zpracování. Z původních 1 161 respondentů, kteří vyplnili dotazníkové baterie, bylo po čištění dat do konečných matematicko-statistických analýz zahrnuto **1 095 respondentů**.

Před samotnou analýzou dat bylo prvním krokem testování předpokladu normálního rozdělení všech ordinálních proměnných (sociální opora od rodičů/kamarádů, depresivita, úzkostnost) pomocí **Shapirova-Wilkova testu**. Dle grafického zhodnocení histogramů bylo usouzeno, že se normální rozdělení nepotvrdilo ani v jednom případě, a tak jsme při ověřování platnosti hypotéz přistoupeni k použití neparametrických metod.

U každé zkoumané proměnné byla nejprve provedena **deskriptivní analýza dat** a prezentace hlavních popisných statistik. Popisné statistiky, které byly uvedeny, zahrnovaly rozsah souboru (N), směrodatnou odchylku (SD), průměr (M), medián (Mdn), minimum (Min.) a maximum (Max). Zmíněné údaje jsou zobrazeny v podobě tabulek, ale také krabicových grafů, které lze nalézt v přílohách.

Pro posouzení platnosti hypotéz o rozdílech mezi dvěma nezávislými skupinami byl využit **Mannův-Whitneyův U test**, který představuje neparametrickou variantu t-testu pro dva nezávislé výběry. Hypotézy byly testovány na minimální hladině významnosti $\alpha < 0,05$. Kromě p-hodnoty prezentujeme u výsledků analýzy dat statistiky U a Z. Statistika U označuje počet dvojic měření, kde má první měření větší hodnotu než měření druhé, ze statistiky Z lze odvodit asymptotickou p-hodnotu. Míra účinku byla posuzována na základě statistiky AUC (Area Under Curve), která vyjadřuje pravděpodobnost, že náhodně vylosovaný prvek z jedné skupiny bude mít vyšší hodnotu než náhodně vylosovaný prvek ze druhé skupiny (Dostál, n. d.).

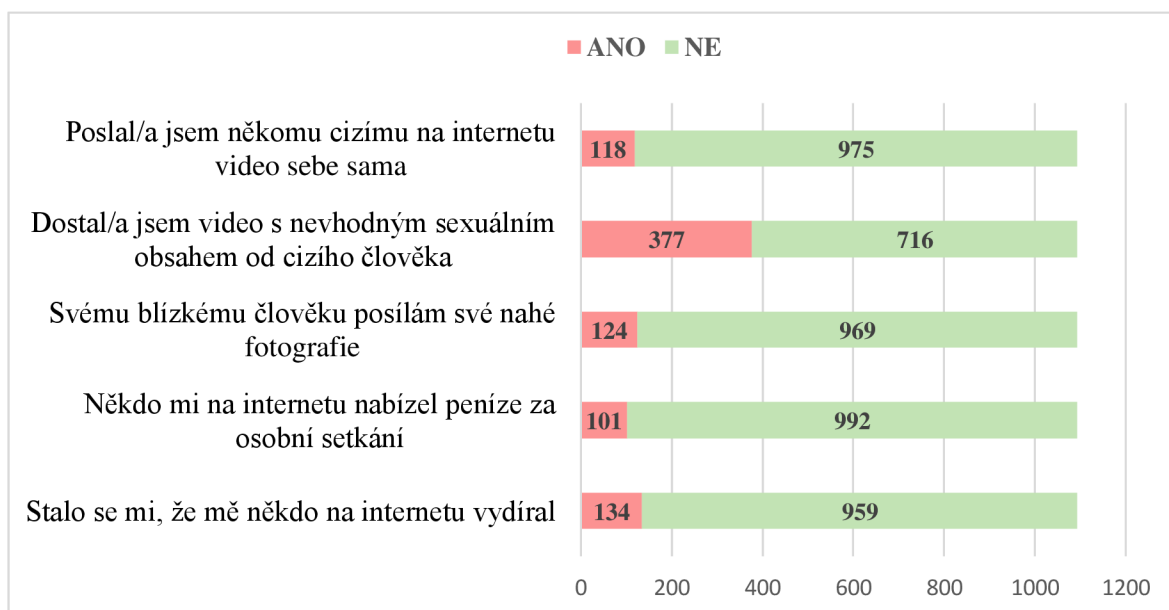
12 POPIS A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V předešlých kapitolách byly stanoveny výzkumné cíle a hypotézy této práce. Dále byl popsán design studie, použité nástroje (aplikovaná metodika), technický průběh našeho výzkumu a metody zpracování sesbíraných dat. Tato část práce bude zaměřena na popis získaných výsledků, které byly zpracovány prostřednictvím statistické analýzy dat. Výsledky budou následovně interpretovány vzhledem k výzkumným hypotézám, které byly stanoveny.

12.1 Online rizikové chování (DCK)

Vybrané položky dotazníku DCK byly vyplněny celkem 1 093 respondenty. V grafu č. 3 uvádíme početné zastoupení dospívajících, kteří odpověděli kladně na položky týkající se online rizikového chování a spadají tak do rizikové skupiny v rámci uvedeného chování, a také těch, kteří odpověděli negativně, tedy že tuto zkušenost nemají. Z grafu č. 3 vyplývá, že **10,8 % dospívajících poslalo někomu cizímu na internetu video sebe sama** a 89,2 % takové fotografie neposlalo. Dále má **34,5 % dospívajících zkušenost s obdržáním videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, přičemž 65,5 % tuto zkušenost nemá. **Blízkému člověku posílá své nahé fotografie 11,3 % dospívajících** a 88,7 % takové fotografie neposílá. Zkušenost s **nabídkou peněz za osobní setkání od osoby z internetu mělo 9,2 % dospívajících**, přičemž 90,8 % dospívajících takovou nabídku nedostalo. Celkem **12,3 % dospívajících bylo vydíráno na internetu**, zatímco 87,7 % nemá takovou zkušenost.

Graf 3: Prevalence respondentů dle rizikovosti v online prostoru

12.2 Sociální opora od rodičů (CASSS-CZ)

Tato podkapitola se bude věnovat popisu a rozboru výsledků získaných v kategorii sociální opory od rodičů, která je subškálou CASSS-CZ (Malecki, Demaray, Elliott, 2000; Komárek, Ondřejová, Mareš, 2002). Postupně budou prezentovány popisné statistiky pro celý výzkumný soubor analyzované proměnné, které budou dále vztaženy k online rizikovému chování. Následně dojde k ověřování jednotlivých hypotéz. Vzhledem k tomu, že ne všechny dotazníky byly kompletně vyplněné, některé z nich musely být vzhledem k nedostatku vyplněných dat vyřazeny z analýzy této proměnné. Z celkového počtu 1095 respondentů jich bylo do analýzy zahrnuto 1 044. Respondenti v této subškále dosahovali průměrně 47,8 bodů ($SD = \pm 11,3$; $Mdn = 49$), přičemž minimální počet získaných bodů byl 12 a maximální počet 72 bodů.

Tabulka č. 9 poskytuje srovnání mezi skupinami, které vykazovaly vybrané online rizikové chování, a které nikoliv. Vzhledem k hodnotám je možné vidět, že dospívající, kteří měli zkušenost s online rizikovým chováním, dosáhli nižšího průměrného skóre v sociální opoře od rodičů než dospívající, kteří s tímto chováním zkušenost neměli. Grafické zobrazení rozdílů na základě krabicových grafů poskytují přílohy 3–7.

Největší rozdíl v průměrném skóre sociální opory od rodičů vzhledem k online rizikovému chování vykazují dospívající, kteří byli někdy vydírání osobou přes internet ($M = 43,8$) a dospívající, kteří nebyli vydírání osobou přes internet ($M = 48,2$). Navíc dospívající, kteří byli někdy vydírání osobou přes internet, dosahují nejmenšího průměrného skóre v sociální opoře od rodičů vzhledem k ostatním formám online rizikového chování.

Tabulka 9: Hodnoty popisných statistik pro subškálu sociální opora od rodičů

Online rizikové chování	Zkušenost s ORCH	N	M	SD	Min.	Max.	Mdn
Poslal/a jsem někomu cizímu na internetu video sebe sama	Ano	114	44,7	11,4	16	64	46,0
	Ne	930	48,1	11,3	12	72	49,0
Dostal/a jsem video s nevhodným sexuálním obsahem od cizího člověka	Ano	362	45,1	11,8	15	72	45,5
	Ne	682	49,1	10,8	12	72	50,0
Svému blízkému člověku posílám své nahé fotografie	Ano	122	45,1	12,3	15	72	46,0
	Ne	922	48,1	11,2	12	72	49,0
Někdo mi na internetu nabízel peníze za osobní setkání	Ano	95	44,5	13,0	15	72	45,0
	Ne	949	48,1	12,0	12	72	49,0
Stalo se mi, že mě někdo na internetu vydíral	Ano	124	43,8	13,1	12	69	45,0
	Ne	920	48,2	11,0	15	72	49,0

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; N – počet respondentů; M – průměr; SD – směrodatná odchylka; Min. – minimum; Max. – maximum; Mdn – medián.

Nyní budou ověřovány výzkumné hypotézy, které náleží vždy k určitému online rizikovému chování. Hypotézy budou zprvu znovu představeny, a poté bude vyjádřeno stanovisko jejich přijetí/zamítnutí.

ZASLÁNÍ VIDEA SEBE SAMA CIZÍ OSOBE

- H1: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří takové video neposlali.

Při posouzení rozdílů v sociální opoře od rodičů mezi adolescenty, kteří poslali a neposlali video, byl zjištěn významný rozdíl mezi uvedenými skupinami ($U = 44\ 600$; $Z = 2,8$; $p = 0,006$). Na základě těchto výsledků **přijímáme hypotézu H1**.

Míra účinku AUC, která se rovnala v tomto případě hodnotě 0,42, prakticky vyjadřuje pravděpodobnost, že pokud bychom ze skupiny osob, která poslala někomu fotografii, vybrali jednoho náhodného respondenta, tak na 42 % dosáhne vyšší sociální opory od rodičů než náhodně vylosovaný respondent, který takové video neposlal. AUC funguje i v opačném směru, kdy odečteme od čísla 1 hodnotu 0,42, a tato hodnota bude platit pro druhou skupinu. Lze tedy říci, že pokud bychom náhodně vybrali ze skupiny dospívajících, kteří video

neposlali, jednoho respondenta, tak existuje 58% pravděpodobnost, že by měl vyšší sociální oporu od rodičů než respondent, který video poslal.

OBDRŽENÍ VIDEO S NEVHODNÝM SEXUÁLNÍM OBSAHEM OD CIZÍ OSOBY

- H2: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.

Na základě zjišťování rozdílů mezi skupinami respondentů, které se lišily ve zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby, se ukázal významný rozdíl ve vnímané sociální opoře od rodičů ($U = 99\ 620$; $Z = 5,1$; $p < 0,001$). Na základě testových kritérií a zjištěné p-hodnoty **přijímáme hypotézu H2**.

Skupiny se taktéž výrazně lišily v míře účinku AUC, která u adolescentů, kteří video obdrželi, dosahovala hodnoty 0,40. Znamená to tedy, že existuje 40% pravděpodobnost, že by náhodně vylosovaný jedinec ze skupiny, který video obdržel, měl vyšší sociální oporu od rodičů než náhodně vylosovaný jedinec ze druhé skupiny, který video neobdržel. U náhodně vylosovaného jedince ze skupiny, která takové video neobdržela, je pravděpodobnost vyšší sociální opory od rodičů 60 %.

POSÍLÁNÍ NAHÝCH FOTOGRAFIÍ BLÍZKÉMU ČLOVĚKU

- H3: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.

Při srovnání mezi skupinou adolescentů, kteří posílají nahé fotografie blízkému člověku a adolescenty, kteří takové fotografie neposílají, byl zjištěn významný rozdíl v sociální opoře od rodičů ($U = 48\ 548$; $Z = 2,5$; $p = 0,014$). Na základě uvedených výsledků **přijímáme hypotézu H3**.

Ukazuje se rozdíl v míře AUC mezi těmito dvěma skupinami. Získané výsledky naznačují, že u náhodně vylosovaného respondenta ze skupiny, která tyto fotografie posílá, je pravděpodobnost vyšší sociální opory od rodičů 43 %, zatímco u respondentů, kteří nahé fotografie blízkému člověku neposílají, je pravděpodobnost vyšší sociální opory od rodičů 57 %.

NABÍDKA PENĚŽ ZA OSOBNÍ SETKÁNÍ

- H4: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.

Podle hodnot testových statistik a p-hodnoty se ukázal rozdíl mezi jedinci dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání a sociální oporou od rodičů ($U = 37\ 866$; $Z = 2,6$; $p = 0,010$), a na základě uvedených výsledků **přijímáme hypotézu H4**.

Hodnota AUC nabývala hodnoty 0,42, což znamená, že pokud bychom ze skupiny adolescentů, kterým byly nabízeny peníze za osobní setkání, vylosovali jednoho náhodného respondenta, existovala by 42% pravděpodobnost, že by měl vyšší sociální oporu od rodičů než náhodně vylosovaný respondent z druhé skupiny, kterému peníze za setkání nabízeny nebyly. U adolescentů, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání, je tato pravděpodobnost vyšší sociální opory větší, a to až 58 %.

VYDÍRÁNÍ NA INTERNETU

- H5: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují nižší **sociální oporu od rodičů** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

Při srovnání sociální opory od rodičů u adolescentů, kteří byli vydírání na internetu, a těmi, kteří tuto zkušenost neměli, byl zjištěn významný rozdíl mezi těmito dvěma skupinami ($U = 46\ 069$; $Z = 3,5$; $p < 0,001$). Na základě získaných výsledků **přijímáme hypotézu H5**.

AUC v rámci zkoumání vztahu vydírání na internetu a sociální opory od rodičů vyšlo 0,40, a tento výsledek lze interpretovat tak, že pokud bychom náhodně vybrali ze skupiny adolescentů, kteří byli vydírání, jednoho náhodného respondenta, bude u tohoto respondenta 40% pravděpodobnost vyšší sociální opory než u náhodně vybraného respondenta ze skupiny adolescentů, kteří vydírání nebyli. Pokud by situace byla opačná a losovali bychom ze skupiny respondentů, kteří nebyli vydírání, tato pravděpodobnost by dosahovala 60 %.

Tabulka č. 10 shrnuje výsledky statistických analýz a hypotéz, které se týkají sociální opory od rodičů. Skupiny jsou v tabulce rozděleny podle toho, zda mají či nemají zkušenost s online rizikovým chováním.

Tabulka 10: Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H1–H5

Hypotéza	Zkušenost s ORCH	AUC	U	Z	p-hodnota	Stanovisko
H1	Ano	0,42	44 600	2,8	0,006	Přijímáme H1
	Ne	0,58				
H2	Ano	0,40	99 620	5,1	<0,001	Přijímáme H2
	Ne	0,60				
H3	Ano	0,43	48 548	2,5	0,014	Přijímáme H3
	Ne	0,57				
H4	Ano	0,42	37 866	2,6	0,010	Přijímáme H4
	Ne	0,58				
H5	Ano	0,40	46 069	3,5	<0,001	Přijímáme H5
	Ne	0,60				

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; AUC – Area Under Curve; U – testová statistika U; Z – statistika Z.

12.3 Sociální opora od kamarádů (CASSS-CZ)

Následující podkapitola se bude zabývat popisem a rozbořem výsledků sociální opory od kamarádů, která je taktéž subškálou Dotazníku sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ) (Malecki, Demaray, Elliott, 2000; Komárek, Ondřejová, Mareš, 2002). Celkově byl do analýz zahrnut stejný počet respondentů jako u sociální opory od rodičů, tedy 1 044. Průměrně dosahovali respondenti v této subškále 54 bodů ($SD = \pm 11,1$; $Mdn = 56$). Minimální počet získaných bodů v rámci sociální opory od kamarádů byl 14, maximální počet pak 72 bodů.

Z popisných statistik v tabulce č 11 lze vyvodit, že existují rozdíly mezi skupinou, která má zkušenost s online rizikovým chováním, a skupinou, která tuto zkušenost nemá. Oproti hodnotám, které byly vypočítány u sociální opory od rodičů, jsou však tyto hodnoty opačné, než bylo očekáváno. Dospívající, kteří měli zkušenost s online rizikovým chováním podle průměrného skóre a mediánu vykazují vyšší sociální oporu od kamarádů než skupina, která s online rizikovým chováním zkušenost neměla. Grafické zobrazení rozdílů mezi skupinami na základě krabicových grafů je možné najít v přílohách 8–12.

Nejvíce se v průměrném skóre sociální opory od kamarádů lišila skupina dospívajících, které někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání ($M = 56,8$) od skupiny, které tuto

zkušenost neměly ($M = 53,7$). Nejmenšího průměrného skóre v sociální opoře od kamarádů dosáhla skupina, která neobdržela video s nevhodným sexuálním obsahem od cizího člověka ($M = 53,6$) a naopak největšího skóre v této proměnné dosahovala skupina, které někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání ($M = 56,8$).

Tabulka 11: Hodnoty popisných statistik pro subškálu sociální opora od kamarádů

Online rizikové chování	Zkušenost s ORCH	N	M	SD	Min.	Max.	Mdn
Poslal/a jsem někomu cizímu na internetu video sebe sama	Ano	114	55,6	9,5	33	72	56,0
	Ne	930	53,7	11,3	14	72	56,0
Dostal/a jsem video s nevhodným sexuálním obsahem od cizího člověka	Ano	362	54,6	11,6	17	72	56,0
	Ne	682	53,6	10,8	14	72	55,0
Svému blízkému člověku posílám své nahé fotografie	Ano	122	55,7	10,7	17	72	57,0
	Ne	922	53,7	11,1	14	72	55,0
Někdo mi na internetu nabízel peníze za osobní setkání	Ano	95	56,8	13,0	17	72	59,0
	Ne	949	53,7	11,0	14	72	55,0
Stalo se mi, že mě někdo na internetu vydíral	Ano	124	54,3	12,6	17	72	58,0
	Ne	920	53,9	10,9	14	72	55,0

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; N – počet respondentů; M – průměr; SD – směrodatná odchylka; Min. – minimum; Max. – maximum; Mdn – medián.

ZASLÁNÍ VIDEO SEBE SAMA CIZÍ OSOBE

- H6: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří takové video neposlali.

Obě skupiny vzhledem k sociální opoře od kamarádů dle tabulky č. 11 (výše) vykazovaly stejnou hodnotu mediánu ($Mdn = 56,0$), ačkoli skupina, která poslala video, dosahovala v sociální opoře vyššího průměrného skóre ($M = 55,6$) než skupina, která video neposlala ($53,7$). Testové statistiky navíc naznačují opačný směr efektu, než který jsme očekávali ($U = 49\ 6000$; $Z = -1,12$), a tyto zjištěné výsledky nejsou signifikantní ($p = 0,262$). Na základě těchto zjištění **zamítáme hypotézu H6**.

Míra účinku AUC dosáhla u skupiny, která poslala někomu cizímu na internetu video sebe sama, hodnoty $0,53$. Tento výsledek naznačuje, že pokud by z této skupiny byl náhodně vylosován respondent, byla by u něj o $53\ %$ větší pravděpodobnost, že bude mít vyšší

sociální oporu od kamarádů než náhodně vylosovaný respondent z nerizikové skupiny (u něj pravděpodobnost 47 %).

OBDRŽENÍ VIDEO S NEVHODNÝM SEXUÁLNÍM OBSAHEM OD CIZÍ OSOBY

- H7: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.

Dle získaných hodnot se neprokázalo, že by dospívající, kteří obdrželi video s nevhodným obsahem od cizí osoby, vykazovali nižší sociální oporu od kamarádů než ti, kteří video neobdrželi ($U = 115\,473$; $Z = -1,7$; $p: 0,086$). Na základě zmíněných výsledků **zamítáme hypotézu H7**.

Hodnota AUC (= 0,53) vyjadřuje v tomto případě navíc opačný směr vztahu, než který byl předpokládán, a náhodně vybraný adolescent ze skupiny, která dostala video s nevhodným sexuálním obsahem, má 53 % pravděpodobnost, že bude mít vyšší sociální oporu než adolescent, který takové video nedostal, a u kterého by byla tato pravděpodobnost menší, přesněji 47 %.

POSÍLÁNÍ NAHÝCH FOTOGRAFIÍ BLÍZKÉMU ČLOVĚKU

- H8: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.

Hodnoty testových statistik a p-hodnoty nedosáhly takové úrovně, abychom mohli potvrdit předpoklad této hypotézy o rozdílnosti v sociální opoře od kamarádů mezi adolescenty, kteří posílají nahé fotografie blízkému člověku a adolescenty, kteří tyto fotografie neposílají ($U = 50\,461$; $Z = -1,8$; $p: 0,065$). Na základě uvedených výsledků **zamítáme hypotézu H8**.

Míra účinku AUC (= 0,55) byla v tomto případě opět vyšší u rizikové skupiny adolescentů, kteří posílají nahé fotografie blízkému člověku, což znamená, že by náhodně vylosovaný jedinec z této skupiny měl 55% pravděpodobnost, že bude mít vyšší sociální oporu od rodičů než náhodně vylosovaný adolescent ze skupiny, která takové fotografie neposílá. Naopak u nerizikové skupiny by byla tato pravděpodobnost 45 %, což taktéž odporuje našemu předpokladu.

NABÍDKA PENĚZ ZA OSOBNÍ SETKÁNÍ

- H9: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.

Ačkoli je p-hodnota menší než stanovená hladina významnosti ($p: 0,003$), testové statistiky i v tomto případě vyšly v opačném směru, než který předpokládá uvedená hypotéza ($U = 36\ 685$; $Z = -3,0$) a dle výsledků vykazovali jedinci, kterým byly nabízeny peníze za osobní setkání, vyšší sociální oporu než jedinci, kteří tuto zkušenost neměli. Z tohoto důvodu **zamítáme hypotézu H9**.

Hodnota AUC, která dosáhla u adolescentů, kterým byly nabízeny peníze za osobní setkání, hodnoty 0,59, znamená, že má náhodně vybraný jedinec z rizikové skupiny 59% pravděpodobnost, že by měl vyšší sociální oporu od kamarádů než jedinec z nerizikové skupiny. U náhodně vybraného jedince ze skupiny, která nemá zkušenost s tímto typem online rizikového chování, by byla pravděpodobnost 41 %.

VYDÍRÁNÍ NA INTERNETU

- H10: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují nižší **sociální oporu od kamarádů** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

Z hlediska velikosti hodnot hrubého skóre vnímané sociální opory od kamarádů nebyl zjištěn významný rozdíl mezi skupinami podle zkušenosti s vydíráním na internetu ($U = 54\ 517$; $Z = -0,8$; $p: 0,424$). Na základě zjištěných výsledků **zamítáme hypotézu H10**.

Zjištěná míra účinku AUC, která byla v tomto případě rovna hodnotě 0,52, naznačuje, že náhodně vybraný respondent, který byl vydírán na internetu, má 52% pravděpodobnost vyšší sociální opory od rodičů než náhodně vybraný adolescent ze skupiny respondentů, kteří nebyli vydírání. Kdyby byl náhodně vybrán respondent ze skupiny, která neměla zkušenost s vydíráním na internetu, měl by tento jedinec 48% pravděpodobnost vyšší sociální opory než respondent, který tuto zkušenost měl.

Výsledné hodnoty statistických analýz a rozhodnutí o platnosti hypotéz H6–H10 shrnuje tabulka č. 12.

Tabulka 12: Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H6–H10

Hypotéza	Zkušenost s ORCH	AUC	U	Z	p-hodnota	Stanovisko
H6	Ano	0,53	49 600	-1,1	0,262	Zamítáme H6
	Ne	0,47				
H7	Ano	0,53	115 473	-1,7	0,086	Zamítáme H7
	Ne	0,47				
H8	Ano	0,55	50 461	-1,8	0,065	Zamítáme H8
	Ne	0,45				
H9	Ano	0,59	36 685	-3,0	0,003	Zamítáme H9
	Ne	0,41				
H10	Ano	0,52	54 517	-0,8	0,424	Zamítáme H10
	Ne	0,48				

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; AUC – Area Under Curve; U – testová statistika U; Z – statistika Z.

12.4 Depresivita (DASS-21)

V této podkapitole budou popsány a rozebrány výsledky depresivity, které budou následně dávány do kontextu s online rizikovým chováním. Subškála depresivity byla vyplněna celkem 1 055 respondenty, jejichž data byla následně využita v rámci analýzy dat. Průměrně dosahovali respondenti 7,4 bodů ($SD \pm 5,9$; $Mdn = 6$), přičemž tato úroveň odpovídá dle interpretace autorů metody DASS-21 (Lovibond & Lovibond, 1995a) středně těžké depresivitě. Minimální dosažená hodnota byla 0 bodů, maximální odpovídala 21 bodům. Tyto hodnoty lze interpretovat i takovým způsobem, že dospívající dosahovali úrovně depresivity od kategorie normální po extrémně těžkou depresivitu.

Rozdíly mezi online rizikovou a nerizikovou skupinou v úrovni depresivity jsou patrné z tabulky č. 13. Po porovnání mediánů a průměrů mezi skupinami z tabulky vyplývá, že skupina, která vykazovala online rizikové chování, dosahovala vyšší úrovně depresivity než skupina, která online rizikové chování nevykazovala. Grafické srovnání skupin na základě průměrných skóre poskytují přílohy 13–17.

Obě skupiny dospívajících, které se lišily ve zkušenosti s online rizikovým chováním, se v průměru pohybovaly přibližně v pásmu středně těžké depresivity. Největší rozdíl mezi rizikovou a nerizikovou skupinou se ukázal být v případě dvou forem online rizikového chování, a to u zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání a vydíráním od osoby na

internetu, kde byl rozdíl průměrných hodnot o 2,9 bodů. U srovnání skupin dle zkušenosti s vydíráním je však větší rozdíl mezi mediány, který je 2x větší u rizikové skupiny než u skupiny nerizikové. Nejvyšší průměrné úrovně depresivity dosáhli dospívající, kterým někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání (M = 10,0).

Tabulka 13: Hodnoty popisných statistik pro subškálu depresivita

Online rizikové chování	Zkušenost s ORCH	N	M	SD	Min.	Max.	Mdn
Poslal/a jsem někomu cizímu na internetu video sebe sama	Ano	115	9,5	5,9	0	21	10,0
	Ne	939	7,1	5,9	0	21	6,0
Dostal/a jsem video s nevhodným sexuálním obsahem od cizího člověka	Ano	367	9,1	6,2	0	21	8,0
	Ne	687	6,5	5,6	0	21	5,0
Svému blízkému člověku posílám své nahé fotografie	Ano	123	9,0	5,8	0	21	8,0
	Ne	931	7,2	5,9	0	21	6,0
Někdo mi na internetu nabízel peníze za osobní setkání	Ano	99	10,0	6,3	0	21	10,0
	Ne	955	7,1	5,8	0	21	6,0
Stalo se mi, že mě někdo na internetu vydíral	Ano	129	9,9	6,2	0	21	10,0
	Ne	925	7,0	5,8	0	21	5,0

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; N – počet respondentů; M – průměr; SD – směrodatná odchylka; Min. – minimum; Max. – maximum; Mdn – medián.

ZASLÁNÍ VIDEO SEBE SAMA CIZÍ OSOBE

- H11: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří takové video neposlali.

Adolescenti, kteří poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama byli srovnáváni podle hodnot hrubého skóre v depresivitě s těmi, kteří takové video neposlali, přičemž byl prokázán významný rozdíl (U = 40 891; Z = 4,3; p<0,001). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H11.**

AUC, které se rovnalo hodnotě 0,62, vypovídá o tom, že při náhodném výběru respondenta ze skupiny adolescentů, kteří poslali video, existuje 62% pravděpodobnost, že by dosáhl vyššího výsledku než respondent, který takové video neposlal. U náhodně vybraného respondenta z nerizikové skupiny by tato pravděpodobnost dosahovala 38 %.

OBDRŽENÍ VIDEO S NEVHODNÝM SEXUÁLNÍM OBSAHEM OD CIZÍ OSOBY

- H12: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.

V míře depresivity byly taktéž shledány rozdíly mezi skupinami, které se odlišovaly zkušeností s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby ($U = 94\ 685$; $Z = 6,7$; $p < 0,001$). Na základě uvedených výsledků **přijímáme hypotézu H12**.

Náhodně vylosovaný respondent ze skupiny adolescentů, kteří obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby, by měl v tomto případě 62% pravděpodobnost ($AUC = 0,62$), že by dosáhl vyšší depresivity než náhodně vybraný respondent ze skupiny, která takové video neobdržela. Naopak u respondenta z nerizikové skupiny by byla tato pravděpodobnost 38 %.

POSÍLÁNÍ NAHÝCH FOTOGRAFIÍ BLÍZKÉMU ČLOVĚKU

- H13: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.

Při srovnání míry depresivity mezi jedinci, kteří posílají nahé fotografie blízkému člověku a těmi, kteří takové fotografie neposílají, byl zjištěn významný rozdíl ($U = 45\ 692$; $Z = 3,6$; $p < 0,001$). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H13**.

Hodnota $AUC (= 0,60)$ vyjadřuje v tomto případě, že při náhodném výběru respondenta ze skupiny, která posílá nahé fotografie blízké osobě, bude mít tento jedinec 60% pravděpodobnost vyšší míry depresivity než jedinec, který tyto fotografie neposílá, přičemž tento jedinec by měl pouze 40% pravděpodobnost vyšší depresivity.

NABÍDKA PENĚZ ZA OSOBNÍ SETKÁNÍ

- H14: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.

Stejně jako v minulém případě, i zde naznačují výsledky existenci významného rozdílu mezi jedinci, jež se lišili ve zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání ($U = 34\ 176$; $Z = 4,5$; $p < 0,001$). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H14**.

Míra účinku AUC byla v tomto případě poměrně vysoká ($= 0,64$), a pokud bychom vybrali náhodného respondenta ze skupiny adolescentů, kterým byly nabízeny peníze za osobní

setkání, byla by u něj 64% pravděpodobnost, že bude mít vyšší depresivitu než náhodně vybraný respondent z druhé skupiny, která tuto zkušenost nemá.

VYDÍRÁNÍ NA INTERNETU

- H15: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují vyšší **depresivitu** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

Byl pozorován významný rozdíl v míře depresivity mezi adolescenty, kteří se lišili ve zkušenosti s vydíráním na internetu ($U = 43\ 615$; $Z = 5,0$; $p < 0,001$). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H15**.

Ukazuje se rozdíl v míře AUC mezi těmito dvěma skupinami. Získané výsledky naznačují, že u náhodně vylosovaného respondenta ze skupiny, která byla vydírána, je pravděpodobnost vyšší depresivity 63 %, zatímco u respondentů, kteří nebyli vydírání, je pravděpodobnost vyšší depresivity pouze 37 %.

Výsledné hodnoty statistických analýz a rozhodnutí o platnosti hypotéz H11–H15 shrnuje tabulka č. 14.

Tabulka 14: Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H11–H15

Hypotéza	Zkušenost s ORCH	AUC	U	Z	p-hodnota	Stanovisko
H11	Ano	0,62	40 891	4,3	<0,001	Přijímáme H11
	Ne	0,38				
H12	Ano	0,62	94 685	6,7	<0,001	Přijímáme H12
	Ne	0,38				
H13	Ano	0,60	45 692	3,6	<0,001	Přijímáme H13
	Ne	0,40				
H14	Ano	0,64	34 176	4,5	<0,001	Přijímáme H14
	Ne	0,36				
H15	Ano	0,63	43 615	5,0	<0,001	Přijímáme H15
	Ne	0,37				

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; AUC – Area Under Curve; U – testová statistika U; Z – statistika Z.

12.5 Úzkostnost (DASS-21)

Poslední proměnnou, jejíž výsledky budou popsány a interpretovány, je úzkostnost, která byla měřena prostřednictvím metody Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21) (Lovibond & Lovibond, 1995a). Subškála úzkostnosti byla vyplněna stejně jako depresivita 1 055 respondenty, jejichž data byla využita v rámci analýzy dat. Průměrně dosahovali respondenti 7,4 bodů ($SD \pm 5,5$; $Mdn = 6$), přičemž tyto hodnoty spadají podle hodnotící škály autorů metody DASS-21 do kategorie středně těžké úzkostnosti. Minimální dosažená hodnota byla 0 bodů, maximální pak 21 bodů. Respondenti zde pokryli škálu od normální úrovně úzkostnosti po extrémně těžkou úzkostnost.

Rozdíly mezi online rizikovou a nerizikovou skupinou v úrovni úzkostnosti jsou uvedeny v tabulce č. 15. Po porovnání mediánů a průměrů mezi skupinami z tabulky vyplývá, že jedinci, kteří vykazovali online rizikové chování, dosahovali vyšší úrovně úzkostnosti než jedinci, kteří online rizikové chování nevykazovali. Grafické porovnání úzkostnosti mezi skupinami na základě krabicového grafu je možné najít v přílohách 18–22.

Míru úzkostnosti, které dosahovali dospívající, jež měli zkušenost s online rizikovým chováním, lze interpretovat podle závažnosti jako těžkou až extrémně těžkou úzkostnost. Na druhou stranu dospívající, kteří neměli zkušenost s online rizikovým chováním, se pohybovali spíše v pásmu středně těžké úzkostnosti. Největší rozdíl mezi rizikovou a nerizikovou skupinou se ukázal být v případě vydírání osobou z internetu, kde se od sebe lišily riziková a neriziková skupina o 3,9 bodů. Zároveň dospívající, kteří byli někdy vydírání osobou na internetu, dosáhli v průměru vzhledem k ostatním formám online rizikového chování nejvyšší úrovně úzkostnosti ($M = 10,9$).

Tabulka 15: Hodnoty popisných statistik pro subškálu úzkostnost

Online rizikové chování	Zkušenost s ORCH	N	M	SD	Min.	Max.	Mdn
Poslal/a jsem někomu cizímu na internetu video sebe sama	Ano	115	9,9	5,7	0	21	9,0
	Ne	939	7,1	5,4	0	21	6,0
Dostal/a jsem video s nevhodným sexuálním obsahem od cizího člověka	Ano	367	9,3	6,0	0	21	9,0
	Ne	687	6,4	4,9	0	21	5,0
Svému blízkému člověku posílám své nahé fotografie	Ano	123	9,2	5,8	0	21	9,0
	Ne	931	7,1	5,4	0	21	6,0
Někdo mi na internetu nabízel peníze za osobní setkání	Ano	99	10,9	5,8	0	21	10,0
	Ne	955	7,0	5,3	0	21	6,0
Stalo se mi, že mě někdo na internetu vydíral	Ano	129	10,5	5,9	0	21	10,0
	Ne	925	6,9	5,3	0	21	6,0

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; N – počet respondentů; M – průměr; SD – směrodatná odchylka; Min. – minimum; Max. – maximum; Mdn – medián.

ZASLÁNÍ VIDEO SEBE SAMA CIZÍ OSOBE

- H16: Adolescenti, kteří **poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří takové video neposlali.

Ukázal se rozdíl v úzkostnosti mezi skupinou adolescentů, kteří poslali cizí osobě video sebe sama a adolescenty, kteří takové video neposlali ($U = 38\ 140$; $Z = 5,2$; $p < 0,001$). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H16**.

Míra účinku AUC, která se rovnala v tomto případě hodnotě 0,65, prakticky vyjadřuje pravděpodobnost, že pokud bychom ze skupiny adolescentů, kteří poslali někomu cizímu video sebe sama, vybrali jednoho náhodného respondenta, tak na 65 % dosáhne vyšší úzkostnosti než náhodně vylosovaný respondent, který takové video neposlal. V opačném případě by byla tato hodnota 0,35, tedy existovala by 35% pravděpodobnost, že by měl náhodně vybraný jedinec ze skupiny, která video neposlala, vyšší úzkostnost než jedinec, který video poslal.

OBDRŽENÍ VIDEO S NEVHODNÝM SEXUÁLNÍM OBSAHEM OD CIZÍ OSOBY

- H17: Adolescenti, kteří **obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.

Adolescenti, kteří obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby byli srovnáváni v míře úzkostnosti s těmi, kteří takové video neobdrželi, přičemž mezi těmito jedinci byl prokázán významný rozdíl ($U = 90,674$; $Z = 7,5$; $p < 0,001$). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H17**.

Podle výsledků AUC (= 0,64) má náhodně zvolený adolescent, který obdržel video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby, 64% pravděpodobnost, že bude vykazovat vyšší úzkostnost než adolescent, který takové video neobdržel. U náhodně vybraného jedince z nerizikové skupiny by tato pravděpodobnost dosáhla 36 %.

POSÍLÁNÍ NAHÝCH FOTOGRAFIÍ BLÍZKÉMU ČLOVĚKU

- H18: Adolescenti, kteří **posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.

Při srovnání míry úzkostnosti mezi jedinci, kteří posílají nahé fotografie blízkému člověku a těmi, kteří takové fotografie neposílají, byl zjištěn významný rozdíl ($U = 45,424$; $Z = 3,7$; $p < 0,001$). Na základě zjištěných výsledků **přijímáme hypotézu H18**.

Ukazuje se rozdíl v míře AUC mezi těmito dvěma skupinami, kdy získané výsledky naznačují, že u náhodně vylosovaného respondenta ze skupiny, která tyto fotografie posílá, je pravděpodobnost vyšší úzkostnosti 60 %, zatímco u respondentů, kteří nahé fotografie blízkému člověku neposílají, je pravděpodobnost vyšší úzkostnosti 40 %.

NABÍDKA PENĚZ ZA OSOBNÍ SETKÁNÍ

- H19: Adolescenti, kterým **někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.

Také tyto dvě skupiny adolescentů, kdy jedna skupina měla zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání, a druhá nikoliv, se mezi sebou odlišovaly v míře úzkostnosti ($U = 29,020$; $Z = 6,3$; $p < 0,001$). Na základě uvedených výsledků **přijímáme hypotézu H19**.

AUC v rámci tohoto vztahu dosáhlo hodnoty 0,69, a tento výsledek lze interpretovat tak, že pokud bychom náhodně vybrali ze skupiny adolescentů, kterým byly nabízeny peníze za osobní setkání, jednoho náhodného respondenta, bude u tohoto respondenta 69% pravděpodobnost vyšší míry úzkostnosti než u náhodně vybraného respondenta ze skupiny adolescentů, kteří tuto zkušenost nemají. Pokud by situace byla opačná a losovali bychom

ze skupiny respondentů, kteří takovou zkušenost z internetu nemají, dosahovali by vyšší míry úzkostnosti s 31% pravděpodobností, na rozdíl od rizikových jedinců.

VYDÍRÁNÍ NA INTERNETU

- H20: Adolescenti, kteří **byli vydírání na internetu**, vykazují vyšší **úzkostnost** než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.

Rozdíl v míře úzkostnosti mezi adolescenty, kteří byli a kteří nebyli vydírání, je podle výsledků testových statistik a p-hodnoty významný ($U = 38\ 813$; $Z = 6,43$; $p < 0,001$). Na základě těchto výsledků **přijímáme hypotézu H20**.

Skupiny se výrazně lišily v AUC, které dosahovalo u adolescentů, kteří byli vydírání na internetu hodnoty 0,67. Lze říct, že náhodně zvolený adolescent, který byl vydírán na internetu, má 67% pravděpodobnost, že bude vykazovat vyšší úzkostnost než adolescent, který vydírán nebyl.

Výsledky statistických analýz a stanovisko k platnosti hypotéz H16–H20 shrnuje tabulka č. 16.

Tabulka 16: Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H16–H20

Hypotéza	Zkušenost s ORCH	AUC	U	Z	p-hodnota	Stanovisko
H16	Ano	0,65	38 140	5,2	<0,001	Přijímáme H16
	Ne	0,35				
H17	Ano	0,64	94 674	7,5	<0,001	Přijímáme H17
	Ne	0,36				
H18	Ano	0,60	45 424	3,7	<0,001	Přijímáme H18
	Ne	0,40				
H19	Ano	0,69	28 020	6,3	<0,001	Přijímáme H19
	Ne	0,31				
H20	Ano	0,67	38 813	6,4	<0,001	Přijímáme H20
	Ne	0,33				

Pozn.: ORCH – online rizikové chování; AUC – Area Under Curve; U – testová statistika U; Z – statistika Z.

12.6 Shrnutí hypotéz

Předešlá kapitola se zabývala popisem a rozбором výsledků získaných dat pomocí deskriptivní a matematicko-statistické analýzy. Záměrem této kapitoly je předložit shrnutí zjištěných výstupů ve vztahu k výzkumným hypotézám, v rámci kterých byla testována jejich platnost a bylo vyjádřeno stanovisko o jejich přijetí či zamítnutí. Všechny hypotézy (H1–H20), včetně jejich znění, stanoviska, a kategorie, ke které se hypotézy vztahují, jsou uvedeny v tabulce č. 17.

Tabulka 17: Shrnutí hypotéz a stanoviska o jejich platnosti

Hypotézy		Stanovisko
Sociální opora od rodičů		
H1	Adolescenti, kteří poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama , vykazují nižší sociální oporu od rodičů než adolescenti, kteří takové video neposlali.	Přijímáme
H2	Adolescenti, kteří obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby , vykazují nižší sociální oporu od rodičů než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.	Přijímáme
H3	Adolescenti, kteří posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie , vykazují nižší sociální oporu od rodičů než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.	Přijímáme
H4	Adolescenti, kterým někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání , vykazují nižší sociální oporu od rodičů než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.	Přijímáme
H5	Adolescenti, kteří byli vydírání na internetu , vykazují nižší sociální oporu od rodičů než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.	Přijímáme
Sociální opora od kamarádů		
H6	Adolescenti, kteří poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama , vykazují nižší sociální oporu od kamarádů než adolescenti, kteří takové video neposlali.	Zamítáme
H7	Adolescenti, kteří obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby , vykazují nižší sociální oporu od kamarádů než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.	Zamítáme
H8	Adolescenti, kteří posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie , vykazují nižší sociální oporu od kamarádů než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.	Zamítáme
H9	Adolescenti, kterým někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání , vykazují nižší sociální oporu od kamarádů než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.	Zamítáme

H10	Adolescenti, kteří byli vydírání na internetu , vykazují nižší sociální oporu od kamarádů než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.	Zamítáme
Depresivita		
H11	Adolescenti, kteří poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama , vykazují vyšší depresivitu než adolescenti, kteří takové video neposlali.	Přijímáme
H12	Adolescenti, kteří obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby , vykazují vyšší depresivitu než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.	Přijímáme
H13	Adolescenti, kteří posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie , vykazují vyšší depresivitu než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.	Přijímáme
H14	Adolescenti, kterým někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání , vykazují vyšší depresivitu než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.	Přijímáme
H15	Adolescenti, kteří byli vydírání na internetu , vykazují vyšší depresivitu než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.	Přijímáme
Úzkostnost		
H16	Adolescenti, kteří poslali někomu cizímu na internetu video sebe sama , vykazují vyšší úzkostnost než adolescenti, kteří takové video neposlali.	Přijímáme
H17	Adolescenti, kteří obdrželi video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby , vykazují vyšší úzkostnost než adolescenti, kteří takové video neobdrželi.	Přijímáme
H18	Adolescenti, kteří posílají svému blízkému člověku své nahé fotografie , vykazují vyšší úzkostnost než adolescenti, kteří takové fotografie neposílají.	Přijímáme
H19	Adolescenti, kterým někdo na internetu nabízel peníze za osobní setkání , vykazují vyšší úzkostnost než adolescenti, kterým nebyly nabízeny peníze za osobní setkání.	Přijímáme
H20	Adolescenti, kteří byli vydírání na internetu , vykazují vyšší úzkostnost než adolescenti, kteří nebyli vydírání na internetu.	Přijímáme

13 DISKUSE

Tato kapitola prezentuje hlavní zjištění našeho výzkumného šetření a porovnává je se závěry již realizovaných výzkumů, které se zabývají obdobným tématem. Dále budou v kapitole zohledněny limity této práce, ale naopak i její přínos a možný přesah do praxe při práci s dospívajícími, a na závěr budou uvedeny další návrhy či doporučení pro budoucí studie s podobným záměrem.

Cílem této magisterské práce bylo prozkoumat vzájemné vztahy mezi citlivostí dospívajících vůči konkrétním formám online rizikového chování a psychologickými proměnnými, kterými jsou sociální opora od rodičů a kamarádů, depresivita a úzkostnost. Kapitola diskuse je rozdělena do tematických celků, které kopírují strukturu prezentovaných výsledků v kapitole Popis a interpretace výsledků.

Prevalence online rizikového chování

Mezi sledované formy online rizikového chování, které jsme si kladli za cíl prozkoumat, patří posílání videa sebe sama cizí osobě na internetu, obdržení videa se sexuálním obsahem od cizí osoby, zasílání nahých fotografií blízkému člověku na internetu, zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání a vydírání na internetu. Tyto formy online rizikového chování lze rozdělit do kategorií, které byly uvedeny v teoretické části práce, přičemž se jedná o oblast kontaktu s cizími osobami, kybergrooming, sexting a kyberagresi.

Na základě použité metody vlastní konstrukce DCK byla zjišťována prevalence vybraných pěti forem online rizikového chování u našeho výzkumného souboru, který byl tvořen celkem 1 093 českými adolescenty ve věku 15–19 let, kteří tento dotazník vyplnili.

Prevalence **poslání videa sebe sama někomu cizímu na internetu** odpovídala v rámci našeho šetření 10,8 %. Jediný český výzkum zabývající se prevalencí posílání vlastních intimních videí osobám na internetu, je výzkum Kopeckého a Sztokowského (2017), kteří zjistili, že 6 % dospívajících z jejich výzkumného souboru (N = 4 878, průměrný věk 14 let), posílá svá intimní videa v online prostředí. Autoři nespécifikovali, zda příjemcem musí být cizí osoba z internetu, a proto bychom mohli předpokládat nižší prevalenci. Jsme si však vědomi toho, že průměrný věk v uvedeném výzkumu byl o 2 roky méně než v našem výzkumu, a předešlá výzkumná zjištění naznačují, že starší dospívající se zapojují více do sextingu, než mladší (Mori et al., 2022), takže předpokládáme, že by tato prevalence byla vyšší, pokud by se autoři zaměřili na starší dospívající. Minulé výzkumy, které se zabývaly rizikovým kontaktem s cizími osobami na internetu (Australian Communications and Media

Authority [ACMA], 2013; Livingstone et al., 2011; Office of National Statistics, 2020; Phyfer et al., 2016; UNICEF South Africa, 2022) se nezaměřovaly pouze na zaslání videa, ale také fotografie, přičemž toto rizikové chování tvořilo souhrnnou kategorii „poslání fotky nebo videa sebe sama někomu, koho jsem nikdy nepotkal/a face-to-face“. Nemůžeme tedy usuzovat, zda je námi zjištěná prevalence, která se zaměřuje pouze na posílání videí, blízká hodnotám v jiných studiích, avšak můžeme předpokládat, že se příliš neodchyluje od těchto zjištění. Například podle výzkumného šetření rozsáhlé studie *EU Kids Online* z roku 2011 (Livingstone, 2011) poslalo 14 % respondentů z celkového počtu 25 000 dětí a dospívajících ve věku 9–16 let fotografii nebo video sebe sama cizí osobě, kterou znali pouze z internetu. V australské studii společnosti ACMA (2013) byla zjištěna 9% prevalence poslání fotografie či videa cizí osobě mezi dospívajícími ve věku 12–17 let, přičemž vyšší prevalence byly zjištěny u starších věkových skupin, zejména 14–15let (14 %) a 16–17 let (10 %). Novější americká studie Thorn (2022a), která zahrnovala výzkumný soubor dospívajících ve věku 13–17 let (N = 755), uvádí, že celkem 30 % dospívajících v tomto průzkumu uvedlo, že poslalo cizí osobě na internetu fotografii či video sebe sama.

V případě našeho výzkumného souboru byla u dospívajících zjištěna 34,5% prevalence **obdržení videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby**. Námi zjištěná prevalence se ukázala být vyšší než v jiných výzkumných šetřeních. Nižší hodnotu uvádí Kopecký et al. (2017), kteří ve svém výzkumu zjistili prevalenci 21,5 % obdržení erotického či pornografického videa od internetového známého. V rámci studie *EU Kids Online IV* zjistili u dospívajících ve věku 11–17 let také 35% prevalenci obdržení zprávy se sexuálním obsahem, avšak zprávou byla myšlena souhrnná kategorie zahrnující textovou zprávu, obrázky, fotografie či videa se sexuálním obsahem (Bedrošová et al., 2018). Podobné výsledky přinesla studie *EU Kids Online 2020*, jejíž autoři rozdělili své výsledky dle věku, přičemž bylo shledáno, že starší dospívající ve věku 15–16 let dostávali více sexuálních zpráv (50 %) než mladší dospívající ve věku 12–14 let (25 %) (Šmahel et al., 2020). Opět však musíme brát v potaz, že tyto výzkumy nezahrnují dospívající starší 17 let, kdy můžeme očekávat, že by prevalence byla vyšší.

Zjistili jsme, že **blízkému člověku posílá své nahé fotografie** 11,3 % dospívajících. Ani zde nemůžeme tyto hodnoty plně porovnat s výsledky jiných studií, jelikož se v naší práci zaměřujeme primárně na posílání fotografií, zatímco ostatní výzkumná šetření nerozlišují, zda se jedná o fotografie či video a také se blíže nezaměřují na to, s kým jsou fotografie sdíleny. Výsledky výzkumu Katze a El Asama (2019), který sesbíral kvantitativní data od

6 045 dospívajících ve věku 13–17 let, dokládají, že 17 % dospívajících ve věku 15 a více let sdílí explicitní fotografie, videa nebo livestreamy. Autoři také upozorňují, že se tato prevalence s věkem zvyšuje, kdy se prevalence u mladších dospívajících (13–14 let) pohybuje kolem 4–7 %, a tato prevalence se téměř zdvojnásobuje kolem 15 let. Výsledky staršího výzkumu z roku 2008 ukázaly, že nahou či polonahou fotografii nebo video poslalo či sdílelo přibližně 20 % dospívajících ve věku 13–19 let, přičemž z velké části (27–69 %) byl tento materiál sdílen s osobami, které respondenti znali (přítel/přítelkyně, někdo, s kým randili, kdo se jim líbil nebo dobří kamarádi) (The National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy, 2008). Podobné závěry přinesl aktuální americký výzkum Thorn (2022b), kde dospívající uvedli, že mezi 54–63 % bývá příjemcem nahých fotografií či videí jejich partner nebo kamarád. Pokud bychom se drželi těchto výsledků, a věřili bychom, že přibližně 17 % dospívajících sdílí nahé či polonahé fotografie nebo videa, přičemž přibližně 60 % tohoto materiálu je určeno lidem blízkým dospívajícím, můžeme předpokládat, že námi zjištěná prevalence (11,3 %) se opět příliš neodchyluje od ostatních zjištění, jejichž prevalenci bychom mohli přibližně odhadovat na 10,5 %. Musíme však zohlednit fakt, že tyto výzkumy se opět zaměřovaly mimo fotografie i na videa, z čehož vyplývá, že je možné, že je námi zjištěná prevalence vyšší než ta, která vychází v rámci ostatních výzkumných zjištění.

Zaměřili jsme se také na **zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání od cizí osoby z internetu**, se kterou mělo zkušenost 9,2 % dospívajících v našem výzkumném souboru. Tyto praktiky nabídky peněz, ale i jiných dáreků, jsou prostředkem groomerů, jejichž účelem je navázání úzkého kontaktu s dítětem či dospívajícím (de Santisteban et al., 2018; Kopecký, Szotkowski & Krejčí, 2014). V našem případě se však opět jedná o zkušenost s konkrétní formou online rizikového chování, jehož prevalence nebyla blíže prozkoumána. Gámez-Guadix et al. (2021) doplňují, že neexistuje žádná dostupná studie, která by rozlišovala mezi různými strategiemi groomerů, jako je zmíněné dávání dáreků či peněz, lhaní oběti či projevování zájmu o oběť. Taktéž neexistují studie, které by zjišťovaly prevalenci těchto strategií.

Prevalence dospívajících, kteří byli někdy **vydírání na internetu**, byla ve výzkumném souboru 12,3 %. Námi zjištěné hodnoty jsou vyšší než ty, které byly zjištěny v rámci výzkumu týmu E-bezpečí, který proběhl na vzorku více než 21 000 dospívajících (v zastoupení 68,6 % ve věku 11–14 let a 31,4 % ve věku 15–17 let). Podle tohoto výzkumu se 7,3 % dospívajících stalo obětí vydírání na internetu (Kopecký, Szotkowski & Krejčí,

2014). Tuto prevalenci nemůžeme však plně srovnávat s našimi výsledky, jelikož větší část respondentů byli mladší dospívající (časná adolescence), zatímco v našem výzkumu jsou zahrnuti spíše starší dospívající spadající do střední a pozdní adolescence. V rámci sextortion (sexuálního vydírání) byla u dospívajících ve věku 12–17 let (N = 5 568) zjištěna prevalence 5 % (Patchin & Hinduja, 2018). Kopecký však již v roce 2014 upozorňoval, že počet případů dětí vydíraných v prostředí internetu roste jak v Evropě, tak i ve Spojených státech (Kopecký, 2014), a proto předpokládáme, že naše výsledky lze považovat za realistické.

Sociální opora od rodičů

Tři výzkumné hypotézy se zabývaly sdílením nebo obdržением rizikového materiálu (fotografie, videa) na internetu. Jednalo se o zaslání videa sebe sama cizí osobě, obdržení videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby a posílání nahých fotografií blízkému člověku. Naše výsledky ukázaly, že dospívající, kteří mají zkušenost s těmito typy online rizikového chování, vykazují nižší sociální oporu od rodičů než dospívající, kteří neměli zkušenost s tímto typem chování.

První dvě online riziková chování jsou zaměřena na **posílání a obdržení videa**, jelikož je video dle našeho úsudku materiálem, který je na rozdíl od fotografie více intimní, ještě navíc pokud je takový materiál zasílán cizí osobě. Naše výsledky jsou potvrzeny pouze částečně. Například Mýlek, Dědková a Macháčková (2019) tvrdí, že vztahy s rodiči nemají vliv na komunikaci dospívajících s cizími osobami, přičemž tento vztah nepotvrzuje hypotézu sociální kompenzace (Kraut et al., 2002), která tvrdí, že by dospívající s chudšími vztahy v rodině kompenzovali tyto vztahy komunikací s cizími osobami na internetu. Pokud však budeme brát posílání videí sebe sama jako formu sextingu, výzkumy Baumgartnera et al. (2012) a Jonssona et al. (2015) potvrzují předpoklad, že dospívající, kteří se do sextingu zapojují, mají horší vztahy s rodiči. Také Burén a Lundeová (2018) ve své studii zjistili, že vyšší sociální opora od rodičů byla signifikantně spojena s nižší pravděpodobností posílání fotografií a videí se sexuálním obsahem cizím lidem. Pokud by obdržení videa se sexuálním obsahem od cizí osoby bylo bráno dospívajícími jako nechtěné a nepříjemné, je taktéž potvrzeno několika výzkumy, že dospívající, kteří mají nedostatek sociální opory od rodičů, dostávají více nevyžádaných zpráv se sexuálním obsahem od dospělých cizích osob (Mitchell, Finkelhor, & Wolak, 2001; Mitchell, Wolak & Finkelhor, 2008; Wells & Mitchell, 2008).

Výsledky výzkumu sextingu Buréna a Lundeové (2018), který se zaměřoval mimo posílání fotografií cizím lidem také posíláním fotografií partnerům, přátelům či online kamarádům, a kterého se účastnilo 1 653 dospívajících ve věku 12–16 let, naznačují, že je vyšší sociální opora od rodičů spojena s nižší pravděpodobností sextingu s přáteli, se kterými se setkávají dospívající v reálném životě, avšak nebyl nalezen signifikantní vztah pro nižší pravděpodobnost sextingu s partnerem nebo online přáteli. Výsledky tohoto výzkumu potvrzují naše zjištění o nižší sociální opoře u dospívajících, kteří **posílají nahé fotografie své blízké osobě**, jen částečně, jelikož jsme blíže nespécifikovali, kdo může být blízkou osobou, a může se tedy jednat jak o partnera, tak o offline či online kamarády. Tyto výsledky však mohou alespoň z části naznačovat, že kvalita vztahu rodiče a dospívajícího souvisí se sextingem. Někteří autoři kromě toho uvádí, že podporující rodiče a jejich postoje mohou ovlivnit, jaký vztah budou mít jejich děti k online sexuálním aktivitám (Dolev-Cohen & Ricon, 2020; Sorbring et al., 2015).

Zjistili jsme, že dospívající, kterým byly **nabízeny peníze za osobní setkání**, vykazují nižší sociální oporu od rodičů než dospívající, kteří tuto zkušenost neměli. Výzkumy, které se zaměřovaly na zranitelnost dospívajících vůči kybergroomingu, potvrdily, že pokud je dospívající odcizený rodičům, je s nimi v konfliktu nebo v rodině existují určité problémy a neshody, je tento jedinec zranitelnější vůči sexuálním praktikám predátorů na internetu (Whittle et al., 2013). Olson et al. (2007) tvrdí, že jedním z faktorů, který ovlivňuje, jakou oběť si vybírají sexuální predátoři, je existence napjatého vztahu či konfliktu mezi dospívajícím a rodičem, kdy jsou na straně rodičů přítomny minimální obavy o potomka. Autoři studie *European Online Grooming Project* (Webster et al., 2012) shrnují, že zranitelnými oběťmi jsou pro pachatele jedinci, kteří mají složité vztahy s rodiči, vyžadují si pozornost dospělého a hledají empatii a zpětnou vazbu. Ačkoli se dostupné výzkumy nezabývaly přímo sociální oporou, domníváme se, že pokud nemá dospívající jedinec ve svém vztahu s rodiči dostatečnou oporu, hledá tuto oporu někde jinde a je tak zranitelnější vůči nebezpečným strategiím groomerů.

Dle našich zjištění adolescenti, kteří byli **vydírání na internetu**, vykazují nižší sociální oporu od rodičů než ti, kteří vydírání nebyli. Tyto výsledky jsou v souladu se studií Borraccina et al. (2022), která na poměrně velkém souboru dospívajících (N = 58 976) dokazuje, že sociální opora významně snižuje riziko viktimizace v online prostředí. Protektivní vliv sociální opory ze strany rodičů se ukázal také ve studii Arató et al. (2022), jehož autoři uvádí, že vliv opory od rodičů na kyberviktimizaci u dospívajícího je přímý,

kdy opora z jejich strany působí rovnou proti kyberviktimizaci, ale projevil se také její nepřímý vliv, a to skrze pozitivní působení rodičů na porozumění emocím a užívání účinných strategií práce s emocemi u dospívajícího v případě, kdy prožívá v rámci kyberagrese negativní emoce.

Sociální opora od kamarádů

Dalším výzkumným cílem bylo zjistit, zda dospívající, kteří mají zkušenost se **sdílením nebo obdržením rizikového materiálu vzhledem k cizím osobám** (zaslání videa sebe sama cizí osobě a obdržení videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby) či **posíláním nahých fotografií blízkému člověku**, budou také vykazovat nižší sociální oporu od kamarádů než dospívající, kteří tuto zkušenost nemají. Mezi sociální oporou od kamarádů a těmito online riziky se však nenašel žádný významný vztah. Burén a Lundeová (2018) dle výsledků jejich výzkumu uvádí, že u dospívajících chlapců, kteří mají silnou oporu v kamarádech, je větší pravděpodobnost zapojení se do sextingu (s partnerem, kamarády, i cizími osobami). Tento vztah však nebyl nalezen u dívek. Víme však, že dívky posílají více fotografií či videí sebe sama cizím osobám než chlapci (Thorn, 2022a), a jelikož jsme se nezaměřovali na zmapování rozdílů mezi pohlavími, mohly by být tímto naše výsledky ovlivněny. Nejnovější výzkum Foodyho et al. (2023) je v rozporu s našimi výsledky, a jejich zjištění uvádí, že sexting (nerozlišováno, zda je příjemcem cizí osoba či osoba blízká) je pozitivně asociován s kvalitními vztahy s kamarády, které zahrnují například emoční oporu.

Stejně jako u sociální opory od rodičů, i zde jsme předpokládali, že dospívající, kteří **obdrželi nabídku peněz za osobní setkání**, budou vykazovat nižší sociální oporu od přátel než ti, kteří tuto zkušenost neměli. Domnívali jsme se, že online agresori budou mít tendenci zaměřovat se na dospívajícího, který se mezi vrstevníky jeví jako izolovaný a hledá si oporu mimo vrstevnickou skupinu. Zjištěný vztah mezi sociální oporou od kamarádů a nabídkou peněz za setkání byl sice významný, ukázal se však vztah opačný – dospívající, kteří dostali tuto nabídku, vykazovali vyšší sociální oporu od kamarádů než dospívající, kteří neměli tuto zkušenost. Takové závěry by byly v souladu se studií Mýlka, Dědkové a Macháčkové (2020), kteří neobjevili souvislost sociální opory od kamarádů se zapojováním se do online komunikace s cizími osobami. Může zde působit tzv. model „rich get richer“, který předpovídá, že společenší a extravertovaní jedinci, kteří mají sociální oporu, mají větší prospěch z používání internetu, jelikož se nebojí oslovit ostatní v online prostředí (Kraut et al., 2002). Podle několika autorů (Ciairano et al., 2007; Lachman et al., 2013; Vassallo et al., 2014) může sociální opora od přátel působit dospívající zranitelnější vůči problémovému

chování jako je lhaní a delikvence. Například výzkum Wachse et al. (2018), zjistil že dospívající (N = 2 042; 11–17 let), kteří byli obětí kybergroomingu vykazovali často tzv. problematické offline chování (problémy s učiteli, záškoláctví, delikvence). Je tedy možné, že dospívající, kteří mají více sociální opory od kamarádů, mohou více hazardovat s riziky na internetu.

Vztah mezi sociální oporou od kamarádů a zkušeností s **vydíráním** se v rámci našeho výzkumného souboru neukázal být významný. Tento náš závěr je ve shodě s výsledky již zmíněné studie Borraccina et al. (2022), kde se vliv sociální opory od kamarádů ukázal také jako méně důležitý při zmírňování rizika kyberviktimizace. Na druhou stranu jsou naše výsledky jsou v rozporu se zjištěními výzkumu Arató et al. (2022), kde se přátelská sociální opora jevila jako protektivní faktor vůči kyberviktimizaci.

Depresivita

Ybarra et al. (2005) ve svém výzkumu došli k závěru, že mladí depresivní lidé častěji používají internet pro online komunikaci, a to zejména s cizími osobami. Taktéž Radovic et al. (2017) potvrzují, že dospívající, kteří trpí depresí, jsou ve srovnání s obecnou populací častějšími uživateli sociálních sítí, a větší část jejich online přátel je tvořena cizími osobami. Podobně Mýlek, Dědková a Macháčková (2020) uvádí, že dospívající, kteří jsou smutní a plačtiví se zapojují více do kontaktu s cizími osobami na internetu. Gassó (2019) a Mori et al. (2019) ve svém literárním přehledu sumarizují, že existuje pozitivní souvislost mezi depresivními symptomy a sextingovým chováním, Gassó et al. (2020) navíc doplňuje, že depresivita je spojená zejména s aktivním sextingem (odesíláním sexuálního materiálu). Naším předpokladem tedy bylo, že dospívající, kteří mají zkušenost se **sextingem s cizími osobami** (poslání či obdržení videa), budou vykazovat také vyšší depresivitu. Námi zjištěné výsledky tento vztah naznačují, a to jak v rámci poslání videa či obdržení videa. Tyto výsledky se shodují s uvedenými studiemi a jejich závěry. Nebyl však nalezen žádný výzkum, který by sledoval konkrétně vztah sextingu s cizí osobou a depresivitou. Pokud by obdržená videa od cizích osob byla nevyžádaná nebo nechtěná, podle dvou výzkumů existuje vztah mezi depresivitou a nevyžádanými zprávami se sexuálním obsahem (Mitchell et al., 2001; Ybarra et al., 2004).

Dále nás zajímal vztah depresivity a sextingu dospívajícího s osobou blízkou, tedy pokud dospívající **posílá své blízké osobě nahé fotografie**. Dle výzkumu *Sex and Tech* (National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy, 2008), kterého se účastnilo 653

dospívajících ve věku 13–19 let, vnímá 51 % dívek a 18 % chlapců tlak na to, aby svému partnerovi posílali zprávy či fotografie se sexuálním obsahem. Navíc 23 % dívek a 24 % chlapců vnímá tento tlak také ze strany kamarádů. Podle Gassó et al. (2020) je nátlak k zapojení se do sextingu spojen s vyšší mírou depresivity. Můžeme tedy předpokládat, že pokud dospívající vnímají často tento tlak ze strany svých blízkých osob, mohou být poté více depresivní.

Gámez-Guadix et al. (2021) a Whittle et al. (2013) našli korelace mezi depresivitou a kybergroomingem u dospívajících. Z tohoto důvodu jsme hledali vztah mezi jednou ze strategií groomerů, konkrétně **nabídkou peněz za osobní setkání**, a depresivitou u dospívajících, kdy jsme očekávali, že dospívající, kteří již někdy obdrželi nabídku peněz za osobní setkání od cizí osoby z internetu, budou vykazovat vyšší depresivitu než jedinci, kteří takovou zkušenost nemají. Námi zjištěné výsledky potvrdily tento vztah, přičemž v souladu s nimi Gámez-Guadix et al. (2021) ve své studii odlišných strategií kybergroomingu zjistili slabý vztah depresivity a nabízení dárků jako strategie groomerů. Předpokladem těchto autorů je, že tyto strategie mohou prospektivně zvyšovat depresivní symptomy u dospívajících, jelikož psychologická manipulace ze strany predátora zvyšuje míru těchto symptomů. Autoři navíc apelují na to, že by tyto vztahy měly být blíže prozkoumány v příštích longitudinálních výzkumech.

Zabývali jsme se také vztahem depresivity a **vydírání dospívajících na internetu**, kde jsme opět předpokládali, že dospívající, kteří byli vydírání na internetu, budou vykazovat vyšší depresivitu než ti, kteří vydírání nebyli. Naše výsledky potvrdily tuto hypotézu. Vycházeli jsme z předpokladu, kdy několik studií potvrdilo, že dospívající, kteří se stanou obětí kyberšikany či kyberagrese, vykazují vyšší úroveň depresivity (Guo et al., 2016; Kowalski et al., 2014; Wang et al., 2020) a tato viktimizace působí také jako rizikový faktor pro rozvoj depresivních symptomů (Calvete et al., 2016; Chu et al., 2018; Landoll et al., 2015). Zabývali jsme se však konkrétně vydíráním, které jsme však blíže nespecifikovali na konkrétní kategorii. Může se tak jednat o vydírání zveřejnění informací, fotografií či videí dospívajícího. Hong et al. (2020) ve své práci uvádí, že oběti vydírání, při kterých jsou využívány jejich intimní materiály (fotografie či videa), mohou po jejich zveřejnění upadnout do deprese nebo se mohou tyto osoby dokonce uchýlit k sebevraždě. Existuje také vztah mezi depresivitou a partnerským kybernásilím, přičemž tuto spojitost dokazuje longitudinální výzkum Toplu-Demirtas et al. (2020), kde bylo zjištěno, že tento vztah je

navíc obousměrný, tedy partnerské kybernásilí vede k depresi a deprese zase naopak k partnerskému kybernásilí.

Úzkostnost

Při zkoumání vztahu úzkostnosti a sdílení či obdržení rizikového materiálu jsme vycházeli z výzkumů, které poukazovaly na významnou pozitivní korelaci vyšší úzkostnosti a sextingu, ať byli dospívající příjemci či odesílateli zpráv se sexuálním obsahem (Dake et al., 2012; Englander, 2012). Náš předpoklad o vztahu vyšší úzkostnosti a sextingu, který opět zahrnuje **posílání videa sebe sama cizí osobě, obdržení videa se sexuálním obsahem od cizí osoby** nebo **posílání nahých fotografií blízké osobě**, se ve všech třech případech potvrdil. Vysvětlení nalezeného vztahu mezi úzkostností a posíláním fotografií či videí uvádí autoři Szotkowski et al. (2020), podle kterých si jedinec může až příliš připustit, že poslaný materiál lze zaznamenávat, ukládat a znovu procházet, což v něm může následně vyvolat úzkost a strach z následků sextingu. Podle Klettke et al. (2019) se ukazuje, že existuje několik důvodů, proč se úzkostní jedinci zapojují do sextingu. Jedním z nich může být snaha zkvalitnit svůj stávající nebo potenciální partnerský vztah, další provozují sexting, protože se chtějí vyhnout konfliktu, a třetím důvodem je, že jedinec cítí úzkost kvůli přijímání sextových zpráv, kdy se od něj očekává, že bude recipročně odpovídat také sextem, což může být dále spojeno s obavami, jako je nežádoucí šíření sextu, pokud jedinec takové zprávy oplatí.

Gámez-Guadix et al. (2021) a Whittle et al. (2013) našli kromě korelace kybergroomingu s depresivitou také korelaci s úzkostností u dospívajících. Dle těchto poznatků jsme se rozhodli prozkoumat, zda dospívající, kteří obdrželi **nabídku peněz za osobní setkání**, budou vykazovat také vyšší úzkostnost, přičemž námi zjištěné hodnoty potvrzují tento předpoklad. Gámez-Guadix et al. (2021), který se ve svém výzkumu zabýval dílčími strategiemi groomerů, našel slabý vztah mezi úzkostností a nabízením dárků za osobní setkání. Předpokládáme zde obousměrný vztah s úzkostností, tedy že se úzkostnost zvyšuje psychickou manipulací groomera, ale také že budou úzkostní jedinci náchylní na tyto vztahy, a to kvůli zvýšenému zájmu ze strany groomera apod.

Na základě výsledků aktuální metaanalýzy Molera et al. (2022), kde bylo zjištěno, že je u obětí kyberagrese větší pravděpodobnost přítomnosti úzkostnosti a úzkostnost se zde jevila jako prediktor kyberviktimizace, jsme se rozhodli prozkoumat také tento vztah. Předpokládali jsme, že dospívající, kteří byli **vydírání na internetu**, budou vykazovat vyšší

úzkostnost než dospívající, kteří tuto zkušenost nemají. Tento náš předpoklad byl potvrzen a naše výsledky jsou v souladu s výzkumem Grigore a Maftai (2020), kteří zkoumali vliv kyberagrese, přičemž se zaměřili z velké části na vydírání u dospívající ve věku 12–15 let, a zjistili, že oběti této agrese vykazují vyšší míru aktuální úzkostnosti.

Limity

Jsme si vědomi, že jedním z limitů naší práce je reprezentativnost našeho výzkumného souboru. Ačkoliv je počet 1 095 respondentů poměrně slušný, jedním z problémů je nerovnoměrné zastoupení škol v rámci krajů. Naším původním záměrem bylo mít v zastoupení každého kraje jedno gymnázium a jednu střední odbornou školu nebo učiliště, což se nám z organizačních důvodů některých škol nepodařilo zajistit. Mezi možné limity můžeme také zařadit nízké počty respondentů v okrajových věkových kohortách (tj. 15letí a 19letí), které mohou zkreslit námi zjištěné prevalence online rizikového chování.

Jako určité omezení vnímáme neurčité definování zkoumaných forem online rizikového chování, které bylo v některých případech víceznačné nebo naopak příliš konkrétní, a z tohoto důvodu bylo obtížné propojovat námi zjištěné výsledky s již existujícími poznatky. Možným omezením může být také široký záběr této práce, kdy jsme se plně nevěnovali určité oblasti online rizikového chování, ale spíše konkrétním aspektům v rámci několika oblastí.

Přínosy a doporučení pro budoucí výzkum

Za přínosné, oproti ostatním výzkumům, které se zabývají online rizikovým chováním, vnímáme zároveň to, co jsme popsali jako limit naší studie, a to je konkrétnost vybraných online rizikových aktivit, ať už z hlediska formy nebo jejich agresora. Je pravdou, že se některé jiné výzkumy zabývají například prevalencí konkrétních forem online rizikového chování, avšak pouze malá část se zabývá jejich vztahem k psychologickým proměnným. Naše studie také přispěla k bližšímu prozkoumání prevalence jedné ze strategií kybergroomingu (nabídka peněz za osobní setkání), která nebyla příliš probádána.

Objasnění vybraného online rizikového chování v souvislosti se zkoumanými psychologickými fenomény má důležitý potenciál pro výzkum zranitelnosti dospívajících vůči rizikovým aktivitám v kyberprostoru. Věříme, že výsledky našeho výzkumu přispějí k podrobnějšímu sledování aktuálního vývoje online rizikových aktivit u dospívajících v České republice a poskytnou důležité údaje, které jsou využitelné v prevenci a pomohou v následné efektivnější intervenci u rizikových jedinců v online prostředí.

Významným zjištěním našeho výzkumu, které stojí za další bádání, je vztah dalších forem online rizikového chování vzhledem k sociální opoře od rodičů, depresivitě a úzkostnosti. Vnímáme, že by bylo užitečné prozkoumat tyto vztahy více do hloubky a zmapovat zmíněné psychologické fenomény vzhledem k dalším konkrétním formám online rizikového chování. Bližší prozkoumání této oblasti by tak mohlo přispět ke kvalitnější budoucí prevenci a intervenci u jedinců, kteří jsou vůči tomuto rizikovému chování zranitelní.

14 ZÁVĚR

Tato diplomová práce je zaměřena na prozkoumání vztahu mezi konkrétními formami online rizikového chování a vybranými psychologickými fenomény u dospívajících, mezi které patří sociální opora od rodičů a od kamarádů, depresivita a úzkostnost. Do online rizikového chování, které bylo prozkoumáváno, byly zařazeny následující rizikové online aktivity: 1) Posílání videa sebe sama cizí osobě na internetu; 2) Obdržení videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu; 3) Posílání svých nahých fotografií blízkému člověku; 4) Zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání; 5) Zkušenost s vydíráním na internetu.

První část výsledků prezentuje jednotlivé prevalence zmíněných forem online rizikového chování, které jsme získali na základě administrace metody Dotazníku citlivosti v kyberprostoru (Babilonová, Hudecová, Suchá & Dolejš, 2021). Bylo zjištěno, že 10,8 % dospívajících poslalo někomu cizímu na internetu video sebe sama a 34,5 % dospívajících obdrželo video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby. Zjištěné výsledky ukazují, že blízkému člověku posílá své nahé fotografie 11,3 % dospívajících. Dále mělo 9,2 % dospívajících zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání od osoby z internetu a 12,3 % bylo někdy vydíráno na internetu.

Významné výsledky přinesla analýza jednotlivých metod Dotazníku sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ) (Malecki, Demaray & Elliot, 2000) a Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21) (Lovibond & Lovibond, 1995), jejichž výsledky jsme srovnávali v rámci dvou skupin adolescentů, podle toho, zda měli či neměli zkušenost s online rizikovým chováním. Z celkového počtu 20 hypotéz bylo 15 z nich přijato a 5 zamítnuto. Na základě analýzy dat uvádíme v následujících bodech přehled hlavních zjištění výzkumu:

Sociální opora od rodičů

- U všech pěti forem online rizikového chování byl nalezen rozdíl mezi adolescenty, kdy jedinci, kteří měli zkušenost s konkrétním online rizikovým chováním, vykazovali nižší sociální oporu od rodičů oproti jedincům, kteří danou zkušenost neměli.
- Všechny výzkumné hypotézy, které se vztahovaly k sociální opoře od rodičů, byly přijaty.

Sociální opora od kamarádů

- U čtyř forem online rizikového chování nebyl nalezen rozdíl mezi adolescenty v sociální opoře od kamarádů a tím, zda měli či neměli zkušenost s daným rizikovým chováním.
- Výjimkou, kdy byl nalezen rozdíl mezi adolescenty, byla zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání od osoby z internetu. Avšak ukázal se opačný vztah, než který jsme předpokládali, tedy že jedinci, kteří měli zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání vykazovali vyšší sociální oporu od kamarádů než jedinci, kteří tuto zkušenost neměli.
- Všechny výzkumné hypotézy, které se vztahovaly k sociální opoře od kamarádů, byly zamítnuty.

Depresivita

- U všech pěti forem online rizikového chování byl nalezen rozdíl mezi adolescenty, kdy jedinci, kteří měli zkušenost s konkrétním online rizikovým chováním, vykazovali vyšší depresivitu oproti jedincům, kteří danou zkušenost neměli.
- Všechny výzkumné hypotézy, které se vztahovaly k depresivitě, byly přijaty.

Úzkostnost

- U všech pěti forem online rizikového chování byl nalezen rozdíl mezi adolescenty, kdy jedinci, kteří měli zkušenost s konkrétním online rizikovým chováním, vykazovali vyšší úzkostnost oproti jedincům, kteří danou zkušenost neměli.
- Všechny výzkumné hypotézy, které se vztahovaly k úzkostnosti, byly přijaty.

SOUHRN

Tato práce se zabývá analýzou souvislosti online rizikového chování a vybraných proměnných – sociální opora od rodičů a od přátel, depresivita a úzkostnost. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické.

Teoretická část se skládá ze šesti základních kapitol. První kapitola se zabývá vymezením pojmu internet a kyberprostoru a dále je přiblížena problematika psychologických aspektů dospívajících na internetu, která se pojí s disinhibičním efektem a virtuální identitou. Kapitola nezapomíná obeznámit s tím, kde se pohybují dnešní dospívající na internetu.

Druhá a nejobsáhlejší kapitola seznamuje s komplexním tématem online rizikového chování. Nejprve bylo vymezeno rizikové chování obecně, dále bylo teoreticky ohraničeno, co je online rizikové chování, a poté byly představeny a blíže popsány vybrané oblasti, kterými jsme se zabývali v rámci našeho výzkumu. Postupně byly uvedeny oblasti kontaktu s cizími osobami, kyberagrese, sextingu a expozice explicitnímu obsahu na internetu, přičemž každá z těchto podkapitol obsahovala podrobný popis této aktivity či chování, dále jeho prevalenci a výzkumy, které se danou oblastí zabývaly. Nutno říci, že tyto podkapitoly byly zaměřeny primárně na informace, které se týkají zkušenosti s nimi u dospívajících.

Třetí kapitola seznamuje s proměnnou sociální opora. Byla nastíněna její teoretická paradigmatata, funkce a typy sociální opory a její zdroje, načež se text dále orientoval zejména na sociální oporu od rodičů a od kamarádů, které jsou významnými zdroji opory v období adolescence (Levesque, 2018). Posléze byl věnován prostor výzkumům těchto zdrojů sociální opory v období dospívání ve vztahu k online rizikovému chování, přičemž byla pozornost věnována především vnímané sociální opoře, kdy jde o oporu subjektivně vnímanou jedincem, jenž je schopen ji hodnotit (Mareš, 2002b). Uvedené výzkumy naznačují, že online rizikové chování je spojeno s nedostatkem sociální opory od rodičů a kamarádů (Borraccino et al., 2022; Kowalski et al., 2014).

Čtvrtá a pátá kapitola pojednávají o depresivitě a úzkostnosti. V obou kapitolách byly tyto koncepty rozlišeny od obecného pojetí deprese/úzkosti, zatímco jsme se v definování depresivity a úzkostnosti inspirovali Dolejšem et al. (2018) a tyto termíny jsou v rámci naší práce chápány jako aktuální psychický stav nebo míra daných symptomů u jedince. Po jejich vymezení následoval popis typických projevů deprese či úzkosti a byly uvedeny epidemiologické údaje. Dále byla popsána jejich přítomnost v období adolescence, odlišnost projevů typických pro toto vývojové období, možné zdroje a rizikové či protektivní faktory.

Na závěr byly prezentovány výzkumy zkoumající vztah těchto proměnných vzhledem k online rizikovému chování, kde byl popsán významný vliv depresivity (McCrae et al., 2017; Moukalled et al., 2021) a úzkostnosti (Dodaj et al., 2020; Qiu et al., 2022) u dospívajících na to, zda se zapojí do online rizikových aktivit, či nikoliv.

Šestá a poslední kapitola teoretické části naší práce seznamuje s obdobím adolescence. Jsou zde stručně nastíněny vývojové změny, které v této životní etapě probíhají, dále se kapitola s ohledem na věk dospívajících, na které cílí naše práce, věnuje období střední a pozdní adolescence a typickým projevům v těchto etapách. Závěrem se kapitola zaměřuje na hledání identity a prostor je věnován také rizikovému chování, které je s tímto obdobím úzce spojeno (Dolejš & Orel, 2017; Macek, 2003).

Po teoretické části následuje praktická neboli výzkumná část této práce. Po formulování výzkumného problému byly stanoveny konkrétní cíle výzkumu a hypotézy. Cílem této práce bylo prozkoumat vzájemné vztahy mezi citlivostí dospívajících vůči konkrétním formám online rizikového chování a sledovanými psychologickými fenomény, konkrétně sociální oporou od rodičů a kamarádů, depresivitou a úzkostností. Bylo stanoveno celkem 20 hypotéz, přičemž ke každé sledované psychologické proměnné náleželo 5 z nich, jelikož se každá vyjadřovala k jedné z pěti online rizikových aktivit.

Následně byl charakterizován základní a výzkumný soubor, který tvořili dospívající ve věku 15–19 let, a zároveň se jednalo o žáky denního studia na gymnáziích, středních odborných školách a učilištích ze všech krajů České republiky. Výzkumný soubor tvořilo po vyčištění dat 1 095 respondentů se zastoupením všech 14 krajů České republiky. Celkově bylo do výzkumu zahrnuto 576 (52,6 %) dívek a 519 (47,4 %) chlapců.

Následovala kapitola popisující technický průběh našeho výzkumu, kde je realizace výzkumu rozdělena do tří fází. První fáze výzkumu zahrnovala překlad zahraniční metody Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21) (Lovibond & Lovibond, 1995a). Druhá fáze tvořila tvorbu Dotazníku citlivosti v kyberprostoru (DCK) (Babilonová, Hudecová, Suchá & Dolejš, 2022). V poslední fázi byl realizován celorepublikový sběr dat.

V kapitole Aplikovaná metodika jsou prezentovány nástroje, které byly použity pro zjišťování našich výsledků, a kde patřil kromě již zmíněných metod DCK a DASS-21 také Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ) (Malecki, Demaray & Elliot, 2000; Komárek, Ondřejová, Mareš, 2002). V podkapitole věnující se nástroji DCK bylo popsáno, z jakých položek se tento dotazník skládá, přičemž z široké palety online

rizikového chování, které dotazník nabízí, bylo na základě vytyčených cílů výzkumu vybráno do následné analýzy pět rizikových položek, s nimiž se pojí následující online rizikové aktivity:

- Poslání někomu cizímu na internetu video sebe sama
- Obdržení videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby
- Posílání svých nahých fotografií blízkému člověku
- Zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání
- Zkušenost s vydíráním na internetu

Taktéž v rámci ostatních nástrojů nebyly do následné analýzy dat použity všechny položky a subškály. V rámci metody DASS-21 byly použity pouze subškály depresivita a úzkostnost a z metody CASS-CZ byly využity subškály sociální opora od rodičů a sociální opora od kamarádů.

Nejdříve byl u všech ordinálních proměnných testován předpoklad normálních rozdělení, přičemž žádná z nich nesplňovala požadavky pro použití parametrických metod, a proto jsme při ověřování platnosti hypotéz přistoupili k použití neparametrických metod. U každé zkoumané proměnné byla nejprve provedena deskriptivní analýza dat a prezentace hlavních popisných statistik. Pro posouzení platnosti hypotéz o rozdílech mezi dvěma nezávislými skupinami byl využit Mannův-Whitneyův U test.

Výsledková část nejprve prezentuje prevalence online rizikových aktivit, které byly získány prostřednictvím analýzy vybraných položek dotazníku DCK. Z analýzy vyplývá, že 10,8 % dospívajících poslalo někomu cizímu na internetu video sebe sama a 34,5 % dospívajících obdrželo video s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby. Dále nalézáme zjištění, že blízkému člověku posílá své nahé fotografie 11,3 % dospívajících, 9,2 % dospívajících zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání od osoby z internetu a 12,3 % bylo někdy vydíráno na internetu. Zjištěné prevalence je problematické srovnávat s jinými výzkumnými šetřeními, jelikož se náš výzkum zabýval specifickými formami online rizikového chování, avšak můžeme říci, že se námi zjištěné hodnoty přibližují závěrům minulých výzkumů.

Následně proběhla analýza dat zkoumaných proměnných získaných prostřednictvím metod CASS-CZ (sociální opora od rodičů a kamarádů) a DASS-21 (depresivita a úzkostnost), jejichž výsledky jsme srovnávali v rámci dvou skupin adolescentů, podle toho, zda měli či neměli zkušenost s online rizikovým chováním.

Z našich výsledků z oblasti sociální opory od rodičů vyplývá, že existují rozdíly mezi adolescenty podle toho, zda měli či neměli zkušenost s online rizikovým chováním. Ukázalo se, že adolescenti, kteří měli zkušenost s jakýmkoliv online rizikovým chováním, skórovali níže v sociální opoře od rodičů než adolescenti, kteří s daným online rizikovým chováním neměli zkušenost. Byly přijaty všechny hypotézy (H1–H5) týkající se sociální opory od rodičů ve vztahu k online rizikovému chování.

Výsledky z hlediska sociální opory od kamarádů naznačují, že u čtyř online rizikových aktivit nebyl nalezen rozdíl mezi adolescenty v sociální opoře od kamarádů a tím, zda měli či neměli zkušenost s daným rizikovým chováním. Jediným online rizikovým chováním, kde byl nalezen rozdíl mezi adolescenty, byla zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání od osoby z internetu. Avšak ukázal se opačný vztah, než který jsme předpokládali, tedy že jedinci, kteří měli zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání vykazovali vyšší sociální oporu od kamarádů než jedinci, kteří tuto zkušenost neměli. Byly zamítnuty všechny hypotézy (H6–H10) týkající se této proměnné ve vztahu k online rizikovému chování.

Výsledky zabývající se depresivitou a jejím vztahem k online rizikovému chování ukazují, že lze pozorovat rozdíl mezi adolescenty podle jejich zkušenosti vzhledem ke všem online rizikovým aktivitám. Nalezené rozdíly naznačují, že adolescenti, kteří měli zkušenost s online rizikovým chováním, vykazovali vyšší depresivitu na rozdíl od adolescentů, kteří s daným online rizikovým chováním neměli zkušenost. Všechny výzkumné hypotézy (H11–H15), které se vztahovaly k depresivitě, byly přijaty.

Z hlediska úzkostnosti byl také nalezen rozdíl mezi adolescenty podle zkušenosti s online rizikovým chováním, a to u všech námi sledovaných oblastí. Pozorovaný rozdíl potvrdil i v tomto případě naše předpoklady, kdy adolescenti, kteří měli zkušenost s online rizikovým chováním, vykazovali vyšší úzkostnost na rozdíl od adolescentů, kteří s daným online rizikovým chováním neměli zkušenost. V rámci výsledků, které se týkaly úzkostnosti, byly přijaty všechny výzkumné hypotézy (H16–H20).

Na základě získaných výsledků lze říci, že psychologické proměnné jako je sociální opora od rodičů, depresivita a úzkostnost mohou patřit k významným ukazatelům toho, zda je jedinec citlivý vůči rizikům v online prostoru. Věříme, že tato práce poskytla vhled do těchto vztahů a vnímáme další potenciál k jejich bližšímu prozkoumání a také možné zmapování zmíněných psychologických fenoménů vzhledem k dalším konkrétním formám online rizikového chování.

LITERATURA

- Australian Communications and Media Authority. (2013). *Like, post, share: Young Australians' experience of social media*. <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2013-08/apo-nid35223.pdf>.
- Anastassiou, A. (2017). Sexting and Young People: A Review of the Qualitative Literature. *The Qualitative Report*, 22(8), 2231-2239. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2017.2951>.
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., Rothstein, H. R., & Saleem, M. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. *Psychological bulletin*, 136(2), 151–173. <https://doi.org/10.1037/a0018251>.
- Antipina, S., Bakhvalova, E. & Miklyaeva, A. (2019). Psychological Determinants of Cyber-aggression in Institutionalized Adolescents, *Young Scientists Symposium*, 402–414.
- Arató, N., Zsidó, A. N., Rivnyák, A., Péley, B., and Lábadi, B. (2022). Risk and protective factors in cyberbullying: the role of family, social support and emotion regulation. *International Journal of Bullying Prevention*, 4, 160–173. <https://doi.org/10.1007/s42380-021-00097-4>.
- Atrill-Smith, A. (2019). The Online Self. In Atrill-Smith, A., Fullwood Ch., Keep, M. & Kuss, D. (Eds.), *The Oxford Handbook of Cyberpsychology*. Oxford University Press.
- Auerbach, R. P., Tsai, B., & Abela, J. R. Z. (2010). Temporal relationships among depressive symptoms, risky behavior engagement, perceived control, and gender in a sample of adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 20(3), 726–747. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00657.x>.
- Aune, T., Nordahl, H. M. & Beidel, D. C. (2022). Social anxiety disorder in adolescents: Prevalence and subtypes in the Young-HUNT3 study. *Journal of Anxiety Disorders*, 87(3), 102546. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2022.102546>.
- Babilonová, T. (2021). *Rizikové aspekty v kyberprostoru z pohledu adolescentů* [Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Informační systém univerzity Palackého. https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=AAAAAQA EODcwNxMBAAAAAAQAic3RhdGVlZXkAAAABABQtOTIyMzM3MjAzNjg1NDc3MzAxNQAAAAA*#prohlizeniSearchResult.
- Bandelow, B., & Michaelis, S. (2015). Epidemiology of anxiety disorders in the 21st century. *Dialogues in clinical neuroscience*, 17(3), 327–335. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.3/bbandelow>.
- Barbovschi, M. (2013). Children's Meetings Offline with People Met Online. *Journal of Children and Media*, 7(1), 28–43. <https://doi.org/10.1080/17482798.2012.739760>.
- Baštecká, B. (2005). *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*. Grada Publishing.
- Bauman, S. (2014). *Cyberbullying: What Counselors Need to Know*. John Wiley & Sons: Hoboken, NJ, USA.

- Baumgartner, S. E., Sumter, S. R., Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2012). Identifying teens at risk: Developmental pathways of online and offline sexual risk behavior. *Pediatrics*, *130*, 1489–1496. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-0842>.
- Beard, K. W. & Wolf, E. M. (2001). Modification in the Proposed Diagnostic Criteria for Internet Addiction. *CyberPsychology & Behavior*, *4*(3), 377–383. <https://doi.org/10.1089/109493101300210286>.
- Bedrošová, M., Hlavová, R., Macháčková, H., Dědková, L., & Šmahel, D. (2018). *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách*. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika. Brno: Masarykova univerzita.
- Bedrošová, M., Macháčková, H., Šerek, J., Šmahel, D. & Blaya, C. (2022). The relation between the cyberhate and cyberbullying experiences of adolescents in the Czech Republic, Poland, and Slovakia. *Computers in Human Behavior*, *126*. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.107013>.
- Beirão, D., Monte, H., Amaral, M. et al. (2020). Depression in adolescence: a review. *Middle East Curr Psychiatry*, *27*(50). <https://doi.org/10.1186/s43045-020-00050-z>.
- Bělík, V., Svoboda Hoferková, S., & Kraus, B. (2017). *Slovník sociální patologie*. Grada.
- Bernaras, E., Jaureguizar, J., & Garaigordobil, M. (2019). Child and Adolescent Depression: A Review of Theories, Evaluation Instruments, Prevention Programs, and Treatments. *Frontiers in psychology*, *10*, 543. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00543>.
- Bifulco, A., Davidson, J. & Webster, S. (2011). *The European Online Grooming Project – Findings*. London, UK.
- Bonino, S., Cattellino, E. & Ciairano S. (2005). *Adolescents and risk. Behaviors, functions, and protective factors*. New York, Springer.
- Borraccino, A., Marengo, N., Dalmasso, P., Marino, C., Ciardullo, S., Nardone, P., Lemma, P., & The Hbsc-Italia Group (2022). Problematic Social Media Use and Cyber Aggression in Italian Adolescents: The Remarkable Role of Social Support. *International journal of environmental research and public health*, *19*(15), 9763. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159763>.
- Borrajo, E., & Gámez-Guadix, M. (2016). Abuso "online" en el noviazgo: Relación con depresión, ansiedad y ajuste diádico [Cyber dating abuse: Its link to depression, anxiety and dyadic adjustment]. *Behavioral Psychology*, *24*(2), 221–235.
- Borca, G., Bina, M., Keller, P. S., Gilbert, L. R. & Begotti, T. (2015). Internet use and developmental tasks: Adolescents' point of view. *Computers in Human Behavior*, *52*, 49–58. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.05.029>.
- Borca, G., Rabaglietti, E., Roggero, A., Keller, P., Haak, E. & Begotti, T. (2017). Personal Values as a Mediator of Relations Between Perceived Parental Support and Control and Youth Substance Use. *Substance Use & Misuse*, *52*(169), 1–13. <http://doi.org/10.1080/10826084.2017.1293103>.
- Boydová, D. (2017). *Je to složitější: Sociální život teenagerů na sociálních sítích*. Praha: Akropolis.

- Bray, R. (2017, 23. května). *Young people online: encounters with inappropriate content. Parenting for a Digital Future*. Departments of Media and Communications. <https://blogs.lse.ac.uk/parenting4digitalfuture/2017/05/23/children-and-young-peoples-online-experiences/>.
- Broman-Fulks, J. J., Urbaniak, A., Bondy, C. L., & Toomey, K. J. (2014). Anxiety sensitivity and risk-taking behavior. *Anxiety, stress, and coping*, 27(6), 619–632. <https://doi.org/10.1080/10615806.2014.896906>.
- Brown, B. B. (1990) Peer groups and peer cultures. In S. S. Feldman, & G. R. Elliott (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (s. 171-196). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bucchianeri, M. M., Arikian, A. J., Hannan, P. J., Eisenberg, M. E., & Neumark-Sztainer, D. (2013). Body dissatisfaction from adolescence to young adulthood: findings from a 10-year longitudinal study. *Body image*, 10(1), 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2012.09.001>.
- Buchanan, R. L., & Bowen, G. L. (2008). In the context of adult support: The influence of peer support on the psychological well-being of middle-school students. *Social Support 3713 S Child and Adolescent Social Work Journal*, 25, 397–407.
- Burén, J. (2020). *Sexting among adolescents: A gendered phenomenon, related to individual and social determinants*. Department of Psychology, University of Gothenburg, Sweden.
- Burén, J. & Lunde, C. (2018). Sexting Among Adolescents: A Nuanced and Gendered Online Challenge for Young People. *Computers in Human Behavior*, 85, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.02.003>.
- Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2006). Short-term and long-term effects of violent media on aggression in children and adults. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 160(4), 348–352. <https://doi.org/10.1001/archpedi.160.4.348>.
- Busching, R., Allen, J. J. & Anderson, C. A. (2016). Violent Media Content and Effects. In J. F. Nussbaum (Ed.). *Oxford Research Encyclopedia, Communication*. New York: Oxford University Press.
- Cairns, K. E., Yap, M. B., Pilkington, P. D., & Jorm, A. F. (2014). Risk and protective factors for depression that adolescents can modify: a systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Journal of affective disorders*, 169, 61–75. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.08.006>.
- Çakar, F. S & İkiz, F. E. (2012). Perceived social support and self-esteem in adolescence. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 2338–2342. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.460>.
- Çakar, F. S. & Tagay, Ö. (2017). The Mediating Role of Self-Esteem: The Effects of Social Support and Subjective Well-Being on Adolescents' Risky Behaviors. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(3), 859–876. <http://doi.org/10.12738/estp.2017.3.0024>.
- Calvete, E., Orue, I. & Gámez-Guadix, M. (2016) Cyberbullying Victimization and Depression in Adolescents: The Mediating Role of Body Image and Cognitive Schemas in a One-year Prospective Study. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22(2), 271–284. <https://doi.org/10.1007/s10610-015-9292-8>.

- Camara, M., Bacigalupe, G. & Padilla, P. (2017) The role of social support in adolescents: are you helping me or stressing me out?. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(2), 123-136, <https://doi.org/10.1080/02673843.2013.875480>.
- Caspi, A., Moffitt, T. E., Newman, D. L., & Silva, P. A. (1996). Behavioral observations at age 3 years predict adult psychiatric disorders. Longitudinal evidence from a birth cohort. *Archives of General Psychiatry*, 53, 1033–1039.
- Castaño-Pulgarín, S. A., Millan-Otero, K. L., Echavarría, A. A. A., Mendoza, C. E. R., Parra, M. C. C. & Tang J. F. C. (2022). Perceived Social Support and Risk of Cyberbullying in Adolescents: A Systematic Review. *Qualitative Report*, 27(7), 1290-1304.
- Cava, M.-J., Martínez-Ferrer, B., Buelga, S., & Carrascosa, L. (2020). Sexist attitudes, romantic myths, and offline dating violence as predictors of cyber dating violence perpetration in adolescents. *Computers in Human Behavior*, 111, Article 106449. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106449>.
- Cavallaro, D. (2000). *Cyberpunk and cyberculture: Science fiction and the work of William Gibson*. London: Athlone Press.
- Chaudhary, P., Peskin, M., Temple, J. R., Addy, R. C., Baumler, E. & Ross, S. (2017). Sexting and Mental Health: A School-Based Longitudinal Study among Youth in Texas. *Journal of Applied Research on Children*, 8(1), 1–27. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1188324.pdf>.
- Chu, P. S., Saucier, D. A., & Hafner, E. (2010). Meta-Analysis of the Relationships Between Social Support and Well-Being in Children and Adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(6), 624–645. <https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.6.624>.
- Chu, X., Fan, C., Liu, Q. & Zhou, Z. (2018). Cyberbullying victimization and symptoms of depression and anxiety among Chinese adolescents: Examining hopelessness as a mediator and self-compassion as a moderator. *Computers in Human Behavior*, 86, 377–386. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.04.039>.
- Ciairano, S., Rabaglietti, E., Roggero, A., Bonion, S., & Beyers, W. (2007). Patterns of adolescent friendships, psychological adjustment and antisocial behavior: The moderating role of family stress and friendship reciprocity. *International Journal of Behavioral Development*, 31, 539–548.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300–314. <https://doi.org/10.1097/00006842-197609000-00003>.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310>.
- Collins, W. A. (1997). Relationships and development during adolescence: Interpersonal adaptation to individual change. *Personal Relationships*, 4(1), 1–14. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1997.tb00126.x>.
- Corcoran L., Guckin M. G. & Prentice G. (2015) Cyberbullying or Cyber Aggression?: A Review of Existing Definitions of Cyber-Based Peer-to-Peer Aggression. *Societies*, 5(2), 245-255. <https://doi.org/10.3390/soc5020245>.
- Cooper, K., Quayle, E., Jonsson, L. & Svedin, C. G. (2016). Adolescents and self-taken sexual images: A review of the literature. *Computers in Human Behavior*, 55, 706–716. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.10.003>.

- Costello, M., Barrett-Fox, R., Bernatzky, C., Hawdon, J., & Mendes, K. (2020). Predictors of Viewing Online Extremism Among America's Youth. *Youth & Society*, 52(5), 710–727. <https://doi.org/10.1177/0044118X18768115>.
- Crofts, T., Lee, M., McGovern, A. & Milivojevic, S. (2015). *Sexting and Young People*. Palgrave Macmillan.
- Černá A. (2013). *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada.
- Černá, A. (2015). Online obtěžování a kyberšikana. In A. Ševčíková., D. Šmahel, L. Blinka, A. Černá, L. Dědková & H. Macháčková. *Děti a dospívající online*. Praha: Grada
- Černovský, T. (2021, 23. srpna). TOP 10 SOCIÁLNÍ SÍTĚ: KDO JE POUŽÍVÁ A PROČ NA NICH PROPAGOVAT SVŮJ BYZNYS?. *Cernovsky*. <https://www.cernovsky.cz/marketing/top-10-socialni-site/>.
- Český statistický úřad. (2020, 24. března). *Internet používá přes 80 % obyvatel Česka*. <https://www.czso.cz/csu/czso/internet-pouziva-pres-80-obyvatel-ceska>.
- Český statistický úřad. (2022, 22. března). *V čase covidu jsme více telefonovali i nakupovali online*. <https://www.czso.cz/csu/czso/v-case-covidu-jsme-vice-telefonovali-i-nakupovali-online>.
- Dake, J. A., Price, J. H., Maziarz, L., & Ward, B. (2012). Prevalence and correlates of sexting behavior in adolescents. *American Journal of Sexuality Education*, 7(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/15546128.2012.650959>.
- Daňková, Š. (2011). *Analýza: EHIS – výskyt deprese a návštěvy psychologa v EU*. Demografie. http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=781.
- Darren, R. H. (2015). *Practical Guide to Computer Forensics Investigations*. Pearson Education, Inc.
- Davis, K. (2014). Youth Identities in a Digital Age: The Anchoring Role of Friends in Young People's Approaches to Online Identity Expression. In A. Bennet & B. Robards (Eds.), *Mediated Youth Cultures: The Internet, Belonging and New Cultural Configurations*, (s. 11–25). Palgrave Macmillan.
- De Santisteban, P., Del Hoyo, J., Alcázar-Córcoles, M. Á., & Gámez-Guadix, M. (2018). Progression, maintenance, and feedback of online child sexual grooming: A qualitative analysis of online predators. *Child abuse & neglect*, 80, 203–215. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.026>.
- Dědková, L. (2015). Navazování kontaktů online a setkávání se s neznámými lidmi z internetu. In Ševčíková, A., Šmahel, D., Blinka, L., Černá, A., Dědková, L. & Macháčková H. Praha: Grada. (Eds.). *Děti a dospívající online*. Praha: Grada.
- Deighton, J., Humphrey, N., Belsky, J., Boehnke, J., Vostanis, P., & Patalay, P. (2018). Longitudinal pathways between mental health difficulties and academic performance during middle childhood and early adolescence. *The British journal of developmental psychology*, 36(1), 110–126. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12218>.
- Del Valle, J. F., Bravo, A., & López, M. (2010). Parents and peers as providers of support in adolescents' social network: a developmental perspective. *Journal of Community Psychology*, 38(1), 16–27. <http://doi.org/10.1002/jcop.20348>.

- Dočekal, D., Müller, J., Harris, A., & Heger, L. (2019). *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. Mladá fronta.
- Dodaj, A., Sesar, K., & Jerinić, S. (2020). A Prospective Study of High-School Adolescent Sexting Behavior and Psychological Distress. *The Journal of psychology, 154*(2), 111–128. <https://doi.org/10.1080/00223980.2019.1666788>.
- Dolejš, M. (2010). *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dolejš, M. & Orel, M. (2017). *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dolejš, M., Suchá, J., Charvát, M., & Skopal, O. (2018). *Škála depresivity Dolejš, Skopal, Suchá (SDDSS)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dolev-Cohen, M., & Ricon, T. (2020). Demystifying sexting: Adolescent sexting and its associations with parenting styles and sense of parental social control in Israel. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 14*(1), 6. <https://doi.org/10.5817/CP2020-1-6>.
- Dooley, B., Fitzgerald, A., & Giollabhui, N. M. (2015). The risk and protective factors associated with depression and anxiety in a national sample of Irish adolescents. *Irish journal of psychological medicine, 32*(1), 93–105. <https://doi.org/10.1017/ipm.2014.83>.
- Dorfman, J., Rosen, D., Pine, D., & Ernst, M. (2016). Anxiety and gender influence reward-related processes in children and adolescents. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology, 26*(4), 380–390. <https://doi.org/10.1089/cap.2015.0008>.
- Dostál, D. (n. d.). *Statistické metody v psychologii: studijní opora pro rok 2022/23 k předmětům BSMP1, DSMP1, BSMP2 a DSMP2*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta. Získáno 27. února 2023 z https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/skripta_statistika.pdf.
- Duell, N., & Steinberg, L. (2019). Positive Risk Taking in Adolescence. *Child development perspectives, 13*(1), 48–52. <https://doi.org/10.1111/cdep.12310>.
- Dyson, M. P., Hartling, L., Shulhan, J., Chisholm, A., Milne, A., Sundar, P., Scott, S. D., & Newton, A. S. (2016). A Systematic Review of Social Media Use to Discuss and View Deliberate Self-Harm Acts. *PloS one, 11*(5), Článek e0155813. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0155813>.
- Eagan, M. K., Stolzenberg, E. B., Zimmerman, H. B., Aragon, M. C., Whang Sayson, H., & Rios-Aguilar, C. (2017). *The American freshman: National norms fall 2016*. Los Angeles: Higher Education Research Institute, UCLA.
- E-bezpečí. (n. d.). *Nebezpečné jevy spojené s používáním internetu a mobilních telefonů*. <https://www.e-bezpecni.cz/index.php/ke-stazeni/tiskoviny/7-skladacka-nebezpecne-jevy-logolink-mvcr/file>.
- E-bezpečí. (2008, 15. listopadu). *Happy Slapping*. <https://www.e-bezpecni.cz/index.php/temata/kyberikana/87-71>.
- E-bezpečí. (2012, 1. června). *Fenomén - disinhibiční efekt*. <https://www.e-bezpecni.cz/index.php/temata/dali-rizika/485-fenomen-disinhibini-efekt>.

- Eckertová, L. & Dočekal, D. (2013). *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press.
- Englander, E. (2012). Low Risk Associated with Most Teenage Sexting: A Study of 617 18-Year-Olds. In *MARC Research Reports*. Paper 6. https://vc.bridgew.edu/marc_reports/6.
- Erford, B. T. & Mayorga, J. (2016). *Developmental Characteristics of Teens - TIP SHEET*. American Counseling Association.
- Erikson, E. H. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
- Estévez E., Estévez J.F., Segura L. & Suárez C. (2019). The influence of bullying and cyberbullying in the psychological adjustment of victims and aggressors in adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(12), 2080. <https://doi.org/10.3390/ijerph16122080>.
- Faltýnek, L. (2002) *Psychologické aspekty komunikace na internetu – Díl I. Lukáš Faltýnek a autoři*. <http://lukas.faltynec.com/2007/02/23/psychologicke-aspekty-komunikace-na-internetu-dil-i/>.
- Ferdinand R. F., de Nijs P. F. A., van Lier, P. & Verhulst F. C. Latent class analysis of anxiety and depressive symptoms in referred adolescents. *Journal of Affective Disorders*, 88, 299–306. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2005.08.004>.
- Floros, G. D., Siomos, K. E., Fisoun, V., Dafouli, E., & Geroukalis, D. (2013). Adolescent online cyberbullying in Greece: The impact of parental online security practices, bonding, and online impulsiveness. *Journal of School Health*, 83, 445–453. <https://doi.org/10.1111/josh.12049>.
- Flynn, H. (2018). Friendships of Adolescence. In Ritzer, G. (Ed.) *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. John Wiley & Sons.
- Foody, M., Kuldass, S., Sargioti, A., Mazzone, A. & Norman, J. O. (2023). Sexting behaviour among adolescents: Do friendship quality and social competence matter?. *Computers in Human Behavior*, 142, 107651. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107651>.
- Formánek, T., Kagström, A., Cermakova, P., Csémy, L., Mladá, K., & Winkler, P. (2019). Prevalence of mental disorders and associated disability: Results from the cross-sectional CZEch mental health Study (CZEMS). *European psychiatry : the journal of the Association of European Psychiatrists*, 60, 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2019.05.001>.
- Gámez-Guadix, M., De Santisteban, P., Wachs, S & Wright, M. (2021). Unraveling cyber sexual abuse of minors: Psychometrics properties of the Multidimensional Online Grooming Questionnaire and prevalence by sex and age. *Child Abuse & Neglect*, 120, 105250. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105250>.
- Gámez-Guadix, M., Mateos, E., Wachs, S., & Blanco, M. (2022). Self-Harm on the Internet Among Adolescents: Prevalence and Association With Depression, Anxiety, Family Cohesion, and Social Resources. *Psicothema*, 34(2), 233–239. <https://doi.org/10.7334/psicothema2021.328>.
- Gassó, A. M., Klettke, B., Agustina, J. R., & Montiel, I. (2019). Sexting, Mental Health, and Victimization Among Adolescents: A Literature Review. *International journal of environmental research and public health*, 16(13), 2364. <https://doi.org/10.3390/ijerph16132364>.

- Gassó, A. M., Mueller-Johnson, K., & Montiel, I. (2020). Sexting, Online Sexual Victimization, and Psychopathology Correlates by Sex: Depression, Anxiety, and Global Psychopathology. *International journal of environmental research and public health*, *17*(3), 1018. <https://doi.org/10.3390/ijerph17031018>.
- Graham, R. & Kahn, N. F. (2019). The Current Landscape of Adolescent Risk Behavior. In R. Graham & N. F. Kahn (Eds.). *Promoting Positive Adolescent Health Behaviors and Outcomes: Thriving in the 21st Century*. National Academies Press (US).
- Greitemeyer, T., & Mügge, D. O. (2014). Video games do affect social outcomes: a meta-analytic review of the effects of violent and prosocial video game play. *Personality & social psychology bulletin*, *40*(5), 578–589. <https://doi.org/10.1177/0146167213520459>.
- Griffiths, K. M., Crisp, D. A., Barney, L., & Reid, R. (2011). Seeking help for depression from family and friends: A qualitative analysis of perceived advantages and disadvantages. *BMC Psychiatry*, *11*(1), 196.
- Grigg, D. W. (2010). Cyber-aggression: Definition and concept of cyberbullying. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, *20*(2), 143–156. <https://doi.org/10.1375/ajgc.20.2.143>.
- Grigore, A. N., & Maftei, A. (2020). Exploring the Mediating Roles of State and Trait Anxiety on the Relationship between Middle Adolescents' Cyberbullying and Depression. *Children (Basel, Switzerland)*, *7*(11), 240. <https://doi.org/10.3390/children7110240>.
- Guo, S. (2016). A meta-analysis of the predictors of cyberbullying perpetration and victimization. *Psychology in the Schools*, *53*(4), 432–453. <https://doi.org/10.1002/pits.21914>.
- Haddad, D. (2017). *The Ultimate Guide to Raising Teens and Tweens: Strategies for Unlocking Your Child's Full Potential*. Rowman & Littlefield.
- Halama (2000). Zvládanie existenciálnej úzkosti adolescentov pomocou utvárania zmyslu života. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, *35*(3), 222–232.
- Harandi, T. F., Taghinasab, M. M. & Nayeri, T. D. (2017). The correlation of social support with mental health: A meta-analysis. *Electron Physician*, *9*(9), 5212–5222. <http://doi.org/10.19082/5212>.
- Harriman, N., Shortland, N., Su, M., Cote, T., Testa, M. A., & Savoia, E. (2020). Youth Exposure to Hate in the Online Space: An Exploratory Analysis. *International journal of environmental research and public health*, *17*(22), 8531. <https://doi.org/10.3390/ijerph17228531>.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2016). *Psychologický slovník* (Třetí, aktualizované vydání). Portál.
- Hartley, C. A., & Phelps, E. A. (2012). Anxiety and decision-making. *Biological psychiatry*, *72*(2), 113–118. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2011.12.027>.
- Hasinoff, A. A. (2013). Sexting as media production: Rethinking social media and sexuality. *New Media & Society*, *15*(4), 449–465. <https://doi.org/10.1177/1461444812459171>.
- Hasson, G. (2015). *Overcoming Anxiety: Reassuring Ways to Break Free from Stress and Worry and Lead a Calmer Life*. Kindle Edition.

- Haugland, S. H., Coombes, L. & Stea, T. H. (2019). Associations between parenting and substance use, meal pattern and food choices: A cross-sectional survey of 13,269 Norwegian adolescents. *Preventive Medicine Reports*, 14, 100862. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2019.100862>.
- Hausman, E. M., Kotov, R., Perlman, G., Hajcak, G., Kessel, E. M., & Klein, D. N. (2018). Prospective predictors of first-onset depressive disorders in adolescent females with anxiety disorders. *Journal of affective disorders*, 235, 176–183. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.04.005>.
- Havighurst, R. J. (1953). *Human development and education*. New York, Longmans.
- Heger, J. P., Brunner, R., Parzer, P., Fischer, G., Resch, F. & Kaess, M. (2014) Depression and risk behavior in adolescence. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 63(3), 177–199.
- Heiman, T., & Olenik-Shemesh, D. (2022). Cyber-Victimization Experience among Higher Education Students: Effects of Social Support, Loneliness, and Self-Efficacy. *International journal of environmental research and public health*, 19(12), 7395. <https://doi.org/10.3390/ijerph19127395>.
- Helsen, M., Vollebergh, W. & Meeus, W. (2000). Social Support from Parents and Friends and Emotional Problems in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(3), 319–335. <http://doi.org/10.1023/a:1005147708827>.
- Hong, S., Lu, N., Wu, D., Jimenez, D. E., & Milanaik, R. L. (2020). Digital sextortion: Internet predators and pediatric interventions. *Current opinion in pediatrics*, 32(1), 192–197. <https://doi.org/10.1097/MOP.0000000000000854>.
- Hort, V., Hrdlička, M., Kocourková, J., & Malá, E. (c2008). *Dětská a adolescentní psychiatrie* (Vyd. 2). Portál.
- Hosák, L., Hrdlička, M., & Libiger, J. (2015). *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
- Huberty, T. J. (2012). Anxiety and depression in children and adolescents: Assessment, intervention, and prevention. *Springer Science + Business Media*. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3110-7>.
- Hulanová, L. (2012). *Internetová kriminalita páchaná na dětech psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton.
- Hurrelmann, K., & Richter, M. (2005). Risk behaviour in adolescence: the relationship between developmental and health problems. *Journal of Public Health*, 14(1), 20–28. <https://doi.org/10.1007/s10389-005-0005-5>.
- Instant messaging. (n. d.). In Wikipedia. Získáno 5. února 2023 z https://cs.wikipedia.org/wiki/Instant_messaging.
- Janošová, P. (2016). Adolescence. In M. Blatný (Ed.): *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha, Karolinum, 99–116.
- Jessor, R. (1998). *New perspectives on adolescent risk behaviour*. New York: Cambridge University Press.

- Jessor, R., Turbin, M. S. & Costa, F. M. (2003). Risk and Protection in Successful Outcomes Among Disadvantaged Adolescents. *Applied Developmental Science*, 2(4), 194-208. http://doi.org/10.1207/s1532480xads0204_3.
- Jirovský, V. (2007). *Kybernetická kriminalita*. Praha: Grada.
- Jonsson, L., Bladh, M., Priebe, G., & Svedin, C. G. (2015). Online sexual behaviours among Swedish youth: Associations to background factors, behaviours and abuse. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 24, 1245–1260. <https://doi.org/10.1007/s00787-015-0673-9>.
- Kann, L., McManus, T., Harris, W. A., Shanklin, S. L., Flint, K. H., Hawkins, J., Queen, B., Lowry, R., Olsen, E. O., Chyen, D., Whittle, L., Thornton, J., Lim, C., Yamakawa, Y., Brener, N., & Zaza, S. (2016). Youth Risk Behavior Surveillance - United States, 2015. *Morbidity and mortality weekly report. Surveillance summaries (Washington, D.C. : 2002)*, 65(6), 1–174. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6506a1>.
- Katz, A. & El Asam, A. (2019). *Refuge and risk: Life Online for Vulnerable Young People*. Internetmatters.org. <https://www.internetmatters.org/wp-content/uploads/2021/01/Internet-Matters-Refuge-And-Risk-Report.pdf>.
- Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Academia.
- Kendler, K. S., Myers, J., & Prescott, C. A. (2005). Sex Differences in the Relationship Between Social Support and Risk for Major Depression: A Longitudinal Study of Opposite-Sex Twin Pairs. *American Journal of Psychiatry*, 162(2), 250–256. <http://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.2.250>.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry*, 62(6), 593–602. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593>.
- Klettke, B., Hallford, D. J., Clancy, E., Mellor, D. J., & Toumbourou, J. W. (2019). Sexting and Psychological Distress: The Role of Unwanted and Coerced Sexts. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 22(4), 237–242. <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0291>.
- Klusák, V. & Chalupová B. (Režiséri) (2020). *V síti* [Film]. Klusák, V. & Remunda, F.
- Kohout, R. & Karchňák, R. (2016). *Bezpečnost v online prostředí*. Biblio Karlovy Vary, z.s.
- Kohut, T., & Štulhofer, A. (2018). Is pornography use a risk for adolescent well-being? An examination of temporal relationships in two independent panel samples. *PloS one*, 13(8), Článek e0202048. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0202048>.
- Kolouch, J. (2016). *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z. s. p. o.
- Kopecký, K. (2014). *Stručný úvod do problematiky online vydírání českých dětí se zaměřením na tzv. sextortion*. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., Szotkowski, R. & Krejčí V. (2014). *Risk of Internet Communication IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/english/60-risks-of-internet-communication-iv/file>.
- Kopecký et al. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- Kopecký, K. & Szotkowski, R. (2017). *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace.
- Kopecký, K. & Szotkowski, R. (2019). *České děti v kybersvětě*. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace.
- Kopecký, K. (2021, 20. prosinec). *Co je sextortion*. E-bezpečí. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/2421-co-je-sextortion>.
- Kosenko, K., Luurs, G., & Binder, A. R. (2017). Sexting and sexual behavior, 2011–2015: A critical review and meta-analysis of a growing literature. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 22(3), 141–160. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12187>.
- Kowaliková, I., & Chytil, O. (2019). Souvislost mezi anticipovanou dostupností sociální opory a kvalitou života seniorů: implikace pro sociální práci. *Sociální práce*, 19(3), 62–81.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P. & Agatston, P.W. (2008). *Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*. Blackwell: Malden.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>.
- Kožíšek, M. & Písecký, V. (2016). *Bezpečně na internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada.
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V., & Crawford, A. (2002). Internet paradox revisited. *Journal of Social Issues*, 58, 49–74.
- Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: a meta-analysis. *Journal of adolescence*, 33(5), 683–698. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.11.002>.
- Krpoun, Z. (2012). Sociální opora: shrnutí výzkumné činnosti v české a slovenské oblasti a inspirace do budoucnosti – nadané děti. *E-psychologie*, 6(1), 42-50. <https://e-psycholog.eu/pdf/krpoun.pdf>.
- Krueger, E. A., Braymiller, J. L., Barrington-Trimis, J. L., Cho, J., McConnell, R. S., & Leventhal, A. M. (2020). Sexual minority tobacco use disparities across adolescence and the transition to young adulthood. *Drug and alcohol dependence*, 217, 108298. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2020.108298>.
- Křivohlavý, J. (2009). *Psychologie zdraví* (Vydání třetí). Portál.
- Kwan, I., Dickson, K., Richardson, M., MacDowall, W., Burchett, H., Stansfield, C., Brunton, G., Cutcliffe, K. & Thomas, J. (2020). Cyberbullying and children and young people's mental health: a systematic map of systematic reviews. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking*, 23, 72–82. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0370>.
- Lachman, P., Roman, C. G., & Cahill, M. (2013). Assessing youth motivations for joining a peer group as risk factors for delinquent and gang behavior. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 11, 212–229.
- Lahat, A., Hong, M., & Fox, N. A. (2011). Behavioural inhibition: is it a risk factor for anxiety?. *International review of psychiatry (Abingdon, England)*, 23(3), 248–257. <https://doi.org/10.3109/09540261.2011.590468>.

- Landoll, R. R., La Greca, A. M., Lai, B. S., Chan, S. F., & Herge, W. M. (2015). Cyber victimization by peers: Prospective associations with adolescent social anxiety and depressive symptoms. *Journal of adolescence*, *42*, 77–86. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.04.002>.
- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada.
- Laursen, B. & DeLay D. (2011). Parent–Child Relationship. In Brown, B. B., *Encyclopedia of Adolescence: Three-Volume Set* (s. 233–240). Elsevier Science & Technology.
- Lehrer JA, Shrier LA, Gortmaker S, Buka S. (2006). Depressive symptoms as a longitudinal predictor of sexual risk behaviors among US middle and high school students. *Pediatrics*, *118*(1), 189–200. <https://doi.org/10.1542/peds.2005-1320>.
- Lenhart, A. (2009, 15. prosince). *Teens and Sexting*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2009/12/15/teens-and-sexting/>.
- Lenhart, A. (2015, 9. května). *Teens, Social Media & Technology Overview 2015*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2015/04/09/teens-social-mediatechnology-2015/>.
- Lerner, R. M. & Steinberg, L. (2004). *Handbook of Adolescent Psychology* (2nd ed.). New York: Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470479193>.
- Levesque, R. J. R. (2018). *Encyclopedia of Adolescence*. Springer International Publishing.
- Lévy, P. (2000). *Kyberkultura: zpráva pro Radu Evropy v rámci projektu "Nové technologie: kulturní spolupráce a komunikace"*. Praha: Karolinum.
- Li, Y., Li, D., Li, X., Zhou, Y., Sun, W., Wang, Y., & Li, J. (2018). Cyber victimization and adolescent depression: The mediating role of psychological insecurity and the moderating role of perceived social support. *Children and Youth Services Review*, *94*, 10–19. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.09.027>.
- Lin, W. H., Liu, C. H., & Yi, C. C. (2020). Exposure to sexually explicit media in early adolescence is related to risky sexual behavior in emerging adulthood. *PloS one*, *15*(4), Článek e0230242. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230242>.
- Linde, B. (2013). *Cyberspace Research*. Gareth Stevens Publishing.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. (2011) *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. EU Kids Online, Deliverable D4. EU Kids Online Network, London, UK.
- Livingstone, S. & Mason, J. (2015). *Sexual rights and sexual risks among youth online: a review of existing knowledge regarding children and young people's developing sexuality in relation to new media environments*. . European NGO Alliance for Child Safety Online, London.
- Lorian, C. N., & Grisham, J. R. (2010). The safety bias: Risk-avoidance and social anxiety pathology. *Behaviour Change*, *27*(1), 29–41. <https://doi.org/10.1375/behc.27.1.29>.
- Lovibond, S. H., & Lovibond, P. F. (1995a). *Depression Anxiety Stress Scales (DASS--21, DASS--42)* [Database record]. APA PsycTests. <https://doi.org/10.1037/t01004-000>.

- Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995b). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335–343. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-U](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-U).
- Lozano-Blasco, R. & Cortés-Pascual, A. (2020). Problematic Internet uses and depression in adolescents: A meta-analysis. *Comunicar*, 28(63), 109-120.
- Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Macháčková, H. (2019). *Cyberaggression in Context: Youth Involvement and Responses*. [Habilitationální práce, Masarykova univerzita]. Informační systém Masarykovy univerzity. <https://is.muni.cz/th/wq4px/>.
- Macháčková, H., Mýlek, V. & Šmahel, D. (2020, 20. února). *Osobní setkání s někým z internetu – pro dospívající jsou většinou příjemná, setkávají se hlavně s vrstevníky*. Interdisciplinary Research Team on Internet and Society – Masaryk University. <https://irtis.muni.cz/aktuality/clanky-pro-verejnost/osobni-setkani-s-nekym-z-internetu>.
- Mahmud, S., Mohsin, M., Dewan, M. N. & Muyeed A. (2022). The Global Prevalence of Depression, Anxiety, Stress, and Insomnia Among General Population During COVID-19 Pandemic: A Systematic Review and Meta-analysis. *Trends in Psychology*, 7(7), e07393. <https://doi.org/10.1007/s43076-021-00116-9>.
- Mai, Y., Wu, Y. J. & Huang, Y. (2021). What Type of Social Support Is Important for Student Resilience During COVID-19? A Latent Profile Analysis. *Front Psychol*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.646145>.
- Malecki, C. K., Demaray, M. K. & Elliott, S. N. (2000) *The Child and Adolescent Social Support Scale*. Northern Illinois University, DeKalb.
- Maner, J. K., & Schmidt, N. B. (2006). The role of risk avoidance in anxiety. *Behavior therapy*, 37(2), 181–189. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2005.11.003>.
- Maner, J. K., Richey, J. A., Cromer, K., Mallott, M., Lejuez, C. W., Joiner, T. E., & Schmidt, N. B. (2007). Dispositional anxiety and risk-avoidant decision-making. *Personality and Individual Differences*, 42(4), 665–675. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.08.016>.
- Mareš, J. (2002a). Sociální opora u dětí a dospívajících (Vol. II). Nucleus.
- Mareš, J. (2002b). Diagnostika sociální opory u dětí a dospívajících. *Pedagogika*, 3, 267–289.
- Mareš, J. & Ježek, S. (2005). *Dotazník sociální opory u dětí a dospívajících*. Institut pedagogicko-psychologického poradenství.
- Mareš, J., Ježek, S. & Tomášek, F. (2005). CASSS-CZ: The Czech version of the social support questionnaire for children and adolescents. *The New Educational Review, Toruň, Wydawnictwo Adam Marszałek*, 5(1), 11–25.
- Martellozo, E. & Bradbury, P. (2021, 2. března). *How the pandemic has made young people more vulnerable to risky online sexual trade*. The London School of Economics and Political Science. <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2021/03/02/how-the-pandemic-has-made-young-people-more-vulnerable-to-risky-online-sexual-trade/>.
- Martins, M. J. D., Veiga, A. M., Freire, I., Caetano, A. P., & Matos, A. (2016). Cyber-victimization and cyber-aggression among Portuguese adolescents: The relation to family

support and family rules. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, 6(3), 65-78. <https://doi.org/10.4018/IJCBPL.2016070105>.

Mašková, A., Lukášová, K., Pacák, R. & Brandejsová, J. (2012). *Nezákonný a nevhodný obsah na internetu*. Národní centrum bezpečnějšího internetu.

McCarthy, C. (2019, 20. listopadu). *Anxiety in Teens is Rising: What's Going On?*. American Academy of Pediatrics. <https://www.healthychildren.org/English/health-issues/conditions/emotional-problems/Pages/Anxiety-Disorders.aspx>.

McComas M., Gil-Rivas V. (2023). Cyberaggression victimization on anxiety and depression in college students: the role of emotion regulation, social media, social support, and biological sex. *Journal of American College Health*, 3, 1–8. <https://doi.org/10.1080/07448481.2022.2145895>.

McCrae, N., Gettings, S. & Purssell, E. (2017). Social Media and Depressive Symptoms in Childhood and Adolescence: A Systematic Review. *Adolescent Research Review*, 2(4), 315–330. <https://doi.org/10.1007/s40894-017-0053-4>.

McDowell, T. L. & Serovich, J. M. (2007). The effect of perceived and actual social support on the mental health of HIV-positive persons. *AIDS Care*, 19(10), 1223–1229. <https://doi.org/10.1080/09540120701402830>.

Melrose, K. L., Brown, G. D. & Wood, A. M. (2015). When is received social support related to perceived support and well-being? When it is needed. *Personality and Individual Differences*, 77(4), 97–105. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.047>.

Miller, C. (2023, 5. ledna). *How Anxiety Affects Teenagers: Signs of anxiety in adolescents, and how they're different from anxious children*. Child Mind Institute, Inc.

Mills, R., Mann, M. J., Smith, M. L. & Kristjansson, A. L. (2021). Parental support and monitoring as associated with adolescent alcohol and tobacco use by gender and age. *BMC Public Health*, 21(2000). <https://doi.org/10.1186/s12889-021-12119-3>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2022). *Statistická ročenka školství 2021–2022*. <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>.

Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 63–70. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2011.08.032>.

Mitchell, K. J., Finkelhor, D. & Wolak, J. (2001). Risk Factors for and Impact of Online Sexual Solicitation of Youth. *JAMA*, 285(23), 3011–3014. <https://doi.org/10.1001/jama.285.23.3011>.

Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2008). Are blogs putting youth at risk for online sexual solicitation or harassment?. *Child abuse & neglect*, 32(2), 277–294. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.04.015>.

Mlčák, Z. (2004). *Psychologie zdraví a nemoci*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta.

Molero, M. M., Martos, Á., Barragán, A. B., Pérez-Fuentes, M. C., & Gázquez, J. J. (2022). Anxiety and depression from cybervictimization in adolescents: A metaanalysis and meta-regression study. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 14(1), 42–50. <https://doi.org/10.5093/ejpalc2022a5>.

Mori C., Temple J. R., Browne D. & Madigan S. (2019). Association of Sexting With Sexual Behaviors and Mental Health Among Adolescents: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr*, 173(8), 770–779. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.1658>.

Mori, C., Park, J., Temple, J. R., & Madigan, S. (2022). Are Youth Sexting Rates Still on the Rise? A Meta-analytic Update. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 70(4), 531–539. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.10.026>.

Moukalled, S. H., Bickham, D. S. & Rich, M. (2021). Examining the Associations Between Online Interactions and Momentary Affect in Depressed Adolescents. *Frontiers in Human Dynamics*, 3. <https://doi.org/10.3389/fhumd.2021.624727>.

Moulier, V., Guinet, H., Kovacevic, Z. *et al.* (2019) Effects of a life-skills-based prevention program on self-esteem and risk behaviors in adolescents: a pilot study. *BMC Psychol*, 7(82). <https://doi.org/10.1186/s40359-019-0358-0>.

Mýlek, V., Dědková, L. & Macháčková H. (2020). Factors influencing interactions between adolescents and unknown people from the internet: Findings from five European countries. *Children and Youth Services Review*, 114, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105038>.

Národní ústav duševního zdraví. (2021, 15. února). *V důsledku pandemie covid-19 se s duševním onemocněním potýká téměř každý třetí dospělý. Podporu nabídne nový web*. <https://www.nudz.cz/files/pdf/tz-opatruj-se.pdf?fbclid=IwAR2w078kY1hLbpyVv5GhPUeM6snsiHFITl23WWBoDjKfnymqaj0EHgyKIY>.

Nielsen Sobotková, V. *et al.* (2014). *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada.

Núñez, A., Álvarez-García, D. & Pérez-Fuentes, M.-C. (2021) Anxiety and self-esteem in cyber-victimization profiles of adolescents. *Comunicar*, 29(67), 43–54. <https://doi.org/10.3916/C67-2021-04>.

Office of National Statistics. (2020). *Children's online behaviour in England and Wales: year ending March 2020*. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/childrensonlinebehaviourinenglandandwales/yearendingmarch2020>.

Olson, L. N., Daggs, J. L., Ellevold, B. L., & Rogers, T. K. K. (2007). Entrapping the innocent: Toward a theory of child sexual predators' luring communication. *Communication Theory*, 17(3), 231–251. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00294.x>.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishing.

Orel, M. (2020). *Psychopatologie: nauka o nemocech duše (3., aktualizované a doplněné vydání)*. Grada.

Owen, E. & Gowen, K. (n. d.). A guide to teaching about sexually explicit content online: The basics. <https://www.connectsafely.org/wp-content/uploads/Sexually-explicit-content.pdf>.

Pager.cz. (n. d.). MULTITONE CZ spol. s r.o. <https://www.pager.cz/>.

- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2018). *Cyberbullying Identification, Prevention, and Response*. Cyberbullying Research Center. <https://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response-2018.pdf>.
- Piaget, J. & Inhelderová, B. (1970). *Psychologie dítěte*. SPN, Praha.
- Piko, B. F., Luszczynska, A., & Fitzpatrick, K. M. (2013). Social inequalities in adolescent depression: The role of parental social support and optimism. *International Journal of Social Psychiatry*, 59, 474–481.
- Pinter, A. T., Ghosh, A. K. & Wisniewski, P. J. (n. d.). *Chapter 5: Going Beyond Cyberbullying: Adolescent Online Safety and Digital Risks*. University of Florida. <https://ufl.pb.unizin.org/cyberindia/chapter/chapter-5/>.
- Pew Research Center. (2019, 20. února). *Most U.S. Teens See Anxiety and Depression as a Major Problem Among Their Peers*. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2019/02/20/most-u-s-teens-see-anxiety-and-depression-as-a-major-problem-among-their-peers/>.
- Phyfer, J., Burton, P., & Leoschut, L. (2016). *Global kids online South Africa: Barriers, opportunities and risks. A glimpse into South African children's internet use and online activities*. Centre for Justice and Crime Prevention
- Pilkionienė, I., Širvinskienė, G., Žemaitienė, N., & Jonynienė, J. (2021). Social Anxiety in 15-19 Year Adolescents in Association with Their Subjective Evaluation of Mental and Physical Health. *Children (Basel, Switzerland)*, 8(9), 737. <https://doi.org/10.3390/children8090737>.
- Plháčková, A. (2007). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia
- Pornari, C.D. & Wood, J. (2010). Peer and Cyber Aggression in Secondary School Students: The Role of Moral Disengagement, Hostile Attribution Bias, and Outcome Expectancies. *Aggressive behavior*, 36(2), 81–94. <https://doi.org/10.1002/ab.20336>.
- Pozuelo, J. R., Desborough, L., Stein, A. & Cipriani, A. (2022) Systematic Review and Meta-analysis: Depressive Symptoms and Risky Behaviors Among Adolescents in Low- and Middle-Income Countries. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 61(2), 255–276. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2021.05.005>.
- Praško, J. (2005). *Úzkostné poruchy: klasifikace, diagnostika a léčba*. Portál.
- Psychology Foundation of Australia. (2022). *Depression Anxiety Stress Scales (DASS)*. <http://www2.psy.unsw.edu.au/groups/dass/>.
- Ptáček, R. & Kuželová, H. (2013). *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.
- Puri, A. & Sharma, R. (2016). Internet usage, depression, social isolation and loneliness amongst adolescents. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 7(10), 996–1003.
- Qiu, W. F., Ma, J. P., Xie, Z. Y., Xie, X. T., Wang, C. X., & Ye, Y. D. (2022). Online risky behavior and sleep quality among Chinese college students: The chain mediating role of rumination and anxiety. *Current psychology (New Brunswick, N.J.)*, 1–11. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02641-3>.

- Radovic, A., Gmelin, T., Stein, B. D., & Miller, E. (2017). Depressed adolescents' positive and negative use of social media. *Journal of adolescence*, *55*, 5–15. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.002>.
- Ranney, J. D. (2021). The process of exploitation and victimization of adolescents in digital environments: the contribution of authenticity and self-exploration. In M. F. Wright & L. B. Schiamberg (Eds.). *Child and Adolescent Online Risk Exposure: An Ecological Perspective*. Academic Press.
- Reininger, B. M., Pérez, A., Aguirre Flores, M. I., Chen, Z., & Rahbar, M. H. (2012). Perceptions of Social Support, Empowerment and Youth Risk Behaviors. *The Journal of Primary Prevention*, *33*(1), 33–46. <https://doi.org/doi:10.1007/s10935-012-0260-5>.
- Reuter, P. R., Forster, B. L., & Brister, S. R. (2021). The influence of eating habits on the academic performance of university students. *Journal of American college health : J of ACH*, *69*(8), 921–927. <https://doi.org/10.1080/07448481.2020.1715986>.
- Rhodes, N., & Pivik, K. (2011). Age and gender differences in risky driving: the roles of positive affect and risk perception. *Accident; analysis and prevention*, *43*(3), 923–931. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2010.11.015>.
- Richter, M. (2010). *Risk Behaviour in Adolescence: Patterns, Determinants and Consequences*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.
- Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Portál.
- Salmela-Aro, K. (2011). Stages of Adolescence. In B. B. Brown & M. J. Prinstein (Eds.). (2011). *Encyclopedia of Adolescence*. Elsevier Inc.
- Shaw, L. H., & Gant, L. M. (2002). In Defense of the Internet: The Relationship between Internet Communication and Depression, Loneliness, Self-Esteem, and Perceived Social Support. *CyberPsychology & Behavior*, *5*(2), 157–171. <https://doi.org/10.1089/109493102753770552>.
- Shaw, B. J., Krause, N., Chatters, L. M., Connell, C. M. & Ingersoll-Dayton, B. (2004). Emotional Support From Parents Early in Life, Aging, and Health. *Psychology and Aging*, *19*(1), 4–12. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.19.1.4>.
- Schacter, H. L., & Margolin, G. (2019). The interplay of friends and parents in adolescents' daily lives: Towards a dynamic view of social support. *Social Development*, *28*(3), 708–724. <https://doi.org/10.1111/sode.12363>.
- Schwarzer, R., Knoll, N., & Rieckmann, N. (2004). Social support. In A. Kaptein & J. Weinman (Eds.), *Health psychology* (pp. 158–181). Blackwell Publishing.
- Schwartz, R., Curran, L. & Diksies, M. (2020). Online Social Work Education and the Disinhibition Effect. *Advances in Social Work & Welfare Education*, *21*(1), 107–122. https://www.anzswwer.org/wp-content/uploads/advances_2020_Vol212_Chapter82.pdf.
- SingleCare. (2021, 12. února). *62 % experience anxiety, according to new SingleCare survey*. SingleCare Administrators. <https://www.singlecare.com/blog/news/anxiety-survey/>.
- Singh, S.; Lai, C.H.; Iderus, N.H.M.; Ghazali, S.M.; Ahmad, L.C.R.Q.; Cheng, L.M.; Nadzri, M.N.; Zulkifli, A.A.; Suppiah, J.; Zaki, R.A.; Farid, N.D.N.; Supramanian, R.K.; Nordin, A.A.; Lin, C.Z.; Kaur, K.; Ghazali, N.M. Prevalence and Determinants of Depressive

- Symptoms among Young Adolescents in Malaysia: A Cross-Sectional Study. *Children*, 10(1), 141. <https://doi.org/10.3390/children10010141>.
- Siyez, D. M. (2008). Adolescent self-esteem, problem behaviors, and perceived social support in Turkey. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(7), 973–984. <https://doi.org/10.2224/sbp.2008.36.7.973>.
- Smith, P. K. (2012). Cyberbullying and cyber aggression. In S. R. Jimerson, A. B. Nickerson, M. J. Mayer, & M. J. Furlong (Eds.), *Handbook of school violence and school safety: International research and practice*, 93–103. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Soleimani, M. A., Pahlevan, S. S., Bahrami, N., Yaghoobzadeh, A., Allen, K. A. & Mohammadi S. (2017) The relationship between anxiety, depression and risk behaviors in adolescents. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 31(2). <http://doi.org/10.1515/ijamh-2016-0148>.
- Sourander, A., Brunstein Klomek, A., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., Ristkari, T., & Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: a population-based study. *Archives of general psychiatry*, 67(7), 720–728. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2010.79>.
- Stolzenberg, E. B., Aragon, M. C., Romo, E., Couch, V., McLennan, D., Eagan, M. K., & Kang, N. (2020). *The American Freshman: National Norms Fall 2019*. Los Angeles: Higher Education Research Institute, UCLA.
- Steinberg, L., Albert, D., Cauffman, E., Banich, M., Graham, S. & Woolard J. (2008). Age differences in sensation seeking and impulsivity as indexed by behaviour and self-report: Evidence for a dual systems model. *Developmental Psychology*, 44(6), 1764–1778. <https://doi.org/10.1037/a0012955>.
- Sorbring, E., Hallberg, J., Bohlin, M. & Skoog, T. (2015). Parental attitudes and young people's online sexual activities. *Sex Education*, 15(2), 129–143. <https://doi.org/10.1080/14681811.2014.981332>.
- Subrahmanyam, K. & Smahel, D. (2011) *Digital Youth: The Role of Media in Development*. New York: Springer.
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2021). *Key substance use and mental health indicators in the United States: Results from the 2020 National Survey on Drug Use and Health* (HHS Publication No. PEP21-07-01-003, NSDUH Series H-56). Rockville, MD: Center for Behavioral Health Statistics and Quality, Substance Abuse and Mental Health Services Administration. Retrieved from <https://www.samhsa.gov/data/>.
- Suler, J. (1998). *The Basic Psychological Features of Cyberspace. Elements of a Cyberpsychology Model*. <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html#blackhole>.
- Suler, J. (2001). *The psychology of Cyberspace*. <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/adoles.html>.
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & Behavior : The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 7(3), 321– 326. <http://doi.org/10.1089/1094931041291295>.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.

- Šmahaj, J. (2014). *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Šmahel, D. (2003). *Psychologie a internet*. Praha: Triton.
- Šmahel, D., & Subrahmanyam, K. (2007). "Any girls want to chat press 911": Partner selection in monitored and unmonitored teen chat rooms. *Cyberpsychology & Behavior*, *10*, 346–353.
- Šmahel, D. (2015). Děti na internetu. In Ševčíková et al. (Eds.). *Děti a dospívající online*. Praha: Grada.
- Šmahel, D., Macháčková, H., Mascheroni, G., Dědková, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>.
- Šolcová, I. & Kebza, V. (1999). Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá Psychologie*, *43*(1), 19-38.
- Štulhofer, A., Tafro, A., & Kohut, T. (2019). The dynamics of adolescents' pornography use and psychological well-being: a six-wave latent growth and latent class modeling approach. *European child & adolescent psychiatry*, *28*(12), 1567–1579. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01318-4>.
- Tam, C. L. & Lim, S. G. (2009). Perceived social support, coping capability and gender differences among young adults. *Sunway Academic Journal*, *6*(5), 75-88. <https://core.ac.uk/download/pdf/148366356.pdf>.
- Temple, J. R., & Choi, H. (2014). Longitudinal association between teen sexting and sexual behavior. *Pediatrics*, *134*(5), Článek e1287–e1292. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-1974>.
- Thapar, A., Collishaw, S., Pine, D. S. & Thapar, A. K. (2012). Depression in adolescence. *Lancet*, *379*(9820), 1056–1067. [http://doi.org/10.1016/s0140-6736\(11\)60871-4](http://doi.org/10.1016/s0140-6736(11)60871-4).
- The National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy (2008). *Responsible behavior, responsible policies*. <https://powertodecide.org/about-us/PDF/AboutUs.pdf>.
- Thorn. (2022a). *Online Grooming: Examining risky encounters amid everyday digital socialization: Findings from 2021 qualitative and quantitative research among 9-17-year-olds*. https://info.thorn.org/hubfs/Research/2022_Online_Grooming_Report.pdf.
- Thorn. (2022b). *Self-Generated Child Sexual Abuse Material: Youth Attitudes and Experiences in 2021*. https://info.thorn.org/hubfs/Research/Thorn_SG-CSAM_Monitoring_2021.pdf.
- Toplu-Demirtaş, E., May, R. W., Seibert, G. S., & Fincham, F. D. (2022). Does Cyber Dating Abuse Victimization Increase Depressive Symptoms or Vice Versa?. *Journal of interpersonal violence*, *37*, 11–12. <https://doi.org/10.1177/0886260520984261>.
- UNICEF South Africa. (2022, 8. března). *SA Kids Online Study*. <https://www.unicef.org/southafrica/press-releases/one-third-children-south-africa-risk-online-violence-exploitation-and-abuse>.
- Urbánek, T., Denglerová, D., & Širůček, J. (2011). *Psychometrika: měření v psychologii*. Portál.

- Ústav zdravotnických informací a statistiky. (2019). *Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10*. (Desátá revize, Tabelární část). <https://www.uzis.cz/res/f/008374/mkn-10-tabelarni-cast-20220101.pdf>.
- Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2008). Adolescents' Identity Experiments on the Internet: Consequences for Social Competence and Self-Concept Unity. *Communication Research*, 35(2), 208–231.
- Vágnerová, M. (2017). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Vassallo, S., Edwards, B., Renda, J., & Olsson, C. A. (2014). Bullying in early adolescence and antisocial behavior and depression six years later: What are the protective factors? *Journal of School Violence*, 13, 100–124.
- Vietze, D. L. (2011). Social Support. In Brown, B. B., *Encyclopedia of Adolescence: Three-Volume Set* (s. 341–351). Elsevier Science & Technology.
- Vila, J. (2021). Social Support and Longevity: Meta-Analysis-Based Evidence and Psychobiological Mechanisms. *Front Psychol*.
- Vogels, E. A., Gelles-Watnick, R. & Massarat, N. (2022, 10. srpna). Teens, Social Media and Technology 2022. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/internet/2022/08/10/teens-social-media-and-technology-2022/>.
- Vokrouhliková, K. (2019, 24. listopadu). Nejoblíbenější sociální sítě teenagerů. *Internetem Bezpečně*. <https://www.internetembezpecne.cz/nejoblibenejsi-socialni-site-teenageru/>.
- Vybíral, Z., Šmahel, D. & Divínová R. (2004). Growing Up In: Virtual Reality: Adolescents and the Internet. In Mareš, P. (Ed.). *Society, Reproduction and Contemporary Challenges*. Brno: Barrister and Principal.
- Vybíral, Z. (2009). *Psychologie komunikace*. Praha: Portál.
- Vymětal, J. (2008). *Lékařská psychologie*. Portál.
- Wachs, S., Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C., Wolf, K. D., Vazsonyi, A. T., & Junger, M. (2018). Correlates of Mono- and Dual-Victims of Cybergrooming and Cyberbullying: Evidence from Four Countries. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 21(2), 91–98. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0733>.
- Wachs, S., Gámez-Guadix, M. & Wright, M. F. (2022). Online Hate Speech Victimization and Depressive Symptoms Among Adolescents: The Protective Role of Resilience. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(7), 416-423. <http://doi.org/10.1089/cyber.2022.0009>.
- Wang, Z., Xie, Q., Xin, M., Wei, C., Yu, C., Zhen, S., Liu, S., Wang, J., & Zhang, W. (2020). Cybervictimization, Depression, and Adolescent Internet Addiction: The Moderating Effect of Prosocial Peer Affiliation. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.572486>.
- Webster, S., Davidson, J., Bifulco, A., Gottschalk, P., Caretti, V., Pham, T., & Grove-Hills, J. (2012). *European Online Grooming Project Final Report*, European Union. <http://www.european-online-grooming-project.com/>.
- Wells, M., & Mitchell, K. J. (2008). How Do High-Risk Youth Use the Internet? Characteristics and Implications for Prevention. *Child Maltreatment*, 13(3), 227–234.

- White, C. M., Gummerum, M., & Hanoch, Y. (2015). Adolescents' and young adults' online risk taking: The role of gist and verbatim representations. *Risk Analysis*, 35(8), 1407–1422. <https://doi.org/10.1111/risa.12369>.
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013). A review of young people's vulnerabilities to online grooming. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 135–146. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.008>.
- Winkler, P., Formanek, T., Mlada, K., Kagstrom, A., Mohrova, Z., Mohr, P., & Csemy, L. (2020). Increase in prevalence of current mental disorders in the context of COVID-19: analysis of repeated nationwide cross-sectional surveys. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 29, e173. <https://doi.org/10.1017/S2045796020000888>.
- World Health Organization. (2016). *International statistical classification of diseases and related health problems, ICD-10*, Volume 1, Fifth edition.
- World Health Organization. (2017). *Depression and Other Common Mental Disorders: Global Health Estimates*. WHO Document Production Services, Geneva, Switzerland.
- World Health Organization. (2020). *Orientation Programme on Adolescent Health for Health-care Providers – Handout*. https://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/pdfs/9241591269_op_handout.pdf.
- World Health Organization. (2021a, 13. září). *Depression*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression>.
- World Health Organization (2021b, 17. listopadu). *Adolescent mental health*. WHO Headquarters in Geneva. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>.
- World Health Organization. (2022, 2. března). *COVID-19 pandemic triggers 25% increase in prevalence of anxiety and depression worldwide*. <https://www.who.int/news/item/02-03-2022-covid-19-pandemic-triggers-25-increase-in-prevalence-of-anxiety-and-depression-worldwide>.
- Wright, M., Heiman, T. & Olenik-Shemesh, D. (2021). *Types of Online Risks*. In Wright, M. & Schiamberg, L. (Eds.). Elsevier.
- Yap, M. B., Pilkington, P. D., Ryan, S. M., & Jorm, A. F. (2014). Parental factors associated with depression and anxiety in young people: a systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 156, 8–23. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2013.11.007>.
- Ybarra, M. L., Leaf, P. J., & Diener-West, M. (2004). Sex differences in youth-reported depressive symptomatology and unwanted internet sexual solicitation. *Journal of medical Internet research*, 6(1), e5. <https://doi.org/10.2196/jmir.6.1.e5>.
- Ybarra, M. L., Alexander, C., & Mitchell, K. J. (2005). Depressive symptomatology, youth Internet use, and online interactions: A national survey. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 36(1), 9–18. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2003.10.012>.
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zhang, X., Yang, H., Zhang, J., Yang, M., Yuan, N., & Liu, J. (2021). Prevalence of and risk factors for depressive and anxiety symptoms in a large sample of Chinese adolescents in the post-COVID-19 era. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 15(1), 80. <https://doi.org/10.1186/s13034-021-00429-8>.

SEZNAM SCHÉMAT, TABULEK A GRAFŮ

- Schéma 1:** Depresivní syndrom u adolescentů
- Tabulka 1:** Kritéria pro depresivní epizodu dle MKN-10
- Tabulka 2:** Úzkostné poruchy dle MKN-10
- Tabulka 3:** Symptomy úzkosti
- Tabulka 4:** Počet respondentů dle krajů a typu střední školy
- Tabulka 5:** Ukázka položek DASS-21 a jejich český překlad
- Tabulka 6:** Položky DCK použité do analýzy dat
- Tabulka 7:** Doporučená hraniční skóre pro označení závažnosti jednotlivých subškál DASS-21
- Tabulka 8:** Souhrn měřených proměnných, použitých metod a počtu položek využitých k analýze dat
- Tabulka 9:** Hodnoty popisných statistik pro subškálu sociální opora od rodičů
- Tabulka 10:** Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H1–H5
- Tabulka 11:** Hodnoty popisných statistik pro subškálu sociální opora od kamarádů
- Tabulka 12:** Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H6–H10
- Tabulka 13:** Hodnoty popisných statistik pro subškálu depresivita
- Tabulka 14:** Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H11–H15
- Tabulka 15:** Hodnoty popisných statistik pro subškálu úzkostnost
- Tabulka 16:** Výsledky statistických analýz při ověřování hypotéz H16–H20
- Tabulka 17:** Shrnutí hypotéz a stanoviska o jejich platnosti
- Graf 1:** Prevalence depresivní epizody (MDE) a vážné MDE (MDE with Severe Impairment) mezi dospívajícími ve věku 12 až 17 let; 2004–2020, USA
- Graf 2:** Počet respondentů dle věkových kohort
- Graf 3:** Prevalence respondentů dle rizikovosti v online prostoru

PŘÍLOHY

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu
4. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu
5. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké
6. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání
7. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s vydíráním na internetu
8. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu
9. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu
10. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké
11. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání
12. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s vydíráním na internetu
13. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu
14. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu
15. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké
16. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání
17. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s vydíráním na internetu
18. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu

19. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu
20. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké
21. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání
22. Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s vydíráním na internetu

Příloha 1: Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Online rizikové chování v souvislosti s vybranými fenomény u českých adolescentů

Autor práce: Bc. Terezie Babilonová

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Suchá, Ph.D.

Počet stran a znaků: 144 stran, 252 952 znaků

Počet příloh: 22

Počet titulů použité literatury: 311

Abstrakt:

Cílem práce bylo objasnit souvislost online rizikového chování (poslání videa sebe sama cizí osobě, obdržení videa se sexuálním obsahem od cizí osoby, posílání nahých fotografií osobě blízké, zkušenost s nabídkou peněz za osobní setkání a zkušenost s vydíráním) se sociální oporou od rodičů a kamarádů, depresivitou a úzkostností u českých adolescentů. Byl realizován celorepublikový sběr dat pomocí testové baterie vyplňované formou tužka-papír. Výzkumný soubor tvořilo 1 095 respondentů ve věku 15–19 let. K získání dat byl použit Dotazník citlivosti v kyberprostoru (DCK), Dotazník sociální opory pro děti a dospívající (CASSS-CZ) a Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21). Prevalence online rizikového chování odpovídala 10,8 % u poslání videa, 34,5 % adolescentů mělo zkušenost s obdržením videa, své nahé fotografie posílá 11,3 % adolescentů, 9,2 % adolescentů mělo zkušenost s nabídkou peněz za setkání a 12,3 % bylo někdy vydíráno. Výsledky ukazují, že adolescenti, kteří mají zkušenost s některým z vybraných forem online rizikového chování, vykazují nižší sociální oporu od rodičů a dále vykazují vyšší depresivitu a úzkostnost. Vzhledem k sociální opoře od kamarádů nebyl vztah potvrzen.

Klíčová slova: online rizikové chování, adolescence, sociální opora, depresivita, úzkostnost

Příloha 2: Abstrakt v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Risky online behavior in relation to selected phenomena in Czech adolescents

Author: Bc. Terezie Babilonová

Supervisor: Mgr. Jaroslava Suchá, Ph.D.

Number of pages and characters: 144 pages, 252 952 characters

Number of appendices: 22

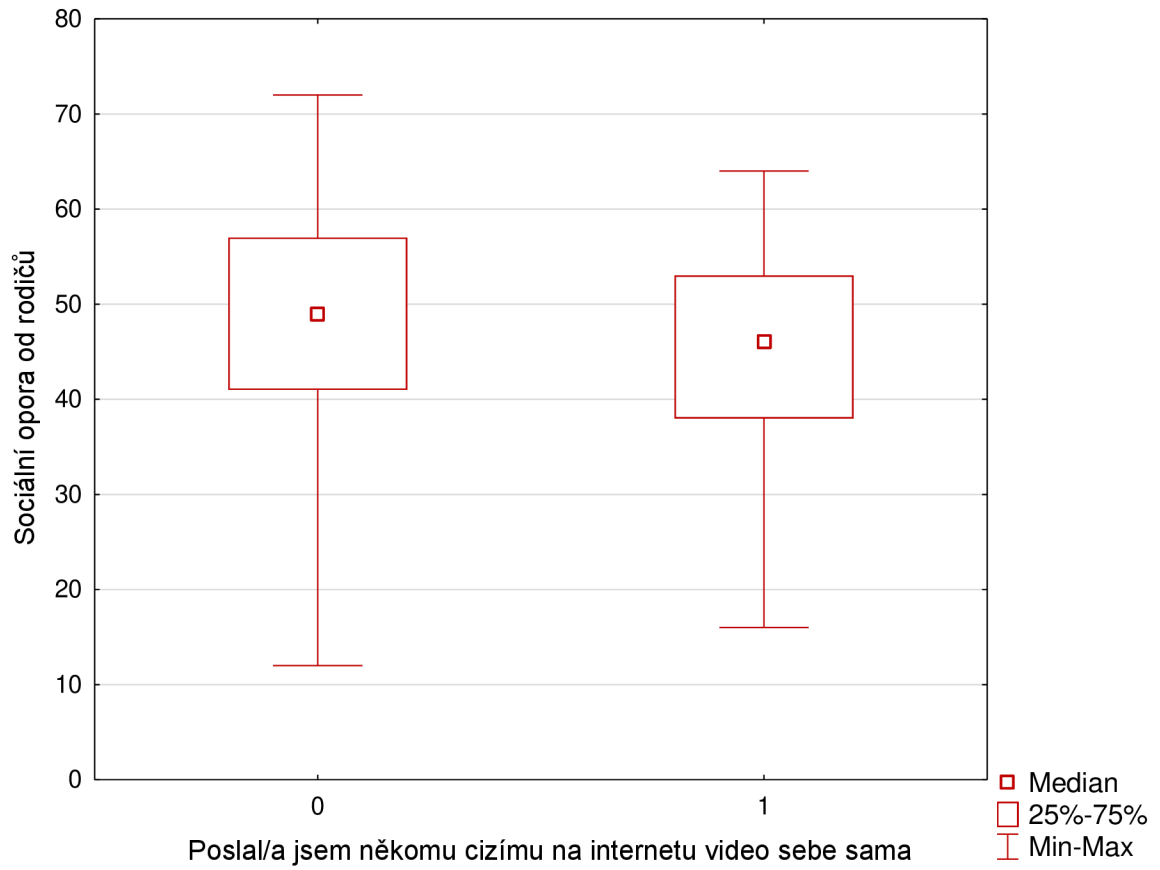
Number of references: 311

Abstract:

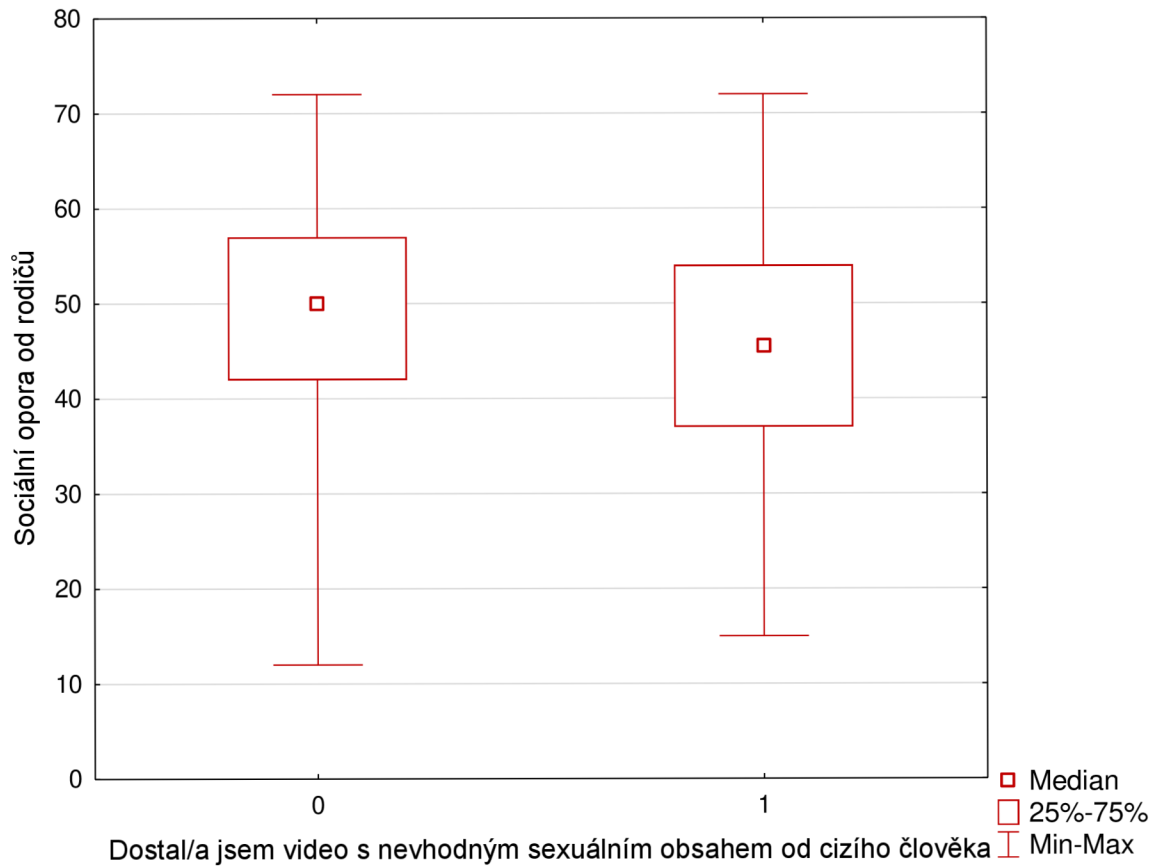
The aim of the work was to examine how risky online behavior (sending a video of oneself to a stranger, receiving a video with sexual content from a stranger, sending nude photos to a close person, experience with an offer of money for a personal meeting and experience with blackmail) is related to social support from parents and friends, depression and anxiety in Czech adolescents. Nationwide data collection was conducted using a test battery completed in the form of paper-pencil. The sample consisted of 1 095 respondents aged 15–19 years. The Questionnaire of Online Risky Behavior (DCK), Social Support Questionnaire for Children and Adolescents (CASSS-CZ) and the Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21) were used to collect data. Prevalence of risky online behavior corresponded to 10.8% for sending a video, 34.5% of adolescents had the experience of receiving a video, 11.3% of adolescents send their nude photos, 9.2% of adolescents had the experience of being offered money for a personal meeting and 12.3% have ever been blackmailed online. The results show that adolescents who have experience with any of the selected forms of risky online behavior report lower social support from their parents and also show higher depression and anxiety. In view of social support from friends, the relationship was not confirmed.

Key words: risky online behavior, adolescence, social support, depression, anxiety

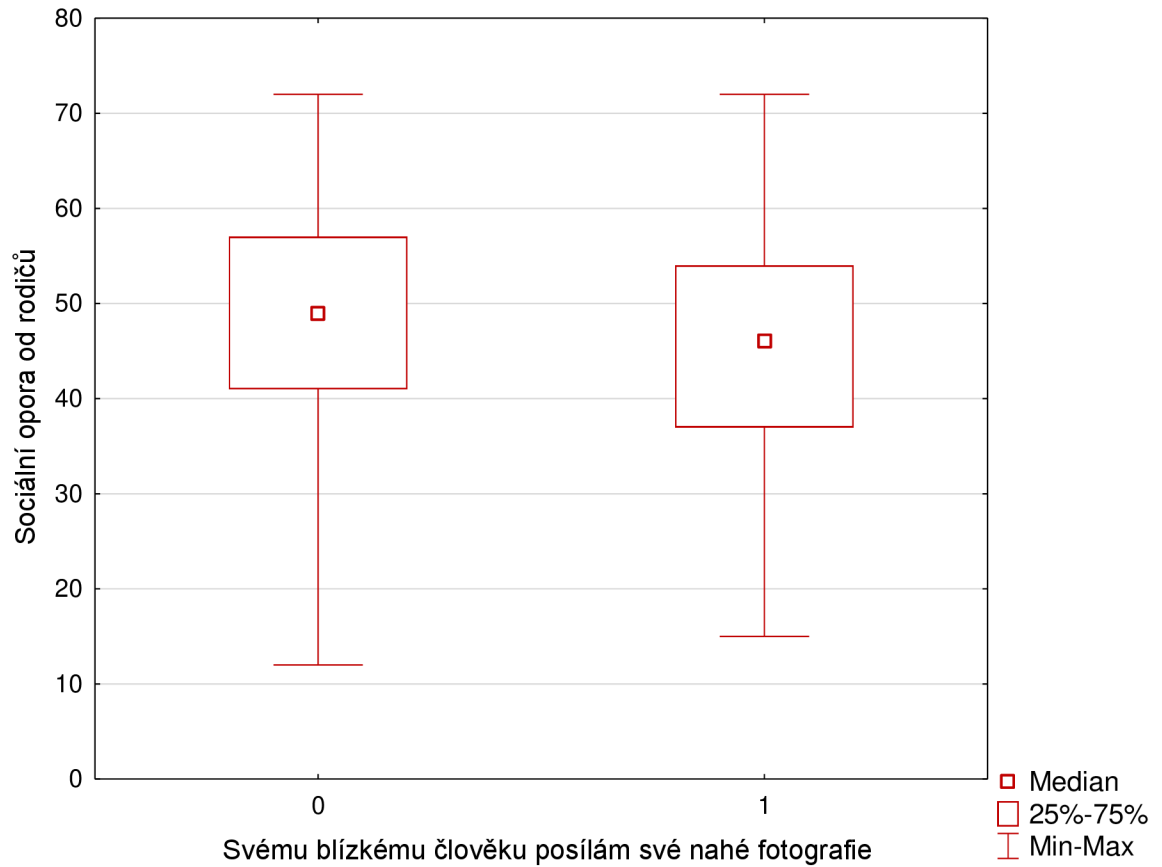
Příloha 3: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu

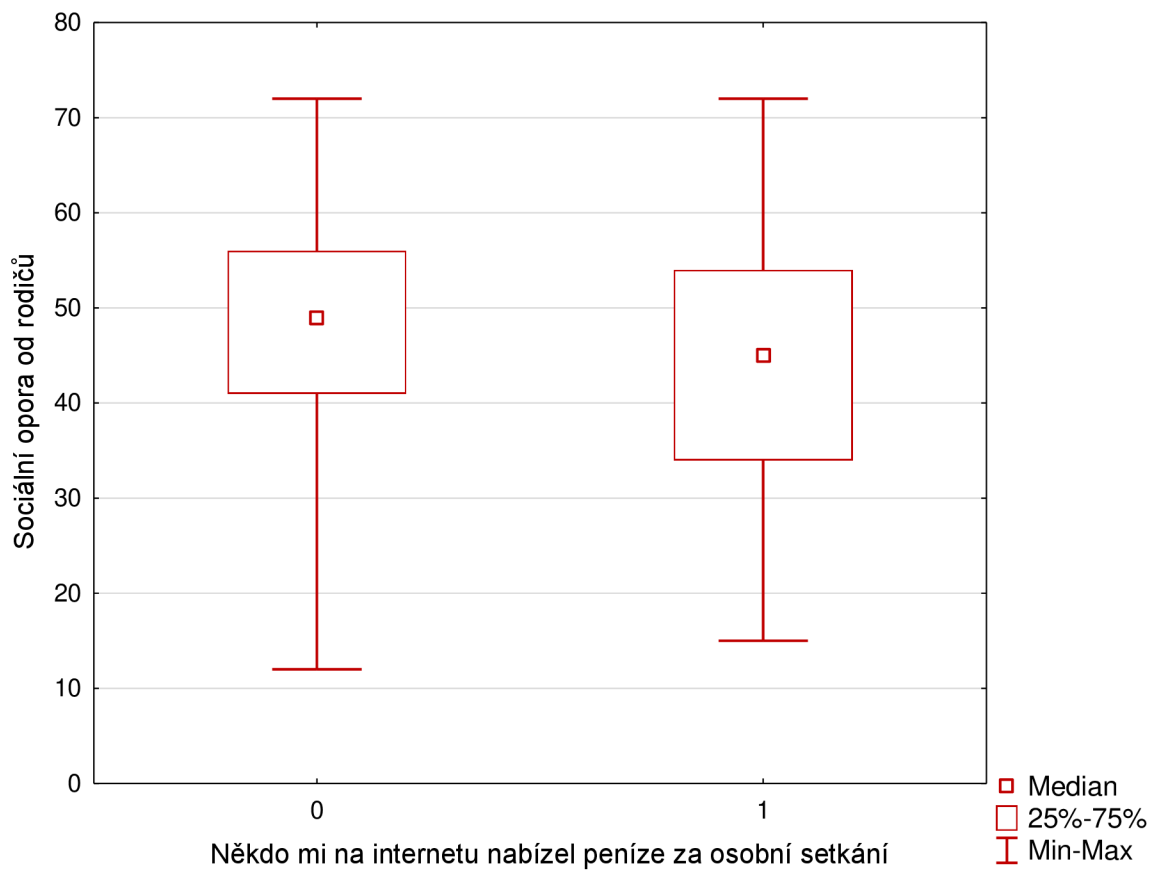
Příloha 4: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu

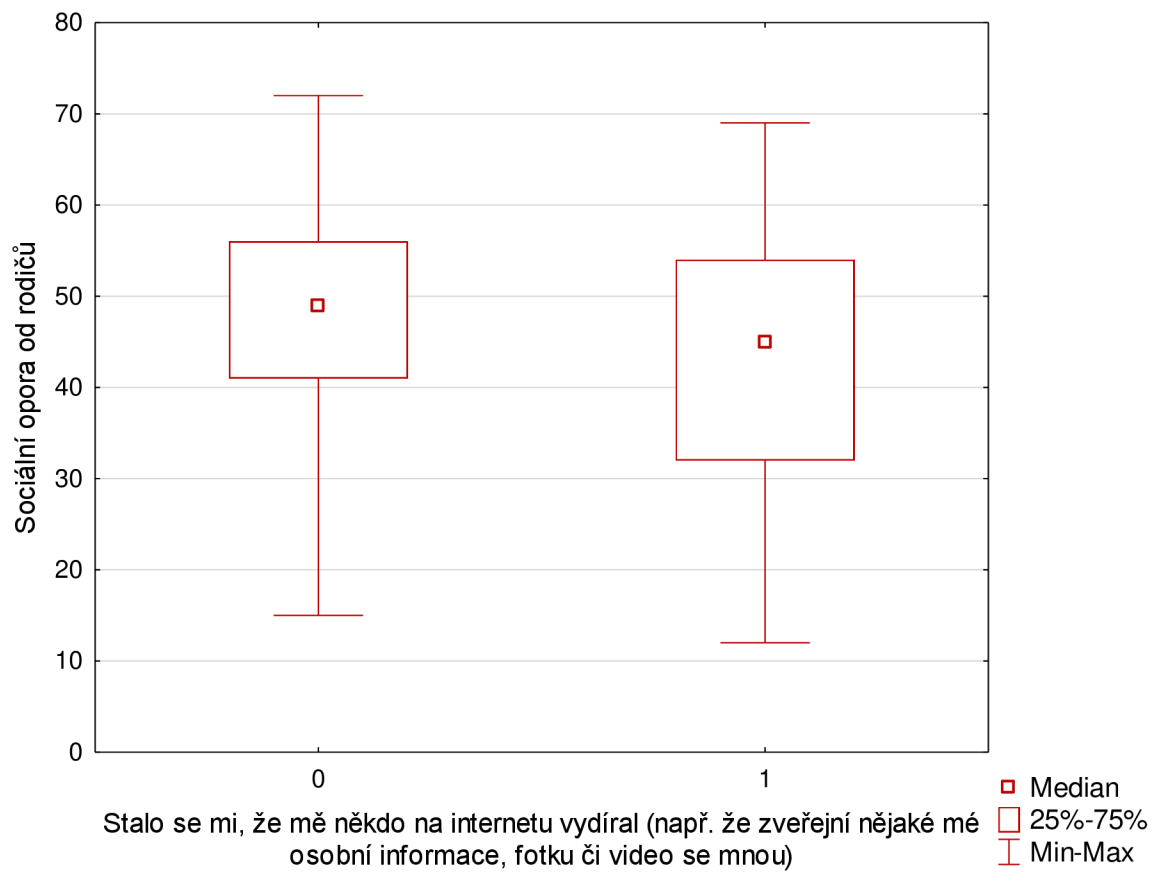
Příloha 5: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké

Příloha 6: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání

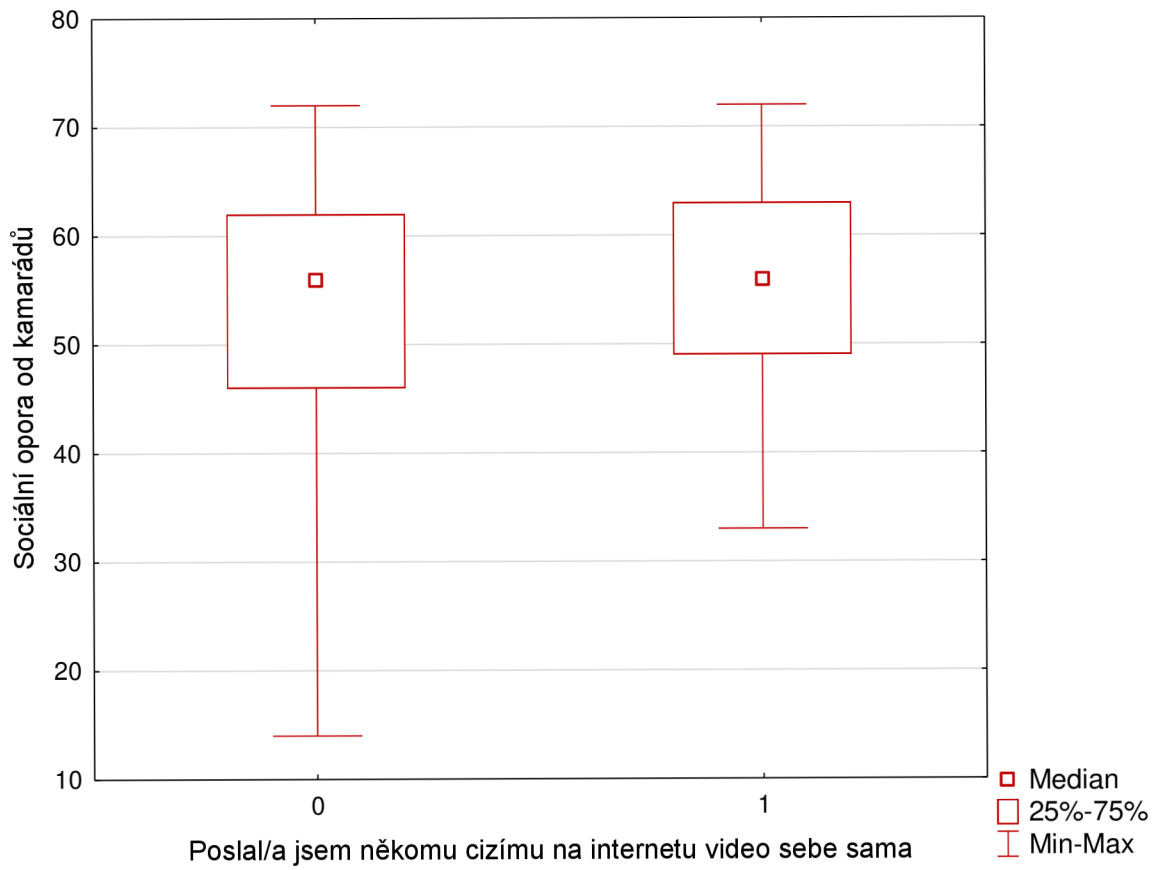

Příloha 7: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od rodičů dle zkušenosti s vydíráním na internetu

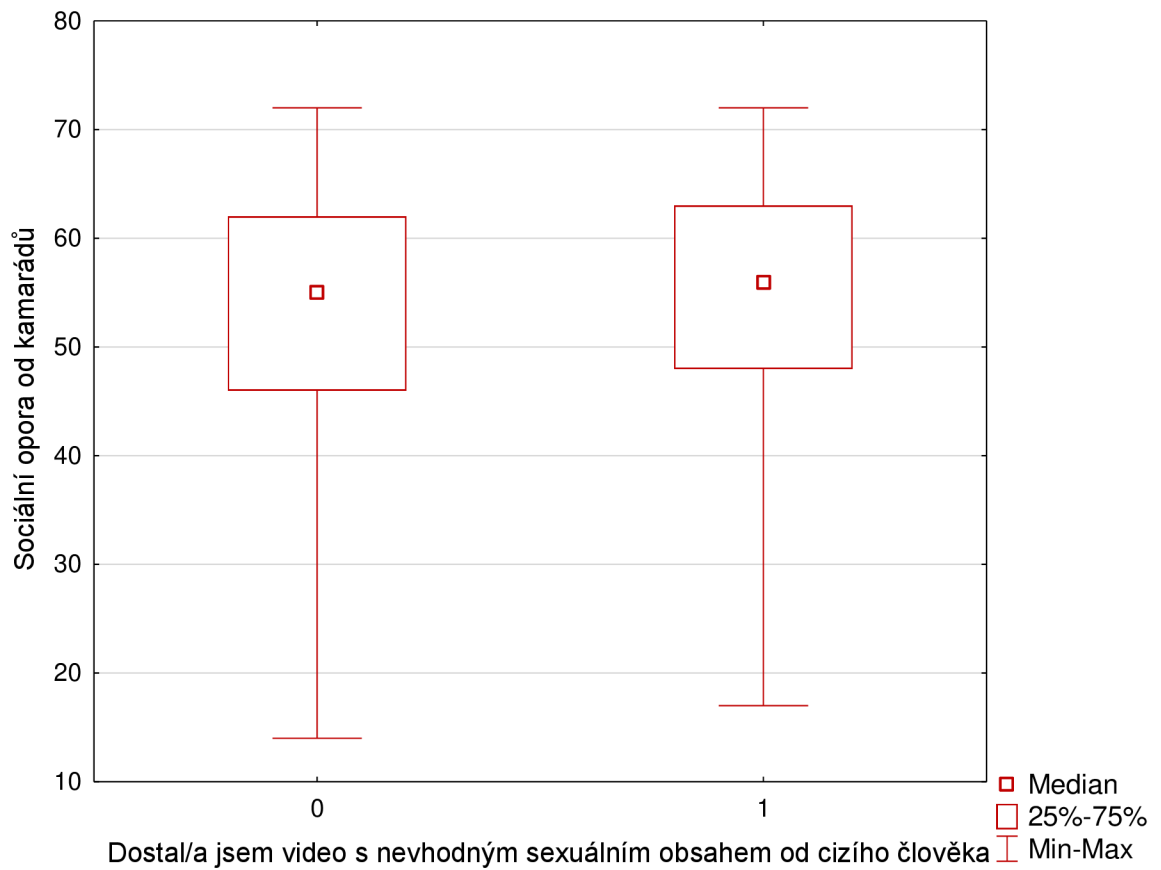

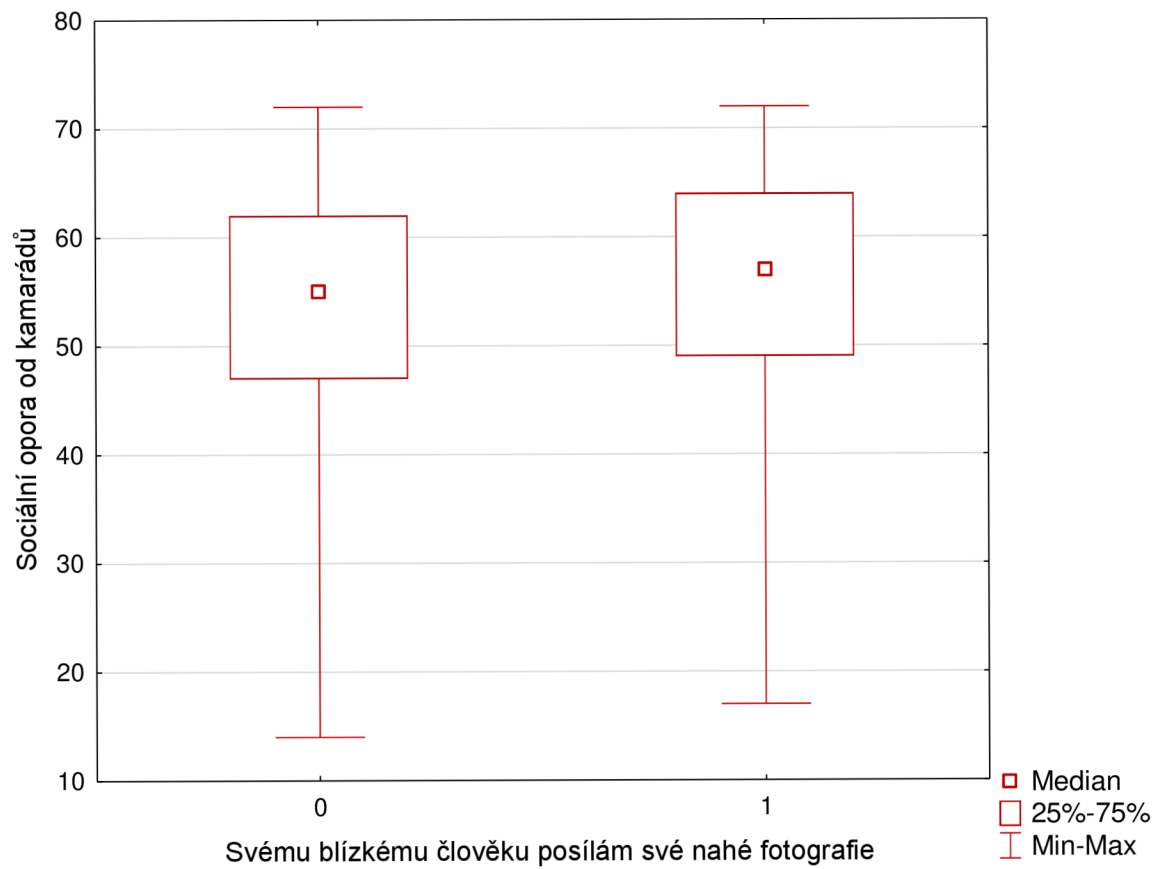
Příloha 8: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu

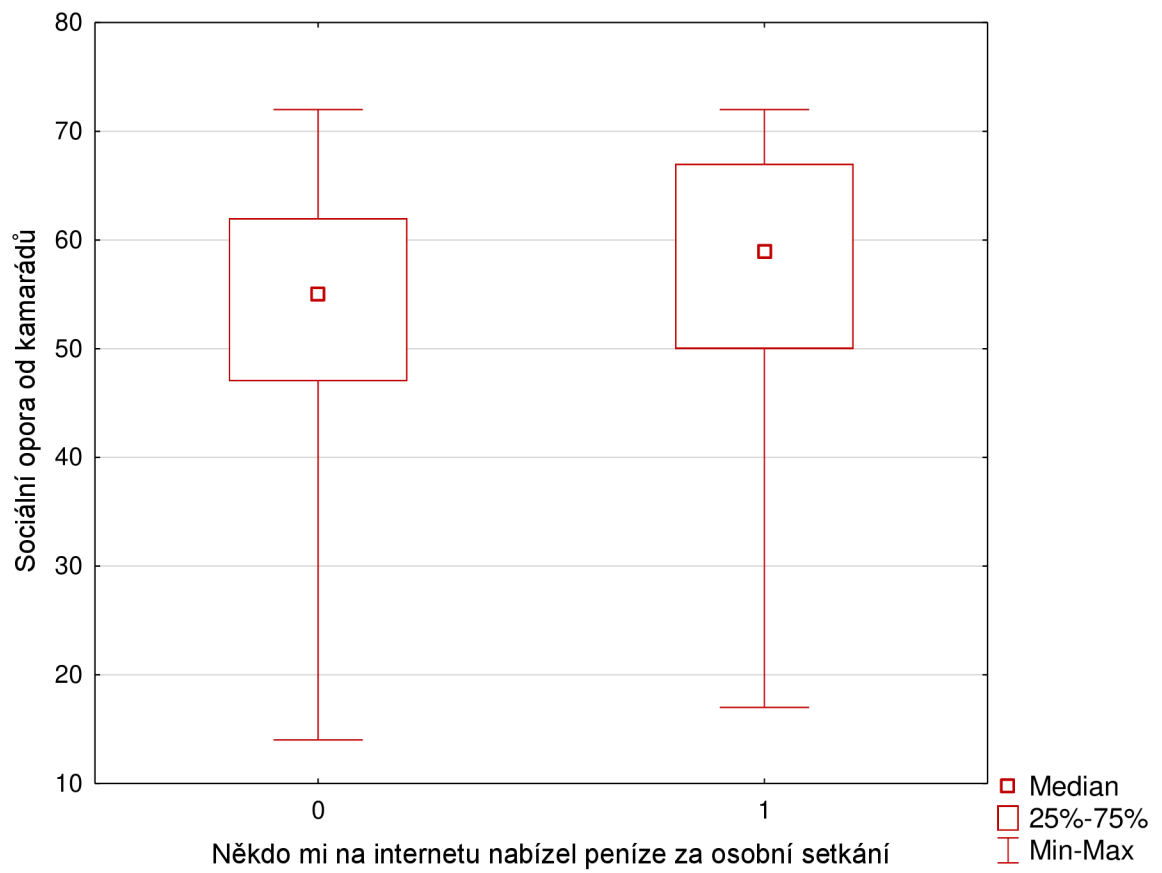
Příloha 9: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu

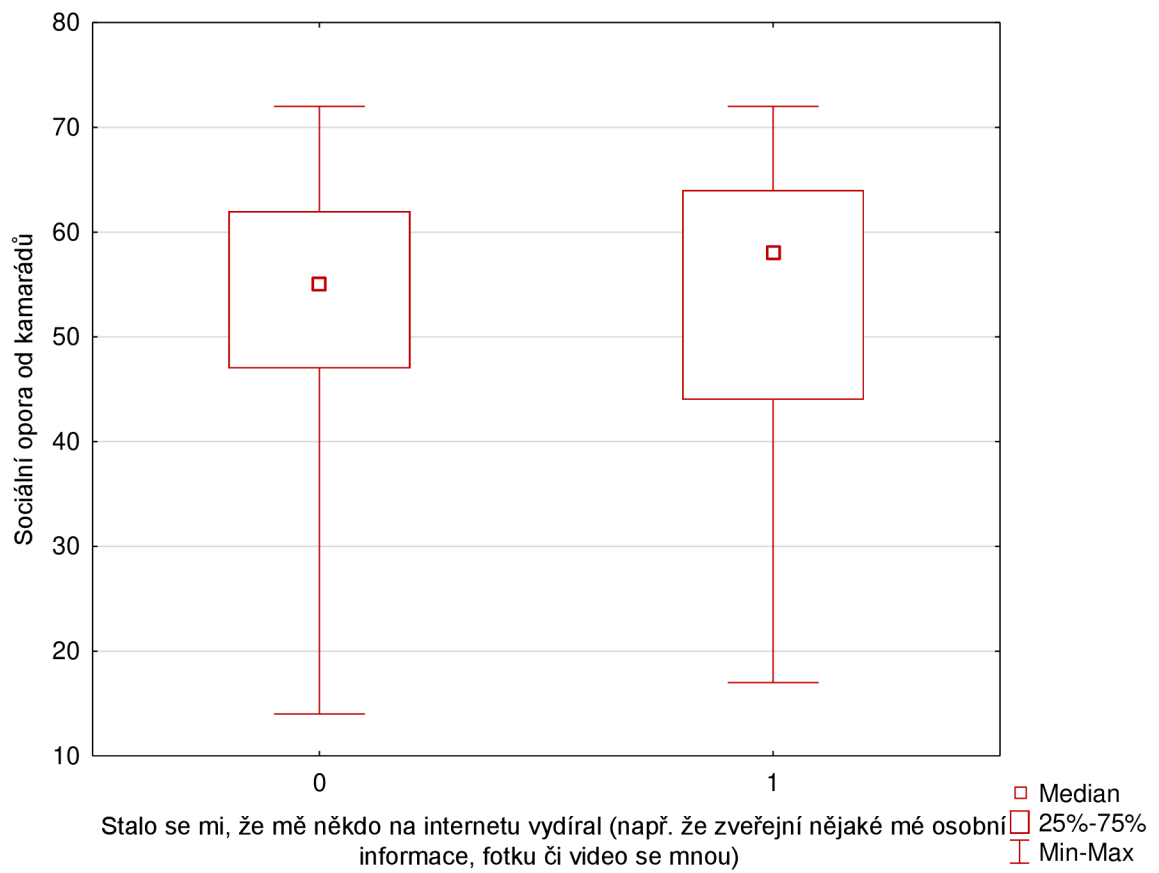
Příloha 10: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké

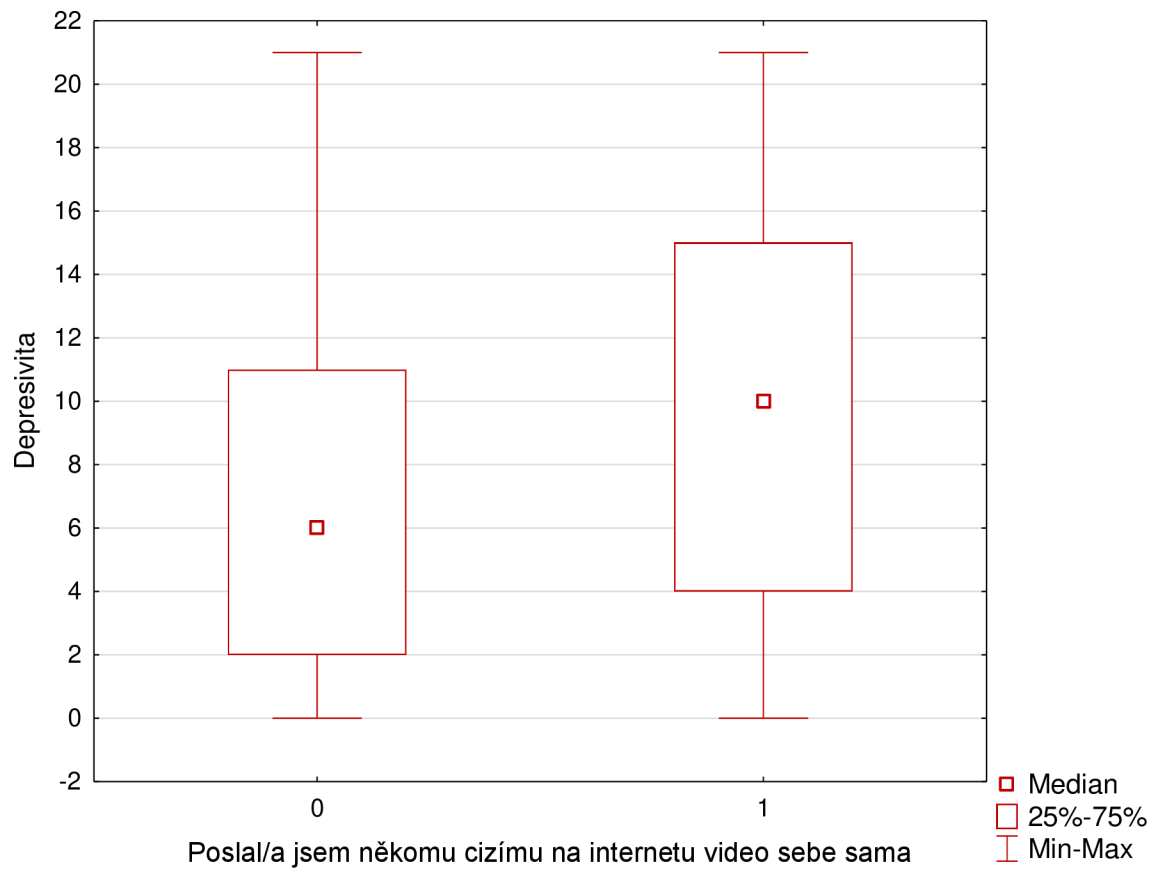
Příloha 11: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání

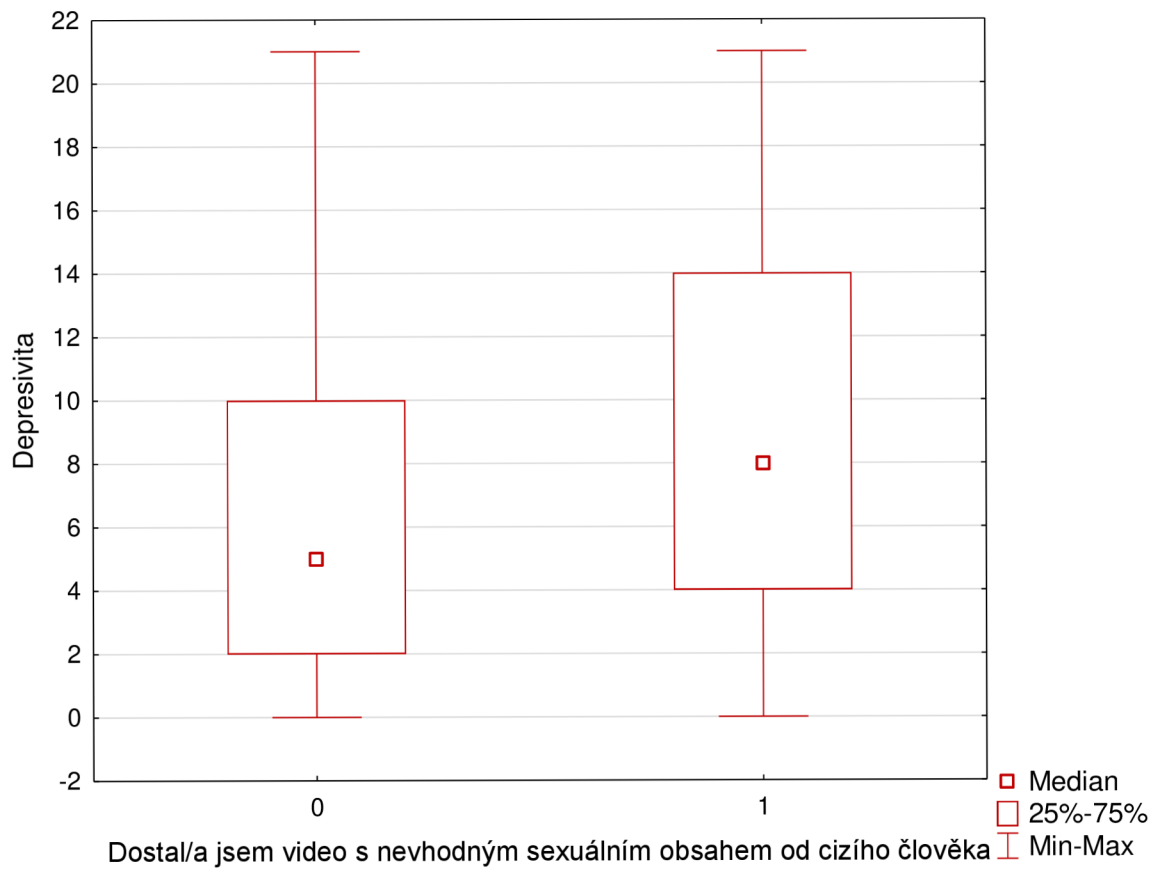
Příloha 12: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále sociální opory od kamarádů dle zkušenosti s vydíráním na internetu

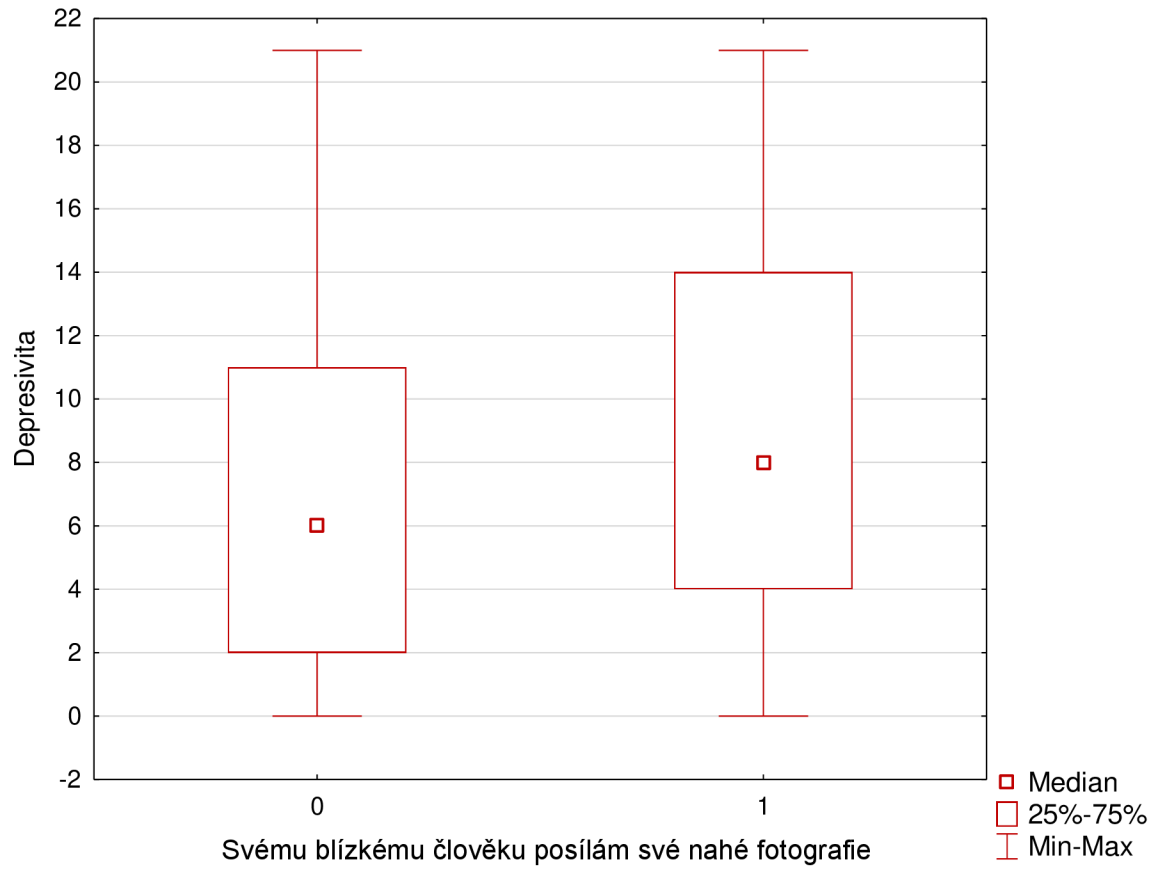
Příloha 13: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu

Příloha 14: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu

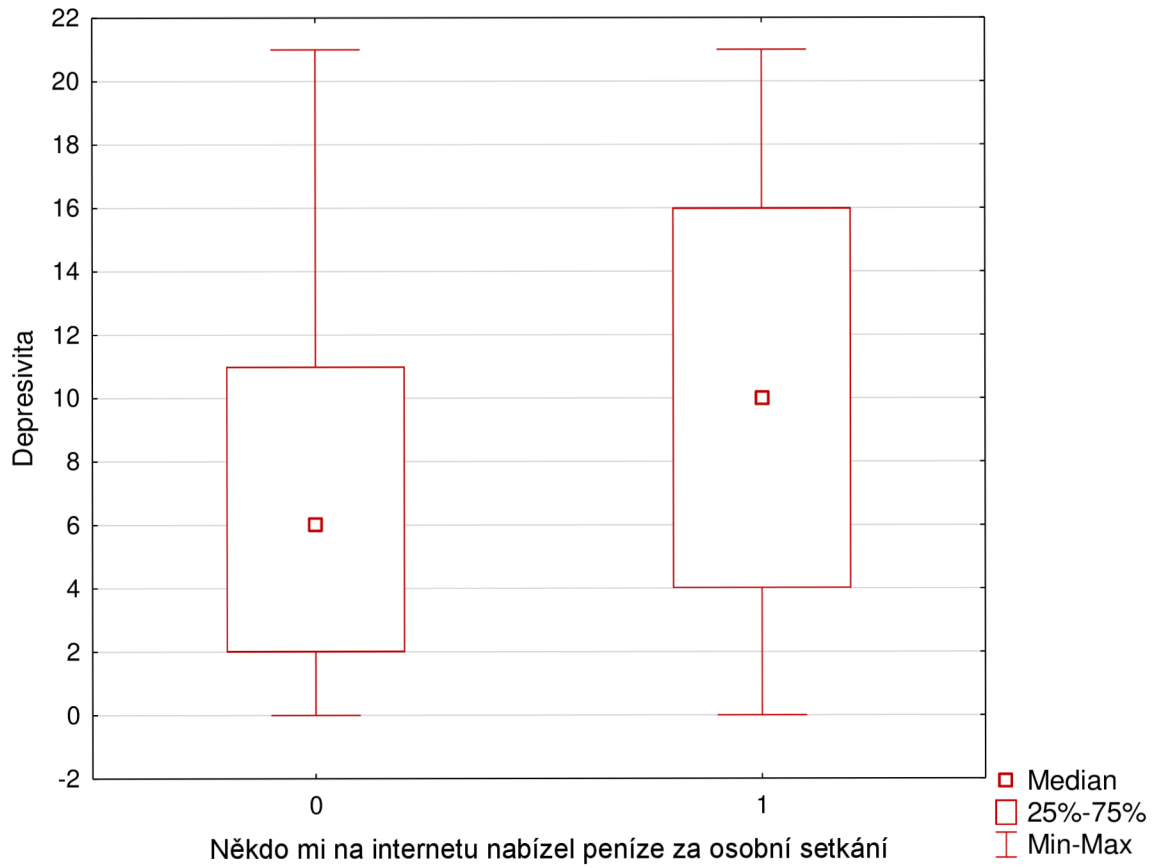

Příloha 15: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké

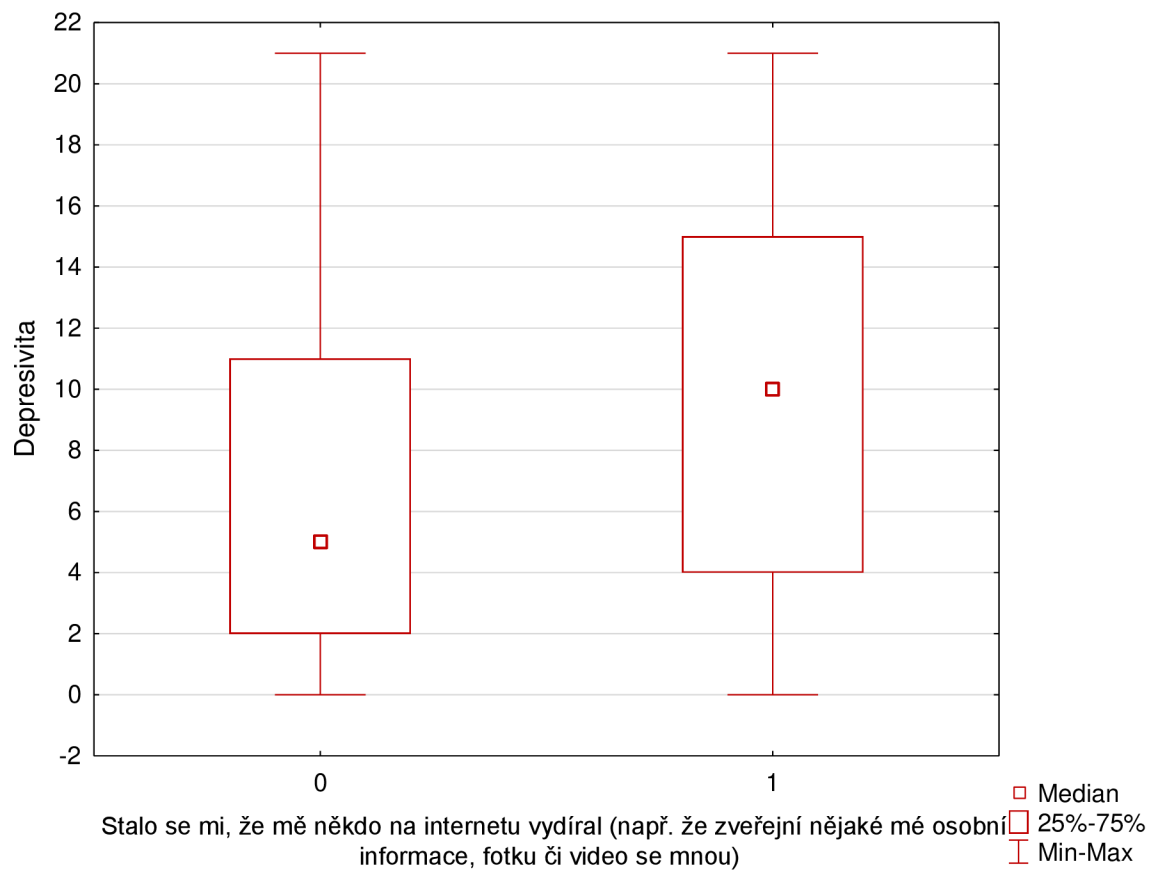

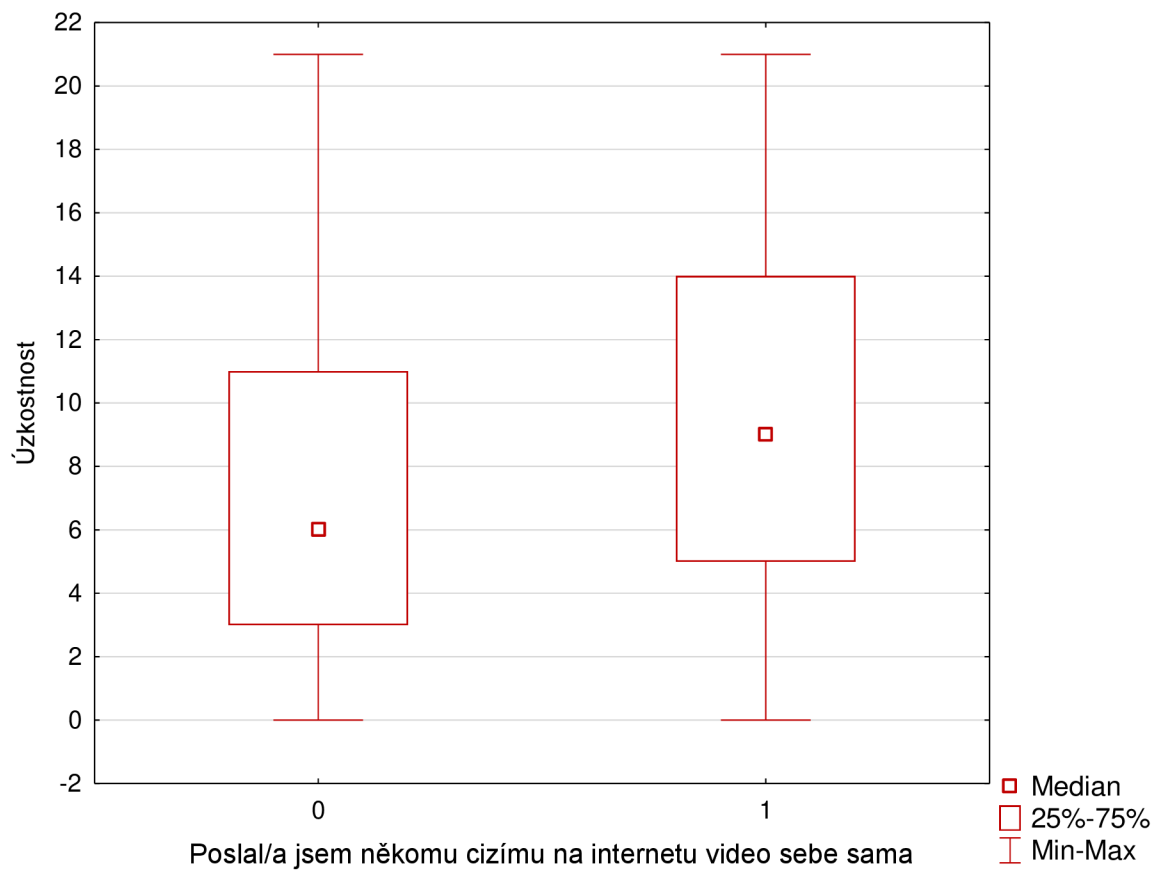
Příloha 16: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání

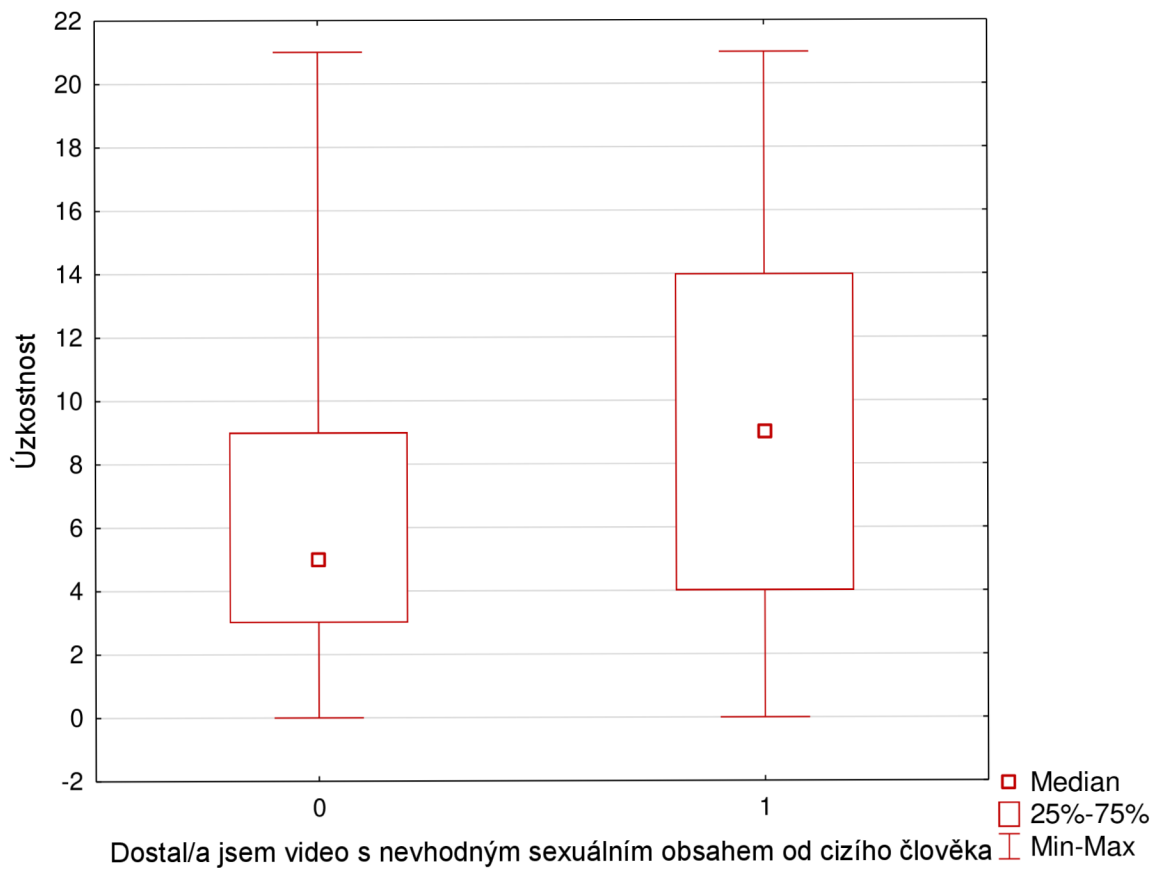
Příloha 17: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále depresivity dle zkušenosti s vydíráním na internetu

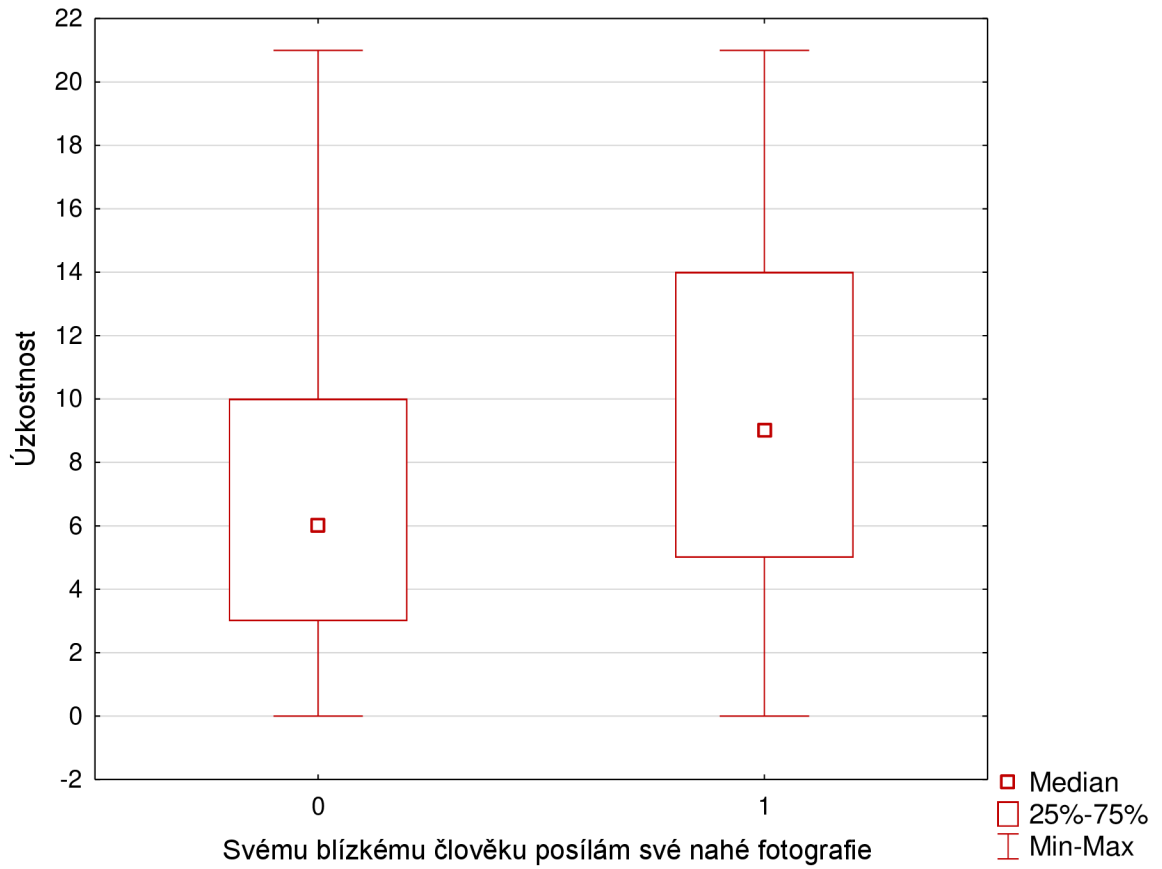
Příloha 18: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s posláním videa sebe sama cizí osobě na internetu

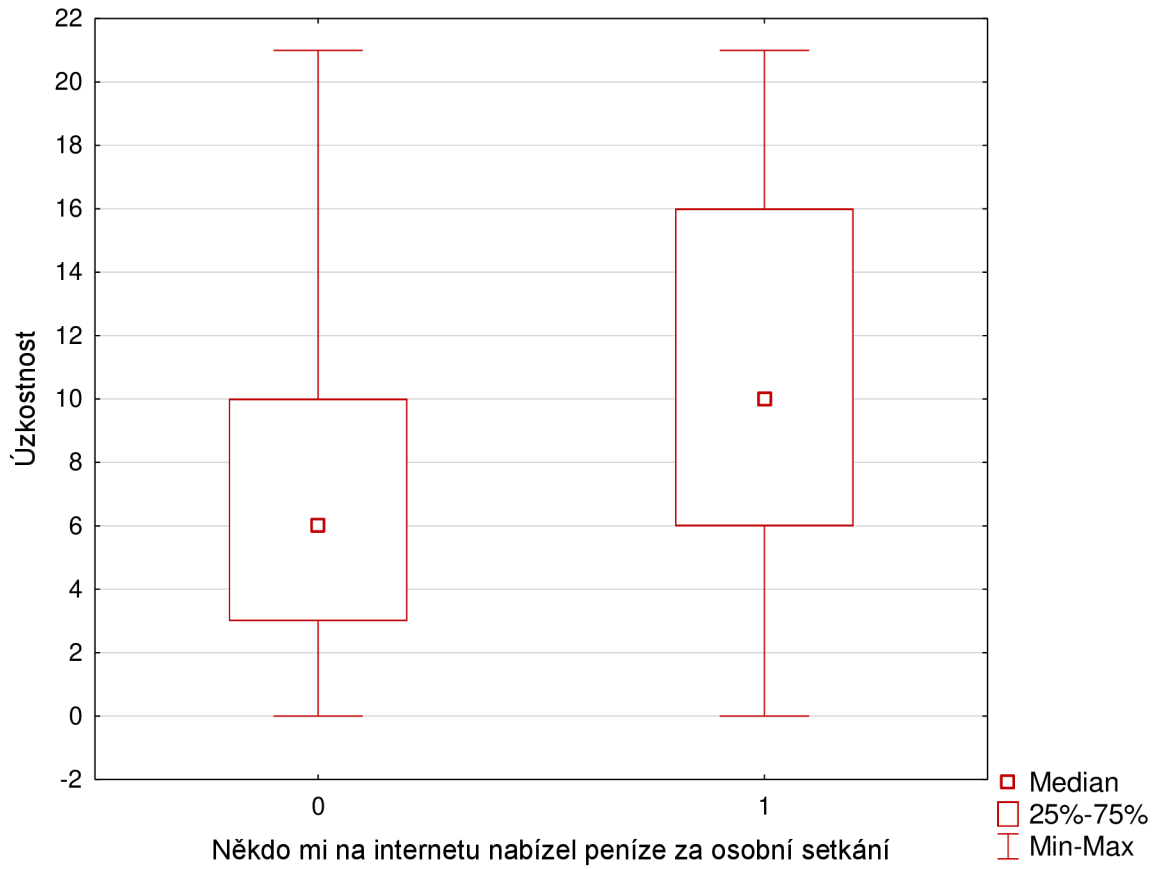
Příloha 19: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s obdržením videa s nevhodným sexuálním obsahem od cizí osoby z internetu

Příloha 20: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s posíláním vlastních nahých fotografií osobě blízké

Příloha 21: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s nabídkou peněz za osobní setkání

Příloha 22: Krabicový graf zobrazující distribuci hrubého skóru v subškále úzkostnosti dle zkušenosti s vydíráním na internetu

